

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΚΕΛΑΪΔΑΚΗ ΘΕΟΠΙΣΤΗ

Α.Μ:2402

ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ:

«ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΛΟΓΩ ΤΩΝ ΜΝΗΝΟΝΙΩΝ: Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ
ΣΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΑΡΑΝΙΤΟΥ ΒΑΛΙΑ

ΕΤΟΣ: 2015

**ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Περιεχόμενα.....σελ.2
2. Πρόλογος.....σελ.3
3. Ιστορική αναδρομή: αστικός εκσυγχρονισμός Ελ. Βενιζέλου.....σελ.4-16
4. Το περιεχόμενο των εργασιακών σχέσεων.....σελ.17-21
5. Χρονολόγιο μνημονίων.....σελ.22-25
6. Περιεχόμενο μνημονίων.....σελ.26-70
7. Η επίδραση των αλλαγών των εργασιακών σχέσεων στους εργαζόμενους.....σελ.71-75
8. Επίλογος.....σελ.76
9. Βιβλιογραφία.....σελ.77-79

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι ευρύτατα εδραιωμένη η άποψη, ότι από τη στιγμή που η χώρα μας ήρθε αντιμέτωπη με την οικονομική κρίση και ιδίως μετά την εισαγωγή της σε μια «μνημονιακή ζώνη», η έννοια των εργασιακών σχέσεων ήρθε στο προσκήνιο.

Με άλλα λόγια, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτό των ακανθώδεις ζήτημα των εργασιακών σχέσεων, ταλανίζει την αγορά εργασίας, διότι υπέστη αρκετές τροποποιήσεις μέσω των μνημονίων, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν αναταράξεις στον εργασιακό χώρο και ειδικότερα στους ίδιους τους εργαζόμενους.

Αρχίζοντας λοιπόν να γράφω αυτές τις πρώτες γραμμές της εργασίας μου, με θέμα: «οι αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις λόγω των μνημονίων: ο αντίκτυπος στους εργαζόμενους», θεωρώ ότι είναι αναγκαίο να επισημάνω ότι οι εργασιακές σχέσεις αναφέρονται στις σχέσεις μεταξύ των εργαζομένων, είτε αυτές αφορούν σχέσεις μεταξύ υπαλλήλων, είτε σχέσεις μεταξύ στελεχών και υπαλλήλων είτε συνδικάτα και διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού.

Τέλος, θα ήθελα να αναφέρω, ότι με την παρούσα εργασία, θα γίνει μια προσπάθεια ορισμού τόσο των εργασιακών σχέσεων, όσο και των μνημονίων, μια καταγραφή του περιεχομένου των μνημονίων και των αλλαγών που έχουν επιφέρει στις εργασιακές σχέσεις, καθώς και το πώς λειτουργούν αυτές οι αλλαγές στην ψυχολογία των εργαζομένων.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ: ΑΣΤΙΚΟΣ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Αρχίζοντας το κύριο μέρος της εργασίας μου, θεωρώ ότι είναι αναγκαίο να γίνει μνεία στην απαρχή των αλλαγών των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν την εποχή του Βενιζελισμού και είναι γνωστές ως αστικός εκσυγχρονισμός¹.

Ωστόσο, για να γίνουν κατανοητά τα όσα θα καταγραφούν παρακάτω, είναι σημαντικό να αναφέρουμε επιγραμματικά, ότι η έννοια του αστικού εκσυγχρονισμού, μπορεί να οριστεί ως ταυτόσημη με τον εξευρωπαϊσμό ή ως εκσυγχρονισμός κατά το δυτικό πρότυπο, στα πλαίσια του καπιταλισμού και της φιλελεύθερης αστικής δημοκρατίας, δηλαδή υπό αστική ηγεμονία (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 9).

Είναι σημαντικό να επισημάνουμε, ότι ο Βενιζελισμός αντιπροσώπευε την πιο φιλόδοξη, δυναμική και ολοκληρωμένη προσπάθεια καθολικού αστικού εκσυγχρονισμού, αφού από την πρώτη στιγμή, το 1910, ο εκσυγχρονισμός τέθηκε στην υπηρεσία της εθνικής ολοκλήρωσης (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 9-10).

Αν πρέπει τώρα κάποιος να διακρίνει δύο φάσεις του εκσυγχρονισμού, είναι επειδή το περιεχόμενο της εθνικής ολοκλήρωσης άλλαξε μετά την καταστροφή του 1922. Έτσι, από τη μια μεριά έχουμε την πρώτη περίοδο του Βενιζελισμού (1910-1920), όπου ο αστικός εκσυγχρονισμός συναρθρώθηκε με τον αλυτρωτισμό, με ιδεολογικό επιστέγασμα τη Μεγάλη Ιδέα και από την άλλη, τη δεύτερη περίοδο (1922-1932), όπου ο αστικός εκσυγχρονισμός συναρθρώθηκε με την οικοδόμηση ενιαίου εθνικού κράτους, με ιδεολογικό επιστέγασμα την Αβασίλευτη Δημοκρατία, στην οποία ο Βενιζελισμός επιχείρησε να προσδώσει ευρύτερο ιδεολογικό και κοινωνικό περιεχόμενο (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 10)

¹ Πρέπει να αναφέρουμε ότι ο αστικός εκσυγχρονισμός δεν περιλάμβανε μόνο αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις, αλλά αλλαγές σε πολλούς τομείς της κοινωνίας. Εμείς όμως για τις ανάγκες της εργασίας, θα αναφερθούμε μόνο στις αλλαγές που αφορούν τις εργασιακές σχέσεις. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε το παρακάτω βιβλίο: Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988.

Επιπρόσθετα, στο πεδίο του αστικού εκσυγχρονισμού, ο Βενιζελισμός υπήρξε η διαταξική συμμαχία, με επικεφαλής την επιχειρηματική αστική τάξη και μαζικότερα ερείσματα τα φιλικά της μικροαστικά στρώματα και κυρίως τους ακτήμονες αγρότες, από τους οποίους μαζί με τους πρόσφυγες, προέκυψαν οι νέοι μικροϊδιοκτήτες της αγροτικής μεταρρύθμισης. Στο πλαίσιο της συμμαχίας αυτής είχαν τη θέση τους και οι τεχνικοί, ως κατ' εξοχήν «οργανικοί διανοούμενοι» της επιχειρηματικής αστικής τάξης (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 11).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι οι επιταγές του εθνικισμού δεν χάρισαν μόνο μια δυναμική στον αστικό εκσυγχρονισμό, αλλά και προκάλεσαν ρήγματα στην ολοκληρωμένη αρχική του σύλληψη. Την πιο χαρακτηριστική περίπτωση, αποτελεί η καρκινοβασία του Βενιζελισμού στο εργατικό ζήτημα, που συνήθως αποδίδεται σε ένα είδος «αρτηριοσκλήρωσης» με την πάροδο του χρόνου. Η αλλαγή πορείας λοιπόν, προκαλείται άμεσα από την οριστική διάψευση των αρχικών προσδοκιών ότι η εργατική τάξη και το σοσιαλιστικό κίνημα, θα στήριζαν την αλυτρωτική πολιτική, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, ως περιστασιακοί έστω σύμμαχοι της επιχειρηματικής αστικής τάξης. Η μονιμότητα όμως των αντιδράσεων του Βενιζελισμού, μπορεί να εκτιμηθεί μόνο ως συνάρτηση της διάψευσης των προσδοκιών του από τρεις κυρίως αποφασιστικές του πρωτοβουλίες, για την ίδρυση πρώτα του Εργατικού Κέντρου Θεσσαλονίκης το 1917 και ύστερα της ΓΣΕΕ και το ίδιου του ΣΕΚΕ τον επόμενο χρόνο² (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 15).

Στη συνέχεια πρέπει να τονίσουμε, ότι στην Ελλάδα, τρεις ήταν οι μείζονες στιγμές, που επέτρεψαν στον Ελευθέριο Βενιζέλο να αναπτύξει με σαφήνεια τις συνταγματικές του ιδέες. Συγκεκριμένα, ήταν η αναθεώρηση του 1911 και οι απόπειρες αναθεώρησης του συντάγματος που επιχείρησε το 1920 και το 1932. Η πιο σημαντική από τις τρεις παραπάνω αναθεωρήσεις ήταν αυτή του 1911. Ειδικότερα, αυτή η αναθεώρηση (του 1911), του εν πάση περιπτώσει πολύ προχωρημένου για την εποχή συντάγματος του 1864, έδωσε την ευκαιρία να διαμορφωθούν ορισμένοι θεμελιώδεις θεσμοί του δημοσίου δικαίου της χώρας μας, με τους οποίους ζούμε ακόμη, όπως τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 34-35).

² Οι τρεις αυτές πρωτοβουλίες υπαγορεύτηκαν από επείγουσες σκοπιμότητες της αλυτρωτικής πολιτικής, που εξηγούν τον παράτολμο και βιαστικό χαρακτήρα τους (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 15)

Υποστηρίζεται ότι η εισροή των προσφύγων επιτάχυνε το πρόβλημα της αγροτικής ανάπτυξης, που ήδη είχε αναγγελθεί από την κυβέρνηση Βενιζέλου το 1917. Η αγροτική μεταρρύθμιση περιλάμβανε τη διανομή της γης, την αναδιάρθρωση και εκμηχάνιση των καλλιεργειών, καθώς και την εισαγωγή των σχετικών θεσμών γεωργικής πίστης με την ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας το 1929. Αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης, ήταν η μεγάλη κατάτμηση της αγροτικής γης και η κυριαρχία των μικρών οικογενειακών εκμεταλλεύσεων. Δημιουργείται έτσι ένας σχετικός υπερπληθυσμός στην ύπαιθρο, του οποίου οι διαστάσεις θα φανερόνταν αργότερα, καθώς οι αγρότες ιδιοκτήτες μικρών κλήρων, δύσκολα εκμεταλλεύσιμων, μετανάστευαν προς τα αστικά κέντρα, δημιουργώντας τον πυρήνα των εργατικών και μικροαστικών στρωμάτων της πόλης (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 88).

Ας σημειωθεί ακόμη, ότι υπήρχαν έμμεσες συνέπειες της αγροτικής μεταρρύθμισης στην αγροτική οικονομία της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, η μείωση του εισοδήματος, που προερχόταν από την κτηνοτροφία είχε μεγαλύτερο αντίκτυπο στις ευαίσθητες οικονομίες των ορεινών περιοχών από ότι των πεδινών και εξανάγκαζε τις πρώτες ανάμεσα σε άλλα, να στραφούν σε καλλιέργειες χαμηλής αποδοτικότητας προκειμένου να διατηρήσουν τις εισοδηματικές τους ισορροπίες. Επιπλέον, η εκμετάλλευση των πεδινών περιοχών θα γινόταν αποκλειστικά στα πλαίσια της οικογενειακής εκμετάλλευσης, γεγονός που δεν απέκλειε τη χρήση των εποχικών εργατών, αλλά την περιόριζε σημαντικά. Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών δέχονταν άλλο ένα ερέθισμα προκειμένου να επινοήσουν άλλους τρόπους κάλυψης των εισοδηματικών ελλειμμάτων τους (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988:151).

Σημείο άξιο αναφοράς, είναι το ότι η αγροτική μεταρρύθμιση δεν οδηγούσε μόνο σε μια υποχρεωτική αύξηση της εμπορευματοποιούμενης αγροτικής παραγωγής, αλλά ασκούσε και άλλες επιδράσεις, πολλές από τις οποίες εκφράζονταν στο επίπεδο των δομών, εισοδηματικών ή όχι, μιας χώρας ή μιας περιφέρειας και που υπήρχε η πιθανότητα να εξισορροπήσουν αν όχι να εκμηδενίσουν κάποιες θετικές επιδράσεις, που είχε η αγροτική μεταρρύθμιση για την καπιταλιστική ανάπτυξη (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 152).

Μια παράμετρος, που οφείλουμε να εξετάσουμε είναι ότι ο μεσοπόλεμος θεωρείται η περίοδος εκείνη που σηματοδοτεί τις απαρχές της σύγχρονης οικονομικής ανάπτυξης, αποτέλεσμα μιας διαδικασίας, που η εκκίνησή της

τοποθετείται μερικές δεκαετίες νωρίτερα: γοργοί ρυθμοί εκβιομηχάνισης, αριθμητική αύξηση εργατικού δυναμικού, διεύρυνση και αναδιάταξη των μεσαίων στρωμάτων. Στα πλαίσια αυτής της πραγματικότητας, αναδεικνύονται συγκεκριμένες ιδιομορφίες στην εξάπλωση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής της περιόδου αυτής στην Ελλάδα: η εκβιομηχάνιση παραμένει περιορισμένη και είναι κυρίως εντάσεως εργασίας και όχι κεφαλαίου, πλειοψηφούν οι μικρές μονάδες βιοτεχνικού χαρακτήρα με 1-5 εργάτες, οικογενειακές επιχειρήσεις, το ποσοστό του εργατικού δυναμικού με σταθερές σχέσεις μισθωτής εργασίας είναι σχετικά χαμηλό, ο αγροτικός τομέας καλύπτει ένα μεγάλο τμήμα παραγωγικής δραστηριότητας (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 194)

Εξίσου μεγάλης σημασίας είναι και το γεγονός, ότι στις δεκαετίες 1920-1930 η έλευση προσφύγων υπήρξε καθοριστικός παράγοντας για τη διεύρυνση της συμμετοχής των γυναικών στον τομέα της βιομηχανίας, παρόλο που οι γυναίκες απασχολούνταν στα εργοστάσια ήδη από τα τέλη του περασμένου αιώνα (19^{ου}). Αλλά και η ποικίλη υπαλληλία, συγκέντρωνε όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον των γυναικών που επεδίωκαν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Εμπορικά καταστήματα, τράπεζες, ιδιωτικές επιχειρήσεις και δημόσιες υπηρεσίες είχαν αρχίσει να προσλαμβάνουν γυναίκες υπαλλήλους μόλις στις αρχές της δεκαετίας του 1910. Στο δευτερογενή τομέα, οι γυναίκες συγκεντρώνονταν σε κλάδους όπως η υφαντουργία, τη βιομηχανία χάρτου και τη βιομηχανία καπνού. Λόγω οικονομικής ανάγκης, οι γυναίκες στη συντριπτική τους πλειοψηφία καταλάμβαναν θέσεις ανειδίκευτης εργασίας, που δεν απαιτούνταν μαθητεία και απέδιδαν αμέσως κάποιο ημερομίσθιο. Ωστόσο, η εφαρμογή της νομοθεσίας για την προστασία της εργασίας γυναικών και παιδιών, που ψηφίστηκε το 1912 και το 1920 επικυρώνοντας αντίστοιχες διεθνείς συμβάσεις και η ίση πληρωμή για ίση εργασία ανδρών και γυναικών δεν ήταν αιτήματα που διεκδίκησαν οι ίδιες οι εργάτριες. Την προώθησή τους ανέλαβαν οι εργατικές συννομοσπονδίες και τα αριστερά κόμματα της εποχής (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 195-196).

Σε κάθε περίπτωση πάντως, και παρά τον διάσπαρτο και αποσπασματικό χαρακτήρα των στοιχείων, η μισθωτή εργασία των γυναικών αναδεικνύει κοινούς παρονομαστές: χαμηλούς μισθούς, κατώτερες και ανειδίκευτες θέσεις, περιορισμούς στην εξέλιξη, απαγόρευση εισαγωγής σε διάφορους κλάδους, προσωρινότητα και

σαφή διαχωρισμό στη διαδικασία της εργασίας από τους άντρες μισθωτούς (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 199).

Μολονότι, ήδη από το 1875 και μετά, το ελληνικό κράτος αρχίζει να εγκαταλείπει τον αποκλειστικό ρόλο του «νυκτοφύλακα» και να παίρνει κάποια πρώτα ρυθμιστικά μέτρα για την οικονομία, δημιουργώντας έτσι μια στοιχειώδη υποδομή για την ανάπτυξη του βιομηχανικού καπιταλισμού, ειδικότερα στο χώρο της μισθωτής εργασίας, οι νομοθετικές αναφορές ήταν ανύπαρκτες και οι σχέσεις εργασίας διαμορφώνονταν αυτόματα στα πλαίσια του καθεστώτος της ελεύθερης συναλλαγματικής οικονομίας (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 205).

Η καθυστερημένη χρονικά εμφάνιση των πρώτων προστατευτικών εργατικών νόμων, εμφάνιση που συμπίπτει με την εγκατάσταση των πρώτων βενιζελικών κυβερνήσεων, ήταν μια φυσιολογική συνέπεια της γενικότερης καθυστέρησης, σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές κυρίως χώρες, της βιομηχανικής ανάπτυξης του ελληνικού κράτους. Για αυτό το λόγο, θα εξετάσουμε από ιστορική-νομική πλευρά και σε αναφορά με τους κοινωνικούς όρους, την εμφάνιση του προστατευτικού νομοθετικού παρεμβατισμού στο χώρο της εργασίας. Με άλλα λόγια, την εμφάνιση της πρώτης ελληνικής «εργατικής νομοθεσίας», χρησιμοποιώντας σαν δείγμα εξέτασης το ειδικό αντικείμενο της προστασίας της παιδικής εργασίας (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 206).

Ας προσθέσουμε ακόμη, ότι στο ελληνικό δίκαιο πριν κάνουν την εμφάνισή τους οι εργατικοί νόμοι, η εργασία σαν παροχή και ο μισθός σαν αντιπαροχή, δεν αντιμετωπίζονταν παρά σαν μια ακόμα συναλλαγματική σχέση που λειτουργούσε ελεύθερα στα νομικά πλαίσια του αστικού δικαίου και συγκεκριμένα στα πλαίσια του δικαίου των ενόχων. Οι πρώτοι εργατικοί νόμοι όμως, ήταν αυτοί που έκαναν να εμφανιστεί και να πάρει κεντρική θέση στην εργασιακή σχέση το ίδιο το ανθρώπινο σώμα. Στην Ελλάδα πράγματι, ο φορμαλισμός της αφηρημένης λογικής του ενοχικού δικαίου, διακόπηκε στο χώρο της εργασίας με την παρεμβολή του παιδικού και γυναικείου σώματος. Οι πρώτες εργατικές προστατευτικές διατάξεις περιλήφθηκαν στο νόμο ΓΦΚΔ' (3524) της 13^{ης} Ιανουαρίου 1910 « περί μεταλλείων» και αφορούσαν την απαγόρευση της νυκτερινής απασχόλησης των κοριτσιών και των γυναικών στα μεταλλεία και στη μεταλλουργία και τη χρησιμοποίηση παιδιών, ανάλογα με την ηλικία τους, σε ορισμένες μόνο μεταλλευτικές εργασίες λιγότερο

επιβλαβείς για αυτά. Το νομοθέτημα αυτό, ήταν ο προάγγελος της σημαντικής προσπάθειας του θεσμικού εκσυγχρονισμού που ακολούθησε την ψήφιση του νέου συντάγματος της 11^{ης} Ιουνίου 1911, το οποίο δεν περιορίστηκε μόνο στην έκδοση προστατευτικών για τους εργαζόμενους νομοθετημάτων. Ο Βενιζέλος λοιπόν, έχοντας την πολιτική πρόθεση να ολοκληρώσει την αστική κοινωνία, πράγμα που δεν μπορούσε να γίνει χωρίς πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, έβαλε από τους πρώτους στόχους του την εκπόνηση μιας νομοθεσίας, που θα οργάνωνε την παροχή της εργασίας, προσπαθώντας έτσι να ευνοήσει την ανάπτυξη και διαστρωμάτωση της εργατικής τάξης και ταυτόχρονα να προλάβει τις αντιδράσεις των εργατικών τάξεων (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 206).

Εκείνο όμως που έχει σημασία, είναι ότι μόνο μετά την επανάσταση στο Γουδί (1909) εκδίδεται ο πρώτος προστατευτικός νόμος για την εργασία, που καθιέρωνε την αργία της Κυριακής και κάποιων εορτών, το οποίο αν και παλαιό αίτημα των εργαζόμενων, δεν ήταν αίτημα αιχμής. Κι αυτό, γιατί ήδη σε πολλούς επαγγελματικούς κλάδους ή σε πολλές περιοχές η Κυριακή ίσχυε ως αργία εθμικά και πριν τη θέσπιση του παραπάνω νόμου. Άλλωστε και όπου δεν ίσχυε, ο νέος νόμος δεν φάνηκε ικανός να την καθιερώσει. Με την επανάσταση λοιπόν του 1909, το αίτημα για τη σύνταξη εργατικής νομοθεσίας από τα εργατικά σωματεία, αλλά και σαν λαϊκό αίτημα καταλαμβάνει κυρίαρχη θέση. Έτσι, στο λαϊκό ψήφισμα της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 1909 στο Πεδίο του Άρεως, προβάλλεται σαν βασικό αίτημα η πρόνοια από την πολιτεία της βελτίωσης της τύχης του εργάτη, ο οποίος δούλευε σε χείριστες δουλειές για το κεφάλαιο, ενώ πολλά ψηφίσματα εργατικών σωματείων, θέτουν σαν άμεσο στόχο τη σύνταξη εργατικής νομοθεσίας για τη βελτίωση της υγιεινής, της ηθικής και της οικονομικής κατάστασης των εργαζόμενων τάξεων. Ταυτόχρονα, ο Βενιζέλος και οι νέες δυνάμεις που τον πλαισιώνουν έχουν συνείδηση της αναγκαιότητας για κρατική παρέμβαση στο χώρο της εργασίας. Σε περιοδεία του τον Νοέμβριο του 1910 στη Θεσσαλία τόνισε ότι η κυβέρνηση της ανόρθωσης θα μεριμνήσει για τις βιομηχανικές εργασίες, εξασφαλίζοντας με νόμο την υγεία των εργαζομένων και ρυθμίζοντας το ζήτημα των επαγγελματικών κινδύνων. Λίγο αργότερα, τον Μάρτιο του 1911 συζητείται στη Βουλή το άρθρο 17 του συντάγματος, που αφορά το δικαίωμα στην ιδιοκτησία, θα ξαναμιλήσει (ο Βενιζέλος) για την αναγκαιότητα κατάρτισης εργατικής νομοθεσίας και την αναγκαιότητα να προληφθούν οι αντιδράσεις μέσω της ικανοποίησης των δίκαιων αξιώσεων των

τάξεων εκείνων των εργατών, των απόκληρων της κοινωνίας (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 215).

Βασικό παράγοντα στα παραπάνω ,αποτελεί το γεγονός ότι το πολιτικό κλίμα ήταν ήδη ώριμο για την πολιτειακή παρέμβαση στο χώρο της εργασίας. Ήδη πριν ακόμα καταλήξουν οι πολιτικές δυνάμεις σε συμφωνία για την αναθεώρηση του Συντάγματος, και πριν ακόμα αντικατασταθεί η κυβέρνηση Μαυρομιχάλη από την κυβέρνηση Δραγούμη, ψηφιζόταν στη βουλή ο νόμος ΓΦΚΔ'(3525) «περί μεταλλείων»³. Το νομοθέτημα αυτό, ήταν το πρώτο που περιείχε προστατευτικές διατάξεις για την εργασία των ανηλίκων και των γυναικών χωρίς όμως να βάζει γενικό όριο ηλικίας για την επιτρεπτή εργασία των παιδιών. Απλώς, το νομοθέτημα απαγόρευε τη χρησιμοποίηση κοριτσιών και γυναικών σε νυκτερινές εργασίες και προβλεπόταν ότι μπορούσαν να εργάζονται τα μικρότερα των 12 ετών παιδιά μόνο στη διαλογή μεταλλευμάτων. Με την ίδια διάταξη απαγορευόταν επίσης στα παιδιά που ήταν ηλικίας από 12 έως 16 ετών να μεταφέρουν με τους ώμους τους βάρος μεγαλύτερο των 10κιλών και στα παιδιά ηλικίας 16 έως 18 βάρος μεγαλύτερο των 15 κιλών (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 215).

Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι ο Βενιζέλος σχηματίζει την πρώτη του κυβέρνηση μετά τον θρίαμβό του στις εκλογές της 28^{ης} Νοεμβρίου 1910, από τις οποίες προήλθε και η Διπλή Αναθεωρητική Βουλή. Η διάθεση για παρέμβαση στο χώρο εργασίας, φάνηκε με την άμεση ψήφιση ενός οργανωτικού νόμου σχετικά με τη σύσταση τμήματος εργασίας και κοινωνικής πρόνοιας στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Αμέσως μετά κάνει την εμφάνισή του ο πρώτος γενικός προστατευτικός νόμος των εργαζομένων. Πρόκειται για το νόμο της 19/21 Νοεμβρίου 1911, που σχετιζόταν με την υγιεινή και ασφάλεια των εργατών και με τις ώρες εργασίας, ο οποίος για την ενεργοποίησή του παρέπεμπε στην έκδοση βασιλικών διαταγμάτων. Ωστόσο, στις 24 Ιανουαρίου/ 4 Φεβρουαρίου 1912 δημιουργήθηκε νόμος για την εργασία των γυναικών και των ανηλίκων και τον οποίο θα χρησιμοποιήσουμε σαν δείγμα προστατευτικού νομοθετικού παρεμβατισμού στο χώρο της εργασίας. Σκοπός του παραπάνω νομοθετήματος ήταν να προφυλάξει πρόσωπα νεαρής ηλικίας και γυναίκες

³ Στην Έκθεση του Εργατικού Κέντρου Αθηνών, που υποβλήθηκε στη Διπλή Αναθεωρητική Βουλή το 1911, δίνεται η εικόνα ότι το νομοθέτημα αυτό δεν επηρέασε τις συνθήκες εργασίας των παιδιών που επικρατούσαν μέχρι τότε στα μεταλλεία (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 215).

από πολύωρη, βαριά εργασία και εργασία που θα εγκυμονούσε κινδύνους. Η προβλεπόμενη ειδικότερα για τα παιδιά προστασία, μπορεί να συνοψιστεί σε μια γενική απαγόρευση της απασχόλησης των παιδιών, εφόσον δεν έχουν συμπληρώσει το 12^ο έτος της ηλικίας τους και σε πλήθος ειδικότερων εξειδικευμένων ρυθμίσεων. Εδώ, μπορούμε να αναφέρουμε τη διάταξη που συνέδεε την απαγόρευση της παιδικής εργασίας με το θεσμό της υποχρεωτικής δημοτικής εκπαίδευσης. Αυτή η διάταξη, που θα άρχιζε να ισχύει πέντε χρόνια αργότερα, απαγόρευε την εργασία των παιδιών που δεν είχαν συμπληρώσει το 14^ο έτος της ηλικίας τους, εφόσον δεν είχαν τελειώσει τη στοιχειώδη εκπαίδευση. Εκτός από την παραπάνω γενική απαγόρευση, το νομοθέτημα έθετε και περιορισμούς στο χρόνο ημερήσιας εργασίας των παιδιών που ήταν μεγαλύτερα των 12 ετών. Έτσι, ένα παιδί από 12-14 ετών δεν έπρεπε να εργάζεται πάνω από έξι ώρες τη μέρα, ενώ αν ήταν από 14-18 δεν έπρεπε η εργασία του να υπερβαίνει τις 10 ώρες τη μέρα και αν ήταν και παραμονές εορτών ή Σάββατο τις 8 ώρες (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 215-216).

Με άλλες πάλι διατάξεις επιβάλλονταν υποχρεωτικές ενδιάμεσες παύσεις εργασίας για την ξεκούραση των παιδιών, καθώς και η γενική απαγόρευση της Κυριακάτικης εργασίας στα παιδιά που δεν είχαν κλείσει τα 16 τους χρόνια. Επιπλέον, απαγορευόταν η νυκτερινή εργασία⁴ στα μικρότερα των 18 ετών παιδιά με σημαντικές εξαιρέσεις. Ειδικές επίσης απαγορεύσεις ίσχυαν για ορισμένες εργασίες ή επαγγέλματα. Δηλαδή, απαγορευόταν η απασχόληση των παιδιών που δεν είχαν συμπληρώσει το 14^ο έτος της ηλικίας τους σε υπαίθριες εργασίες πώλησης αντικειμένων. Παράλληλα, απαγορευόταν η χρησιμοποίηση παιδιών της ίδιας ηλικίας (14 χρονών) σε θεατρικές ή παρεμφερείς δημόσιες παραστάσεις. Τέλος, απαγορευόταν η χρησιμοποίηση παιδιών που δεν είχαν συμπληρώσει το 15^ο έτος της ηλικίας τους σε υπόγειες εργασίες μεταλλείων, λατομείων, ορυχείων (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 217).

Ας δούμε όμως τώρα, ποια μέτρα προέβλεπε ο ίδιος νόμος⁵, για την εξασφάλιση μιας ελάχιστης αποτελεσματικότητας των παραπάνω προστατευτικών διατάξεών του.

⁴ Η νυκτερινή εργασία αφορούσε τις ώρες από 9 το βράδυ έως 5 το πρωί (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 217).

⁵ Ο νόμος τον οποίο εξετάζουμε, είναι ο νόμος ΔΚΘ' (4029) της 24^{ης} Ιανουαρίου/ 4^{ης} Φεβρουαρίου του 1912 στον οποίο προαναφερθήκαμε στην παρούσα εργασία (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 216)

Αναλυτικότερα, προέβλεπε την καθιέρωση ειδικού βιβλιαρίου εργασίας, με το οποίο έπρεπε να εφοδιάζονται οι ανήλικοι εργαζόμενοι και στο οποίο έπρεπε να σημειώνεται από τον εργοδότη η πρόσληψη και η απόλυσή τους, καθώς και σχετική ιατρική πιστοποίηση της ικανότητας τους για εργασία. Ακόμη, περιλάμβανε την επιβολή υποχρέωσης στους εργοδότες να δηλώνουν προς την αστυνομική αρχή οποιαδήποτε πρόσληψη ανηλίκου, που δεν συμπλήρωσε το 18^ο έτος της ηλικίας του, καθώς επίσης την υποχρέωση να αναρτούν στο χώρο εργασίας πίνακα με τους απασχολούμενους ανηλίκους και γυναίκες, καθώς και πίνακα με περιληπτική αναφορά στην προστατευτική νομοθεσία. Επίσης, συμπεριλάμβανε τις ποινικές χρηματικές κυρώσεις σε βάρος των παραβατών εργοδοτών, αλλά και σε βάρος των γονιών ή του επιτρόπου του παιδιού, εάν αυτοί είχαν δώσει εργασία σε αυτό (το παιδί) ή του επέτρεπαν να εργαστεί παραβιάζοντας τις διατάξεις του νόμου. Τέλος, ένα μέτρο που είχε εισαχθεί αφορούσε τη σύσταση « Σώματος Επιθεωρήσεως Εργασίας», στη οποία κατά πρώτο λόγο, και κατά δεύτερο λόγο στην αστυνομική αρχή, είχε ανατεθεί η επίβλεψη της τήρησης των διατάξεων του νόμου αυτού, αλλά και γενικότερα κάθε άλλου προστατευτικού νομοθετήματος της εργασίας (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 217).

Ο νόμος ΔΚΘ' του 1912 όμως, δεν ήταν το μοναδικό νομοθέτημα, που είχε σαν αντικείμενο την παιδική εργασία. Εκτός από διάφορα διατάγματα, που εμφανίστηκαν τα επόμενα χρόνια, με τα οποία συγκεντροποιήθηκαν και βελτιώθηκαν ορισμένες ρυθμίσεις του νόμου του 1912, αργότερα με δυο νόμους, που εκδόθηκαν το 1920, κυρώθηκαν δυο σημαντικές σχετικές Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας. Με τον πρώτο κυρωτικό νόμο 2271 του 1920 κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας σχετικά με τον καθορισμό του κατώτατου ορίου ηλικίας των ανηλίκων για την εργασία σε βιομηχανίες. Η μόνη ουσιώδης μεταβολή που έφερε η παραπάνω σύμβαση, ήταν η βελτίωση του κατώτατου απαγορευτικού ορίου ηλικίας από το 12^ο στο 14^ο έτος. Όμως αυτή η βελτίωση ήταν περιορισμένη μόνο στο χώρο της βιομηχανίας, ενώ για τις υπόλοιπες εργασίες εξακολούθησε να ισχύει το όριο των 12 ετών, που είχε προβλέψει ο νόμος ΔΚΘ' του 1912. Με τον δεύτερο κυρωτικό νόμο 2272/1920, υιοθετήθηκε η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας σχετικά με τη νυχτερινή εργασία των ανηλίκων στη βιομηχανία, αν και το περιεχόμενο αυτής της σύμβασης δεν βελτίωνε

το προστατευτικό καθεστώς του νόμου ΔΚΘ' του 1912⁶ (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 218).

Πρόθεση όμως της κυβέρνησης Βενιζέλου ήταν να ρυθμίσει με νόμο τον τρόπο σύστασης, οργάνωσης, λειτουργίας των εργατικών και γενικά των επαγγελματικών ενώσεων, καθώς και τις προϋποθέσεις της διάλυσής τους από τη δικαστική αρχή. Απόρροια αυτών των πολιτικών, ήταν η προσθήκη από την επιτροπή του Συντάγματος μιας δεύτερης παραγράφου στο άρθρο 11 του συντάγματος, η οποία όριζε ότι δεν μπορούσαν να διαλυθούν οι συνεταιρισμοί-ενώσεις παρά μόνο με απόφαση δικαστικής αρχής. Αυτή η παράγραφος, πυροδότησε μια έντονη συζήτηση στη βουλή, η οποία είχε δυο κατευθύνσεις, μια που αφορούσε τη δυνατότητα της διάλυσης των συνεταιρισμών από τη δικαστική εξουσία για παράβαση του νόμου και μια άλλη, που είχε ως στόχο την δυνατότητα της νομοθετικής εξουσίας να ρυθμίζει, με την επιφύλαξη του νόμου, τα θέματα της ίδρυσης και λειτουργίας των ενώσεων (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 232).

Είναι αξιοπρόσεκτο το γεγονός, ότι η έντονη εργατική κίνηση που παρουσιάζεται την περίοδο 1917-1920, οφειλόταν στις ευεργετικές διατάξεις του νόμου, που επέβαλαν την κατάργηση των συντεχνιών και έδωσαν ώθηση για τη δημιουργία αμιγών εργατικών ενώσεων. Υποστηρίχθηκε όμως και ότι η έντονη εργατική κίνηση οφειλόταν στην εργατική πρόοδο και μόνο γιατί ο νόμος 281/1914 επέτρεπε την ανάμειξη των κρατικών οργάνων στη λειτουργία των εργατικών ενώσεων και ως εκ τούτου εμπόδιζε παρά ωφελούσε την ανάπτυξή τους. Η ανάγκη του χωρισμού των εργατών από τους εργοδότες και η δημιουργία ξεχωριστών εργατικών ενώσεων ήταν ήδη ανεπτυγμένη, απλώς συνέπεσε την εποχή αυτή να ψηφιστεί ο νόμος, γιατί δεν ήταν δυνατόν, σύμφωνα με την άποψη αυτή, να θεωρηθεί ότι ο νόμος δημιούργησε την ανάγκη του χωρισμού, δηλαδή σε τελική ανάλυση τις εργατικές ενώσεις (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 248).

Δεν πρέπει ωστόσο να αγνοήσουμε και αυτό, ότι δηλαδή το Διεθνές Γραφείο Εργασίας ιδρύθηκε το 1919. Οι λόγοι της δημιουργία του συνοψίζονται σε τρεις. Πρώτον, προήλθε από τη συνεργασία, κατά τη διάρκεια του πολέμου, της μετριοπαθούς πτέρυγας του εργατικού κινήματος, με τις κυβερνήσεις των

⁶ Για τους λόγους αποτυχίας του νομοθετήματος, όσο αφορά την προστασία της παιδικής εργασίας βλέπε: (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 218).

συμμαχικών χωρών. Δεύτερον, δημιουργήθηκε για να ενισχύσει μια εναλλακτική διαδικασία αντιμετώπισης των εργατικών ζητημάτων μέσω της συνεργασίας των τάξεων απέναντι στη μεταπολεμική επαναστατική πλημμυρίδα και τον κομμουνισμό. Τέλος, υπήρξε αποτέλεσμα ανάγκης διεθνούς διακανονισμού των προβλημάτων εργασίας, ώστε να αποφευχθεί ο οικονομικός ανταγωνισμός, που στηριζόταν στη φτηνή εργατική δύναμη και κατά συνέπεια η υπονόμευση των εργατικών κατακτήσεων στις ανεπτυγμένες χώρες (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 255).

Στόχοι του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας, ήταν η καθιέρωση διεθνώς ενός κώδικα εργατικής νομοθεσίας και η προώθηση μιας διαδικασίας λύσης των εργατικών ζητημάτων μέσω αμοιβαίων συμβιβασμών εργατικών, εργοδοτικών οργανώσεων και κράτους. Για την επίτευξη των στόχων αυτών χρησιμοποίησε κυρίως τις διεθνείς συμβάσεις εργασίας, τις διεθνείς συνδιασκέψεις που τις προετοίμαζαν, ηθικές πιέσεις και ποικίλες παρεμβάσεις για την επικύρωσή τους, τέλος την τεχνική βοήθεια που πρόσφερε μέσω της πληροφόρησης αλλά και της επεξεργασίας συγκεκριμένων νομοθετημάτων στις χώρες μέλη (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 255).

Στην Ελλάδα, η θεσμοθέτηση της εργατικής πολιτικής άρχισε από την κυβέρνηση Βενιζέλου στα 1911-1915. Η εμπλοκή στον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο και ο διχασμός φαίνεται να την ανέκοψαν. Ωστόσο, αν εξεταστούν τα αντικείμενα της εργατικής νομοθεσίας, προκύπτει πως κάλυπτε σχεδόν ολόκληρο το πλάτος των εργατικών σχέσεων, αν και υστερούσε από τα διεθνώς ισχύοντα της εποχής. Συν υπολογίζοντας την απροθυμία εφαρμογής των εργατικών νόμων και δημιουργία μηχανισμών ελέγχου, δικαιούμαστε να συμπεράνουμε ότι η εργατική πολιτική της πρώτης βενιζελικής περιόδου είχε εξαντλήσει την προωθητική της δύναμη (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 256).

Στη δεκαετία 1910-1920 άλλαξαν σημαντικά τα ποσοτικά δεδομένα της εργατικής τάξης. Το εργατικό ζήτημα όμως δεν απέκτησε μόνο νέες κοινωνικές διαστάσεις αλλά και πολιτική διάσταση απειλητική για το καθεστώς. Αν λοιπόν η κυβέρνηση Βενιζέλου αρχικά το αντιμετώπισε στα πλαίσια του φιλελευθερισμού, από την άποψη της δίκαιης ρύθμισης των κανόνων της αγοράς, όφειλε μετά το 1918 να αντιμετωπίσει την πολιτική του διάσταση. Αποτέλεσμα η εργατική νομοθεσία της περιόδου 1918-1920 είχε κύριο στόχο τον περιορισμό των συνδικαλιστικών ελευθεριών και αποτύπωσε την κρατική παρέμβαση στον συνδικαλισμό. Ωστόσο, την

ίδια εποχή, πολιτικοί στοχαστές ασκούσαν κριτική των λειτουργιών του φιλελεύθερου κράτους και πρόβαλλαν το αίτημα κρατικής παρέμβασης στην οικονομία και στην κοινωνία (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 256).

Ένα άλλο εξίσου σημαντικό γεγονός, ήταν η συνδιάσκεψη που έγινε στην Ουάσινγκτον το 1919, όπου ψηφίστηκαν έξι διεθνείς συμβάσεις εργασίας, που αφορούσαν την εισαγωγή του οκταώρου, τους περιορισμούς στην γυναικεία και παιδική εργασία, τη μέριμνα για την ανεργία και τη μητρότητα. Στην πρώτη και σημαντικότερη από όλες, έγινε δεκτό το αίτημα της ελληνικής κυβέρνησης για τη σταδιακή εφαρμογή της στην Ελλάδα. Για να ισχύσουν όμως οι διεθνείς συμβάσεις έπρεπε να επικυρωθούν από τα εθνικά νομοθετικά σώματα και να ενσωματωθούν ακολούθως στην υπάρχουσα νομοθεσία. Εντούτοις, δημιουργείται μια απορία που αφορά την προθυμία της ελληνικής κυβέρνησης να ανταποκριθεί πρώτη στις υποχρεώσεις της στη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας. Αυτό λοιπόν μπορεί να εξηγηθεί μέσω δύο υποθέσεων. Η πρώτη αφορά στη διάθεση του Βενιζέλου να συνεχίσει την εργατική του πολιτική με τρόπο ώστε να αποτρέψει κυριαρχία των κομμουνιστικών τάσεων στο εργατικό κίνημα, να ενισχύσει ρεφορμιστικές τάσεις και να το οδηγήσει προς την κατεύθυνση της ταξικής συνεργασίας που πρόσβευε η ιδεολογία και η πρακτική της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας. Οι επικυρώσεις επομένως των διεθνών συμβάσεων ήταν απαραίτητες για να αποκτήσει κύρος η διαδικασία αυτή, ιδιαίτερα μετά τα νομοθετήματα περιορισμού της συνδικαλιστικής ελευθερίας της περιόδου 1918-1920. Η δεύτερη υπόθεση αφορούσε στη λεπτή διπλωματική θέση στην οποία βρισκόταν η Ελλάδα το 1920, μετά την ανάληψη της εντολής για τη Μικρά Ασία (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 259).

Σημείο άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι μετά την πτώση της κυβέρνησης Βενιζέλου, το Νοέμβριο του 1920, η κυβέρνηση των Λαϊκών δεν έδειξε παρόμοια προθυμία να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της προς το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και να ακολουθήσει τις οδηγίες του για την αναμόρφωση της εργατικής νομοθεσίας. Η στάση της οφειλόταν στις δυσκολίες του μικρασιατικού μετώπου και στις ψυχρές σχέσεις με τις χώρες της Αντάντ, που κυριαρχούσαν στην Κοινωνία των Πολιτών και το Διεθνές Γραφείο Εργασίας. Ωστόσο, πρέπει να σημειώσουμε το νόμο 2868 του 1922, που σχετιζόταν με την υποχρεωτική ασφάλιση των εργατών και των ιδιωτικών υπαλλήλων και ο οποίος παρά τις αδυναμίες του, ώθησε στη δημιουργία

ασφαλιστικών ταμείων κατά επιχειρήσεις και κλάδους (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 260).

Αξίζει να σημειωθεί ιδιαίτερα, ότι με δημοσιεύματα και διαλέξεις αλλά και τη χρησιμοποίηση του συνδικαλιστικού παράγοντα, ο Βενιζέλος πείστηκε να αποδεχτεί ένα εκτεταμένο σχέδιο προετοιμασίας κοινωνικών ασφαλίσεων, που περιλάμβανε μετάκληση στην Ελλάδα στελεχών του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας ειδικευμένων στις κοινωνικές ασφαλίσεις και ανάθεση στον διευθυντή των κοινωνικών ασφαλίσεων της Τσεχοσλοβακίας Σέμπαουμ να συντάξει οικονομική μελέτη, στην οποία θα βασιζόταν οι ελληνικές κοινωνικές ασφαλίσεις. Οι ξένοι ειδικοί, θεωρώντας τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία αναξιόπιστα, επέβαλαν απογραφή των βιομηχανικών επιχειρήσεων που έγινε το 1930. Με αυτά τα δεδομένα, καταρτίστηκε στην Πράγα και τη Γενεύη το νομοσχέδιο ίδρυσης του ΙΚΑ το Μάιο του 1932. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, το ΙΚΑ, σύμφωνα με το νόμο 6298, να ιδρυθεί το 1934 και να αρχίσει τη λειτουργία του τρία χρόνια αργότερα. Η δημιουργία λοιπόν των κοινωνικών ασφαλίσεων, μετά τη νομοθεσία της περιόδου 1911-1915 και την υπογραφή των διεθνών συμβάσεων εργασίας στα 1920, αποτελεί το τρίτο και ίσως σημαντικότερο στάδιο ανάπτυξης της εργατικής πολιτικής στην προπολεμική Ελλάδα. Τελειώνοντας, αξίζει να καταγραφεί ότι το 1929, ο Βενιζέλος δήλωσε πως οι κοινωνικές ασφαλίσεις, ήταν για όλους τους εργάτες, η απόδειξη ότι μπορούσαν να περιμένουν τη βελτίωση της θέσης τους από την εύρυθμη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών και όχι από την ανατροπή που επεδίωκε η Τρίτη Διεθνής (Μαυρογορδάτος & Χατζηιωσήφ, 1988: 267).

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Είναι γνωστό, ότι το πεδίο των εργασιακών σχέσεων θεωρείται ένα πολυεπιστημονικό πεδίο, με το οποίο έχουν ασχοληθεί πολλοί μελετητές, οι οποίοι έχουν προσδώσει διαφορετικούς ορισμούς στο περιεχόμενό του.

Είναι αναγκαίο όμως, προτού αναφερθούμε στους ορισμούς των εργασιακών σχέσεων, να καταγράψουμε την προέλευση του συγκεκριμένου πεδίου.

Ειδικότερα, η έννοια της εργασίας και οι σχέσεις μεταξύ εργαζόμενων και εργοδοτών, μπορούμε να πούμε ότι χρονολογούνται από την αρχή ύπαρξης του ανθρώπινου πολιτισμού. Ωστόσο, τους τελευταίους δύο αιώνες, γίνεται μεγαλύτερη αναφορά στο συγκεκριμένο κλάδο (Κουζής & Κουτρούκης, 2009: 13).

Αξίζει να αναφερθεί, ότι ο κλάδος των εργασιακών σχέσεων, πρωτοεμφανίστηκε στις ΗΠΑ στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και σταδιακά επεκτάθηκε ανά τον κόσμο, από την Ευρώπη μέχρι την Ασία και τη Λατινική Αμερική. Από τη δεκαετία του 1920 και εντεύθεν, οι εργασιακές σχέσεις ξεκίνησαν να εισέρχονται στον τομέα της παιδείας ως πεδίο εκπαιδευτικού και ερευνητικού ενδιαφέροντος (Κουζής & Κουτρούκης, 2009: 13).

Μετά την τοποθέτηση του πεδίου των εργασιακών σχέσεων στο χρόνο, μπορούμε να παραθέσουμε μερικούς ορισμούς του περιεχομένου του. Σύμφωνα με τον Muller-Jentsch «οι εργασιακές σχέσεις μπορούν να ερμηνευθούν ως οι σχέσεις μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας. Συνεχίζοντας, ορίζει τις εργασιακές σχέσεις ως την ενδιάμεση σφαίρα ρύθμισης συμφερόντων στο πλαίσιο της σχέσης μεταξύ της εργοδοσίας και των εργαζομένων, καθώς και μεταξύ των εργοδοτικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων. Αντικείμενό τους είναι οι συνεργατικές και συγκρουσιακές διαδράσεις μεταξύ ατόμων, ομάδων και οργανώσεων, καθώς και οι κανόνες, οι συμβάσεις και οι θεσμοί που προκύπτουν από αυτές τις διαδράσεις. Οι εργασιακές σχέσεις αποτελούν κατά την άποψή του, παράδειγμα κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών αλλά και πολιτισμικών σχέσεων» (Καρακιουλάφη, 2012: 23). Από την άλλη μεριά, οι Bevoirt & Jobert, «αντιλαμβάνονται τις εργασιακές σχέσεις ως το σύνολο των σχέσεων που διαμορφώνονται μεταξύ τριών κατηγοριών δρώντων: των δημοσίων αρχών, των μισθωτών και των εκπροσώπων τους, των εργοδοτών και των οργανώσεών τους» (Καρακιουλάφη, 2012: 24). Τέλος, μια άλλη

προσέγγιση είναι αυτή του Hyman, ο οποίος «αντιλαμβάνεται τις εργασιακές σχέσεις ως την κοινωνική ρύθμιση δυνάμεων της αγοράς» (Καρακιουλάφη, 2012: 24)⁷.

Παρατηρώντας λοιπόν τους τρεις παραπάνω ορισμούς, κατανοούμε, ότι υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί ορισμοί και ως προς το περιεχόμενό τους αλλά και ως προς την αναλυτική τους βάση. Δηλαδή, θα μπορούσαμε να πούμε ότι άλλοι ορισμοί είναι πιο εξειδικευμένοι, ενώ άλλοι κινούνται σε μια πιο απλή απόδοση του πεδίου των εργασιακών σχέσεων. Παρόλα αυτά, μπορούμε να αντιληφθούμε, ότι οι περισσότεροι αν όχι όλοι οι άνθρωποι, ανεξαρτήτως της βαθμίδας εκπαίδευσης από την οποία προέρχονται, προσδίδουν ο καθένας ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων και έτσι καταλαβαίνουμε ότι έχουν οικειοποιηθεί μια συγκεκριμένη πτυχή του πεδίου.

Ποιο είναι όμως πραγματικά το αντικείμενο των εργασιακών σχέσεων; Αυτό το ερώτημα είναι αρκετά δύσκολο να απαντηθεί λόγω των πολυποίκιλων θεωριών που εμπεριέχονται στη «μήτρα» του πεδίου των εργασιακών σχέσεων. Παρόλα αυτά, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε το αντικείμενο του πεδίου αναφερόμενοι σε δύο αναλύσεις, τη μαρξιστική και την εκσυγχρονιστική (ανάλυση)⁸.

Αρχικά, και οι δυο αναλύσεις θεωρούν το πεδίο των εργασιακών σχέσεων ως μέσο επίλυσης των προβλημάτων που τίθονταν λόγω πολιτικής, συνδικαλιστικής ή νομοθετικής πρακτικής. Επίσης, και οι δύο αναγνωρίζουν τον ανταγωνιστικό χαρακτήρα των εργασιακών σχέσεων. Όμως, η εκσυγχρονιστική ανάλυση, επικεντρώνεται στην ένταξη του κοινωνικού ανταγωνισμού μέσα σε ένα θεσμικό πλαίσιο και στην εξασφάλιση της κοινωνικής ισορροπίας, ενώ η μαρξιστική ανάλυση, αναζητά την ανταγωνιστικότητα στον πυρήνα της κύριας καπιταλιστικής αντίθεσης (δηλαδή στα συμφέροντα μεταξύ εργατών και εργοδοτών), (Δουκάκης, 1988: 13-14). Αυτό που κεντρίζει το ενδιαφέρον, είναι το γεγονός ότι η εκσυγχρονιστική αντίληψη, ως αντικείμενο των εργασιακών σχέσεων ορίζει το σύνολο των αποφάσεων και των κανόνων δικαίου, οι οποίοι αναφέρονται στο καθεστώς εργασίας, καθώς και οποιαδήποτε πρακτική που διενεργείται στο περιθώριο του δικαίου (Δουκάκης, 1988: 13).

⁷ Για περισσότερους ορισμούς σχετικά με τις εργασιακές σχέσεις βλέπε το παρακάτω βιβλίο: Καρακιουλάφη, 2012: 23-29.

⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την εκσυγχρονιστική και τη μαρξιστική ανάλυση βλέπε το παρακάτω βιβλίο: Δουκάκης, 1988: 12-20

Ωστόσο, εκτός από τις παραπάνω αναλύσεις, στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων συναντάμε και πολλές θεωρίες⁹, που θέλουν να δώσουν ένα χαρακτήρα σε αυτές. Ειδικότερα, θεωρίες, που ασχολήθηκαν με τις εργασιακές σχέσεις εκφράστηκαν από τον Taylor, τον Fayol, τον Mayo, τον Gregor, τον Likert και άλλους. Με άλλα λόγια, ο Taylor, διατύπωσε οδηγίες για τη βελτίωση της παραγωγικής διαδικασίας. Μεταξύ αυτών των οδηγιών, περιλαμβάνονταν η αντικατάσταση των εσφαλμένων πρακτικών μεθόδων και ο κανονισμός των συστατικών ενός έργου, με σωστό επιστημονικό τρόπο σε κάθε στάδιο της εργασίας των ανθρώπων, η συνεργασία των διοικητικών στελεχών με τους υφιστάμενους, σύμφωνα με την επιστημονική μέθοδο, η ανάπτυξη της συνεργασίας, μεταξύ των εργαζομένων, προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι σκοποί των επιχειρήσεων και άλλα (Ευαγγέλου & Θεοδωράτου, 1999:30) (Αντωνίου, 2008: 177-178). Από την άλλη μεριά, ο Fayol ερεύνησε τον εργασιακό χώρο από την άποψη του διευθυντού και παρουσίασε απόψεις σχετικές με τη διοίκηση, τις λειτουργίες της επιχείρησης και τις αρχές οργάνωσης και εξειδίκευσης (Ευαγγέλου & Θεοδωράτου, 1999:31). Ο Mayo, αντίθετα από τους άλλους δύο, υλοποίησε μια μακρόχρονη έρευνα για τη μελέτη της στάσης και της συμπεριφοράς των εργαζομένων και αργότερα πρότεινε να αποκτήσουν οι προϊστάμενοι αλλά και οι απλοί εργαζόμενοι «κοινωνικές ικανότητες» για να βελτιώνονταν οι κοινωνικές συνθήκες των εργαζομένων (Ευαγγέλου & Θεοδωράτου, 1999:31-33). Ακόμη, ο Gregor¹⁰ είχε δημοσιεύσει πολλές εργασίες σχετικές με την υποκίνηση και τη γενική συμπεριφορά του εργαζομένου στον εργασιακό χώρο. Στο κλασικό βιβλίο του «η ανθρώπινη πλευρά της επιχειρήσεως» αναπτύσσει τη θεωρία X¹¹, που κατατάσσεται στην Αυταρχική Σχολή και τη θεωρία Ψ¹², που κατατάσσεται στη Σχολή Ανθρωπίνων Σχέσεων (Ευαγγέλου & Θεοδωράτου, 1999: 33). Τέλος, ο Likert μελέτησε για τριάντα χρόνια τα συστήματα διοικήσεως και την επίδραση των διαφόρων μορφών ηγεσίας στην αποδοτική συμπεριφορά των εργαζομένων και τη στάση τους προς την εργασία. Αποτέλεσμα των ερευνών ήταν η ταξινόμηση των μορφών εργασίας, που

⁹ Εκτός από τις θεωρίες, που αναφέρονται στην παρούσα εργασία υπάρχουν και άλλες, που αναφέρονται στο βιβλίο των Ευαγγέλου & Θεοδωράτου στις σελίδες 29-39 αλλά και στο βιβλίο του Γαλανάκη σελίδες 240-279 .

¹⁰ Εκπρόσωπος της Σχολής των Ανθρωπίνων και Εργασιακών Σχέσεων (Ευαγγέλου & Θεοδωράτου, 1999: 33).

¹¹ Για περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με τη θεωρία X βλέπε το βιβλίο των Ευαγγέλου & Θεοδωράτου σελίδες 33-34.

¹² ¹² Για περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με τη θεωρία Ψ βλέπε το βιβλίο των Ευαγγέλου & Θεοδωράτου σελίδες 34-35.

είχαν εφαρμογή μέχρι τότε σε τέσσερα συστήματα: το Αυταρχικό-Εκμεταλλευτικό, το Φιλανθρωπικό-Αυταρχικό, το Συμβουλευτικό και το Συμμετοχικό (Ευαγγέλου & Θεοδώρου, 1999: 38).

Θα ήταν καλό να σημειώσουμε στο σε αυτό το σημείο, ότι η αμφισβήτηση της «τυπικής» και κανονικής εργασιακής σχέσης, που αποτέλεσε το εργασιακό πρότυπο που κυριάρχησε στον ανεπτυγμένο βιομηχανικά κόσμο για μακρό χρονικό διάστημα, ιδιαίτερα μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, συνιστά σήμερα το βασικό χαρακτηριστικό της πορείας εξέλιξης των σύγχρονων εργασιακών σχέσεων. Το πρότυπο της τυπικής εργασιακής σχέσης, το οποίο δέχεται σήμερα πολλαπλές πιέσεις και αλλοιώσεις περιλαμβάνει την εξαρτημένη μισθωτή εργασία, σύμφωνα με την οποία η μισθωτή σχέση προαπαιτεί την ύπαρξη εξάρτησης του εργαζομένου από τον εργοδότη, τη σταθερή απασχόληση, σύμφωνα με την οποία η διάρκεια της εργασιακής σχέσης είναι αόριστη εφόσον η έναρξη της τοποθετείται στην πρόσληψη του μισθωτού και η λήξη της στην ημερομηνία συνταξιοδότησής του, τη πλήρη απασχόληση, σύμφωνα με την οποία ο εργάσιμος χρόνος ανταποκρίνεται στα ισχύοντα συμβατικά ή νόμιμα πλαίσια ως προς το πλήρες ωράριο απασχόλησης, τη σταθερότητα ωραρίου απασχόλησης ως προς την ημερήσια και εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας, την εξασφάλιση αμοιβής τουλάχιστον ίσης με τα ισχύοντα κατώτατα νόμιμα όπως ορίζουν οι οικείες συλλογικές συμβάσεις εργασίας και την υπαγωγή της εργασιακής σχέσης στα πλαίσια της προστασίας της ασφαλιστικής και εργατικής νομοθεσίας για την κατοχύρωση θεμελιωδών κοινωνικών και εργασιακών δικαιωμάτων. Αυτά τα χαρακτηριστικά λοιπόν συνθέτουν το πρότυπο της εργασιακής σχέσης, την «κανονική» ή «τυπική» εργασιακή σχέση, που με νομικούς όρους μεταφράζεται στη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, αόριστης διάρκειας, πλήρους και σταθερού ωραρίου απασχόλησης, περιβαλλόμενη το μανδύα της προστασίας της εργατικής νομοθεσίας (Κουζής, 2001:40-41).

Στο πλαίσιο που εξετάζουμε, είναι αναγκαίο να καταγράψουμε εν συντομία τον χαρακτήρα του συστήματος εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα. Θεωρείται λοιπόν, ότι τα κύρια χαρακτηριστικά του ελληνικού συστήματος εργασιακών σχέσεων είναι ο αυστηρά νομικός χαρακτήρας του και ο αυταρχικός κρατικός παρεμβατισμός. Ο πρώτος εκφράζεται ως λεπτομερειακή ρύθμιση ενός συνόλου θεμάτων, που θα έπρεπε να αποτελούν ευθύνη των ενδιαφερόμενων, ενώ ο παρεμβατισμός του

κράτους εκδηλώνεται ως έντονη παρουσία του κράτους σε όλο το φάσμα των σχετικών διαδικασιών. Για τα χαρακτηριστικά του δεύτερου, ευθύνη έχουν και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργοδοτών και των εργαζομένων, που ενίοτε επιζητούν τον διευρυμένο ρόλο του κράτους (Ντάνος, 2011: 20-22).

Ανακεφαλαιώνοντας τα παραπάνω στοιχεία, αξίζει να σημειωθεί, ότι υπάρχουν αρκετοί τύποι εργασιακών σχέσεων, όμως, το σημαντικότερο είναι ότι με τον όρο εργασιακές σχέσεις προσπαθούμε να καταλήξουμε σε μια ενιαία θεώρηση, που θα συμπεριλαμβάνει το σύνολο των βασικών παραμέτρων, οι οποίοι προσδιορίζουν τη διαδικασία κοινωνικοποίησης της εργασίας (Δουκάκης, 1988: 26)

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ¹³

1. 2/9/2009: Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής εξαγγέλλει πρόωρες εκλογές στις 4/10/2009¹⁴
2. 4/10/2009: Κερδίζει τις εκλογές το ΠΑΣΟΚ με ποσοστό 43,92% (160 έδρες)¹⁵
3. 7/10/2009: Υπουργός οικονομικών διορίζεται ο Γεώργιος Παπακωνσταντίνου¹⁶
4. 20/10/2009: Ο υπουργός οικονομικών Γ. Παπακωνσταντίνου, ανακοινώνει στο ECOFIN¹⁷ ότι το έλλειμμα για το 2009 θα κυμανθεί στο 12,7% του ΑΕΠ αντί του 6% που υπολόγιζε η προηγούμενη κυβέρνηση¹⁸.
5. 20/11/2009: Κατατέθηκε στη βουλή ο προϋπολογισμός για το 2010¹⁹
6. 30/11/2009: Ο Αντώνης Σαμαράς εκλέγεται πρόεδρος της Δημοκρατίας
7. 24/12/2009: Ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός για το 2010²⁰
8. 8/1/2010: Η Ευρωπαϊκή επιτροπή εκδίδει έκθεση σχετικά με τα στατιστικά στοιχεία του χρέους και του ελλείμματος και διατυπώνει αμφιβολίες σχετικά με την εγκυρότητα των στοιχείων²¹.

¹³ Οι πληροφορίες του χρονολογίου αναφέρονται με υποσημειώσεις μέσα σε αυτό. Οι υπόλοιπες πληροφορίες στις οποίες δεν αναφέρεται τόπος προέλευσης προέρχονται από τον παρακάτω ιστότοπο: el.wikipedia.org και έχουν ελεγχθεί για την εγκυρότητά τους.

¹⁴ Η σχετική πληροφορία είναι από τον παρακάτω ιστότοπο: <http://news.in.gr/greece/article/?aid=1048619>

¹⁵ Η σχετική πληροφορία είναι από τον παρακάτω ιστότοπο: <http://www.fourtounis.gr/election/ekloges1.htm>

¹⁶ Η σχετική πληροφορία είναι από τον παρακάτω ιστότοπο: <http://www.ggk.gov.gr/?p=1335>

¹⁷ Το ECOFIN είναι το συμβούλιο οικονομικών και δημοσιονομικών θεμάτων, ή όπως λένε τα αρχικά του Economic and Financial affairs council.

¹⁸ Η σχετική πληροφορία είναι από τον παρακάτω ιστότοπο: <http://www.tanea.gr/news/economy/article/4542129/?iid=2>

¹⁹ Η σχετική πληροφορία είναι από τον παρακάτω ιστότοπο: <http://tvxs.gr/news/ελλάδα/κατατέθηκε-ο-προϋπολογισμός-για-το-2010>

²⁰ Η συγκεκριμένη πληροφορία προέρχεται από τον παρακάτω ιστότοπο: <http://www.e-forosimv.gr/details.asp?ID=3980>

²¹ Η πληροφορία είναι από τον παρακάτω ιστότοπο: <http://metarithmisi.gr>. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε τη βιβλιογραφία της παρούσας εργασίας.

9. 26/1/2010: Διεξάγεται το παγκόσμιο οικονομικό φόρουμ στο Νταβός και ο Έλληνας πρωθυπουργός δέχεται πιέσεις για λήψη μέτρων.
10. 9/2/2010: Ανακοινώνεται το πρώτο πακέτο μέτρων που αφορά το δημόσιο τομέα.
11. 3/3/2010: Ανακοινώνεται το δεύτερο μεγαλύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων.
12. 23/4/2010: Η Ελλάδα προσφεύγει στο μηχανισμό στήριξης που συγκροτούν από κοινού το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ).
13. 2/5/2010: Ανακοινώθηκαν τα μέτρα λιτότητας που επέβαλλε στην Ελλάδα η Τρόικα (ΔΝΤ, ΕΕ, ΕΚΤ).
14. 6/5/2010: Ψηφίζεται από τη βουλή το μνημόνιο, που υπέγραψε η κυβέρνηση με την Ε.Ε και το ΔΝΤ, για τα μέτρα που θα ληφθούν προκειμένου να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης.
15. 8/5/2010: Υπογράφηκε η δανειακή σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και κρατών μελών της Ε.Ε.
16. 10/5/2010: υπογράφηκε η αντίστοιχη σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και ΔΝΤ.
17. 18/11/2010: Κατατέθηκε ο προϋπολογισμός του 2011.
18. 12/3/2011: Απόφαση της Συνόδου Κορυφής της ΕΕ για επιμήκυνση του χρόνου πληρωμής του δανείου του Μαΐου 2010, κατά 7,5 χρόνια και μείωση επιτοκίου κατά 1%.
19. 9/6/2011: Κατατέθηκε στη βουλή το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα δημοσιονομικής στρατηγικής 2011-2014.
20. 17/6/2011: Ανακοινώνεται ως νέος υπουργός οικονομικών ο Ευάγγελος Βενιζέλος.
21. 29/6/2011: Ψηφίστηκε το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα με 155 ψήφους υπέρ.

22. 20/7/2011: Ανακοινώθηκαν οι 27 οργανισμοί του δημοσίου, που θα κλείσουν ή θα συγχωνευθούν μέχρι τις 5 Αυγούστου.
23. 21/7/2011: Η Σύνοδος Κορυφής της ΕΕ κατέληξε σε συμφωνία νέας δανειοδότησης της Ελλάδας, ύψους 158 δις ευρώ.
24. 8/8/2011: Ο Γενικός δείκτης του χρηματιστηρίου Αθηνών πέφτει κάτω από τις 1000 μονάδες για πρώτη φορά μετά το 1997.
25. 17/8/2011: Η Ελλάδα προχωρά σε διμερή συμφωνία με τη Φινλανδία, παρέχοντάς της εγγυήσεις για να συμμετάσχει στο δεύτερο δάνειο της Ελλάδας.
26. 2/9/2011: Αποχωρεί το κλιμάκιο της τρόικας μετά από διαφωνία για την κάλυψη της απόκλισης στα δημοσιονομικά.
27. 6/9/2011: Ο Ε. Βενιζέλος ανακοινώνει νέα έκτακτα συμπληρωματικά μέτρα.
28. 14/9/2011: Κατατίθεται το τελικό σχέδιο για το ειδικό τέλος ακινήτων.
29. 21/9/2011: Ανακοινώθηκε η νέα μείωση του αφορολόγητου ορίου, καθώς και περικοπές στις συντάξεις.
30. 6/10/2011: Κατατίθεται στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για το νέο βαθμολογιο-μισθολόγιο του Δημοσίου, τις μειώσεις σε κύριες και επικουρικές συντάξεις, τις μειώσεις στο εφάπαξ, τη νέα φορολογική κλίμακα και τις αλλαγές στα εργασιακά.
31. 20/10/2011: Ψηφίστηκε το πολυνομοσχέδιο από την κυβερνητική πλειοψηφία.
32. 27/10/2011: Απόφαση της Συνόδου Κορυφής της ΕΕ για κούρεμα του χρέους κατά 50%.
33. 11/11/2011: Ορκίστηκε η νέα κυβέρνηση του Λ. Παπαδήμου.

34. 9/2/2012: Κατέληξαν σε συμφωνία οι συζητήσεις των αρχηγών των κομμάτων της συγκυβέρνησης, για το πακέτο μέτρων που απαιτεί η τρόικα, προκειμένου να προχωρήσει το νέο δανειακό πακέτο και το PSI²².
35. 12/2/2012: Η βουλή συζήτησε την πρόταση νόμου για τη συμφωνία του δεύτερου μνημονίου, που υπέβαλλε η κυβέρνηση Παπαδήμου και υπερψηφίστηκε την επόμενη μέρα.
36. 9/3/2012: Ολοκληρώθηκε το PSI, με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα να φτάνει το 95,7%.
37. 5/11/2012: Κατατίθεται στη βουλή το μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016.
38. 7/11/2012: Υπερψηφίστηκε το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα.
39. 22/12/2012: Ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός του 2013.
40. 28/4/2013: Ψηφίστηκε το πολυνομοσχέδιο του υπουργείου οικονομικών.
41. 18/7/2013: Ψηφίστηκε το πολυνομοσχέδιο της κυβέρνησης.

²² Αφορά τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στη διαδικασία απομείωσης του δημόσιου χρέους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ

A. ΠΡΩΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ

Η οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση, που έγινε αισθητή στην Ελλάδα το 2008-9, οδήγησε τη χώρα στα μέσα του 2010 στην υπογραφή μιας σύμβασης (μνημονίου) μεταξύ της ΕΕ, της ΕΚΤ και του ΔΝΤ.

Η κίνηση αυτή ήταν αποτέλεσμα του δημοσιονομικού ελλείμματος, του συνεχώς αυξανόμενου χρέους, της χρόνιας έλλειψης διεθνούς ανταγωνιστικότητας, του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών στο ισοζύγιο και πολλών άλλων ανισορροπιών στο οικονομικό σύστημα.

Έτσι, η χώρα, υπέγραψε τον Μάιο του 2010 το πρώτο μνημόνιο, με σκοπό την εξασφάλιση της αναγκαίας χρηματοδότησης για την εξυπηρέτηση των δανειακών της αναγκών για μια περίοδο τριών ετών.

Όμως, προτού περάσουμε στο περιεχόμενο του μνημονίου, καλό θα ήταν να προσδώσουμε σε αυτό ένα πρόχειρο ορισμό. Μνημόνιο λοιπόν είναι «ένα επίσημο διπλωματικό έγγραφο, με το οποίο μία κυβέρνηση εκθέτει τις απόψεις της για ορισμένο θέμα σε άλλη κυβέρνηση ή σε διεθνή οργάνωση, οργανισμό» (Μ. Τριανταφυλλίδη, 1998: 864)²³.

Αρχίζοντας λοιπόν, πρέπει να επισημανθεί, ότι το μνημόνιο έφερε αρκετές αλλαγές στον οικονομικό τομέα και ειδικότερα στις εργασιακές σχέσεις.

Αναλυτικότερα, στο μνημόνιο, καταγράφονται τα μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της ΕΕ και το ΔΝΤ (ΦΕΚ 65 Α).

Συγκεκριμένα, σχετικά με τον καθορισμό γενικού πλαισίου και τις εξουσιοδοτήσεις για λήψη μέτρων εφαρμογής του προγράμματος, ρυθμιζόταν κάθε αναγκαίο ζήτημα για τη συγκρότηση, οργάνωση και λειτουργία της Ενιαίας Αρχής Πληρωμής, η διαδικασία απογραφής, η ένταξη των αναγκαίων στοιχείων σε ηλεκτρονική μορφή, ο χρόνος, ο τρόπος και τα όργανα απογραφής, καθώς και η ημερομηνία έναρξης της καταβολής των αποδοχών από την Ενιαία Αρχή Πληρωμής.

²³ Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε το λεξικό της κοινής νεοελληνικής του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη) σελίδα 864.

Μετά την οριζόμενη ημερομηνία έναρξης καταβολής των αποδοχών από την Ενιαία Αρχή Πληρωμής μέσω τραπεζικού λογαριασμού, απαγορευόταν η με διαφορετικό τρόπο καταβολή αποδοχών και εν γένει αμοιβών προς το προσωπικό του Δημοσίου και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ) (ΦΕΚ 65 Α).

Στη συνέχεια, επισημαίνεται ότι σύμφωνα με προεδρικά διατάγματα, λαμβάνονταν έκτακτα μέτρα για τη στήριξη της πραγματικής οικονομίας, την ενίσχυση των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, την προστασία των καταναλωτών και την ομαλή λειτουργία των αγορών κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος (ΦΕΚ 65 Α).

Επιπρόσθετα, καταγράφεται ότι με απόφαση του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης κάθε επιδοτούμενος άνεργος λόγω τακτικής ή μακροχρόνιας ανεργίας, δικαιούταν «επιταγή επανένταξης στην αγορά εργασίας»²⁴, της οποίας καθοριζόταν ταυτόχρονα και ο τύπος, η μορφή, το περιεχόμενό της. Με την ίδια απόφαση, δημιουργούταν προγράμματα εργασίας, με τα οποία ο ΟΑΕΔ μπορούσε να επιχορηγεί επιχειρήσεις και γενικά εργοδότες του ιδιωτικού τομέα για την πρόσληψη επιδοτούμενων ανέργων, κατόχων της «επιταγής επανένταξης στην αγορά εργασίας»²⁵ (ΦΕΚ 65 Α).

Για την καταπολέμηση της ανεργίας ατόμων που βρίσκονταν κοντά στο όριο συνταξιοδότησης, δινόταν η δυνατότητα μέσω του ΟΑΕΔ να προσληφθούν επιδοτούμενοι ή μακροχρόνια άνεργοι ηλικίας 55 έως 64 χρονών, για εργασία στο δημόσιο τομέα, με προγράμματα που καταρτίζονται με απόφαση των Υπουργών Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και Οικονομικών, μετά από γνώμη του διοικητικού συμβουλίου του ΟΑΕΔ (ΦΕΚ 65 Α).

Για εργασία στα ΝΠΔΔ, που εποπτεύονταν από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η πρόσληψη επιδοτούμενων ή μη επιδοτούμενων ανέργων γινόταν χωρίς να ληφθούν υπόψη τα ηλικιακά όρια του προηγούμενου εδαφίου και η μακροχρόνια ανεργία. Σημαντικό είναι το γεγονός, ότι καθορίζονταν οι όροι, οι προϋποθέσεις, τα κριτήρια

²⁴ Η αξία της ισοδυναμεί με το δικαιούμενο ποσό επιδότησης, μειούμενο κάθε φορά μέχρι τη λήξη της τακτικής ή μακροχρόνιας επιδότησης ανεργίας.

²⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την επιταγή επανένταξης στην αγορά εργασίας βλέπε εφημερίς της κυβερνήσεως σελίδα 1322.

ένταξης, οι ανάγκες των φορέων του δημόσιου τομέα, η διάρκεια και το ποσό της επιχορήγησης. Το υπολειπόμενο κόστος, που προέκυπτε από την αφαίρεση του ποσού επιχορήγησης από συνολικό μισθολογικό και μη μισθολογικό κόστος, καταβαλλόταν από τον έμμεσο εργοδότη στον άμεσο (ΦΕΚ 65 Α).

Σχετικά με τους ανέργους, οι οποίοι είναι εγγεγραμμένοι στον ΟΑΕΔ και έχουν ηλικίας μέχρι και 24 ετών, δινόταν η δυνατότητα να εργαστούν σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και γενικά εργοδότες, συνάπτοντας σύμβαση απόκτησης εργασιακής εμπειρίας διάρκειας μέχρι ενός έτους. Κατά τη διάρκεια της σύμβασης αυτής οι ακαθάριστες αποδοχές τους αντιστοιχούσαν στο 80% του κατώτατου βασικού μισθού ή βασικού ημερομισθίου, όπως ορίζεται κάθε φορά από την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας και ασφαλίζονται στους κλάδους σύνταξης, ασθένειας σε είδος και επαγγελματικού κινδύνου του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, ενώ οι σχετικές ασφαλιστικές εισφορές αποδίδονταν στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ από τον ΟΑΕΔ. Μετά το πέρας της σύμβασης αυτής, ήταν δυνατή η συνέχιση της απασχόλησής τους και η ένταξη σε προγράμματα του ΟΑΕΔ, εφόσον η σύμβαση απόκτησης εργασιακής εμπειρίας μετατρεπόταν σε σύμβαση εργασίας (ΦΕΚ 65 Α).

Επιπλέον, επισημαίνεται ότι οι όροι ομοιοεπαγγελματικών και επιχειρησιακών συμβάσεων εργασίας μπορούσαν να αποκλίνουν έναντι των αντίστοιχων όρων των κλαδικών συμβάσεων εργασίας, καθώς και των εθνικών γενικών συλλογικών συμβάσεων εργασίας. Από την άλλη μεριά, οι όροι των κλαδικών συμβάσεων εργασίας μπορούσαν να αποκλίνουν έναντι των αντίστοιχων όρων εθνικών γενικών συλλογικών συμβάσεων εργασίας (ΦΕΚ 65 Α).

Επιπρόσθετα, αναφέρεται ότι ασφαλισμένοι του ΟΑΕΕ²⁶, ηλικίας άνω των 30 και μέχρι 65 ετών, που σταμάτησαν να εργάζονται, θα καλύπτονταν για παροχές ασθένειας σε είδος από τον κλάδο υγείας του οργανισμού για δύο έτη από τη διακοπή της ασφάλισης. Ωστόσο, για να ισχύσει το παραπάνω, έπρεπε οι ασφαλισμένοι να πληρούν κάποιες προϋποθέσεις. Αναλυτικότερα, οι ασφαλισμένοι, θα έπρεπε να είχαν πραγματοποιήσει στην ασφάλιση οποιουδήποτε ασφαλιστικού οργανισμού εξακόσιες

²⁶ Τα αρχικά ΟΑΕΕ σημαίνουν: Οργανισμός Ασφάλισης Ελεύθερων Επαγγελματιών.

ημέρες εργασίας ή δύο χρόνια²⁷ και επιπλέον δεν έπρεπε να ασφαλιζόνταν για οποιοδήποτε λόγο στο δημόσιο ή σε ασφαλιστικό οργανισμό²⁸ (ΦΕΚ 65 Α).

Για την εφαρμογή του παραπάνω προγράμματος και μετά από διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους και στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου, ρυθμίζονταν με προεδρικά διατάγματα η διαδικασία προσφυγής στον οργανισμό μεσολάβησης και διαιτησίας²⁹, η αύξηση του ορίου απολύσεων, στις περιπτώσεις ομαδικών απολύσεων, ο καθορισμός του ύψους και ο τρόπος καταβολής της αποζημίωσης του απολυόμενου, τα μέτρα αποτροπής απολύσεων εργαζομένων μεγάλης ηλικίας, που βρίσκονταν στο στάδιο πριν τη συνταξιοδότησή τους, ανεξάρτητα αν πρόκειται για ομαδικές απολύσεις ή μεμονωμένες, ο καθορισμός των όρων απασχόλησης και το κατώτατο ημερομίσθιο των νέων ηλικίας κάτω των εικοσιπέντε ετών που εισέρχονταν στην αγορά εργασίας για πρώτη φορά, ο καθορισμός των εν γένει όρων απασχόλησης και ασφάλισης των απασχολουμένων σε συμβάσεις μαθητείας, η διάρκεια των οποίων δεν μπορούσε να ξεπερνά το ένα έτος και τέλος ο καθορισμός της ανώτατης διάρκειας των συμβάσεων ορισμένου χρόνου (ΦΕΚ 65 Α).

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στα μέτρα για τη μείωση των δημόσιων δαπανών. Συγκεκριμένα, τα κάθε μορφής επιδόματα, αποζημιώσεις και αμοιβές εν γένει, καθώς και τα έξοδα παράστασης των προσώπων, μειώνονταν κατά οκτώ τοις εκατό (ΦΕΚ 65 Α).

Όσο αφορά το προσωπικό με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου της παραγράφου 2 του άρθρου 1 του ν. 3833/2010³⁰, εξαιρούνταν από τη μείωση που προβλέπεται

²⁷ Το κατώτατο όριο των εξακοσίων ημερών εργασίας ή των δύο ετών αυξάνεται ανά εκατό είκοσι ημέρες ή τέσσερις μήνες κάθε χρόνο μετά τη συμπλήρωση του τριακοστού έτους της ηλικίας και μέχρι τη συμπλήρωση τεσσάρων χιλιάδων πεντακοσίων ημερών ή δεκαπέντε ετών ασφάλισης.

²⁸ Τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, καθώς και κάθε λεπτομέρεια για την εφαρμογή των ρυθμίσεων καθορίζονται με απόφαση του υπουργείου εργασίας και κοινωνικής ασφάλισης.

²⁹ Σκοπός του οργανισμού μεσολάβησης και διαιτησίας είναι η υποστήριξη των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων ανάμεσα στις οργανώσεις των εργαζομένων και των εργοδοτών ή μεμονωμένους εργοδότες με την παροχή υπηρεσιών μεσολάβησης και διαιτησίας. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε την ιστοσελίδα www.omed.gr/el/.

³⁰ Ο ν. 3833/2010 αφορά την προστασία της εθνικής οικονομίας- επείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης. Το άρθρο 1 του παρόντα νόμου

παραπάνω (8%), τα επιδόματα που συνδέονταν με την οικογενειακή κατάσταση ή την υπηρεσιακή εξέλιξη, καθώς και τα συνδεόμενα με το ανθυγιεινό ή επικίνδυνο της εργασίας τους ή με το μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών τους. Αν στο παραπάνω προσωπικό δεν καταβάλλονταν επιδόματα, αποζημιώσεις ή αμοιβές, οι κάθε μορφής αποδοχές μειώνονται κατά 3% (ΦΕΚ 65 Α).

Επίσης, οι πάσης φύσεως τακτικές αποδοχές, επιδόματα, αποζημιώσεις και αμοιβές γενικά, καθώς και τα με οποιαδήποτε άλλη ονομασία οριζόμενα και από οποιαδήποτε γενική ή ειδική διάταξη ή ρήτρα ή όρο συλλογικής σύμβασης εργασίας, ή διαιτητική απόφαση, ή με ατομική σύμβαση εργασίας, των εργαζομένων χωρίς εξαίρεση στους φορείς του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 5 του άρθρου 1 του νόμου 3833/2010, μειώνονταν κατά τρία τοις εκατό (ΦΕΚ 65 Α).

Συγχρόνως, υποστηρίζεται ότι τα επιδόματα εορτών Χριστουγέννων, Πάσχα και αδείας που προβλεπόταν από οποιαδήποτε γενική ή ειδική διάταξη, για λειτουργούς, υπαλλήλους και μισθωτούς³¹ καθορίζονταν ως εξής: το επίδομα εορτών Χριστουγέννων σε πεντακόσια ευρώ, το επίδομα εορτών Πάσχα σε διακόσια πενήντα ευρώ και το επίδομα αδείας σε διακόσια πενήντα ευρώ. Εντούτοις, για να καταβληθούν τα παραπάνω επιδόματα, ήταν ανάγκη οι πάσης φύσεως τακτικές αποδοχές, επιδόματα και αμοιβές να μην υπερβαίνουν κατά μήνα τα τρεις χιλιάδες ευρώ (ΦΕΚ 65 Α).

Περαιτέρω, με απόφαση του υπουργείου οικονομικών και εργασίας και κοινωνικής ασφάλισης, καθοριζόταν ο χρόνος καταβολής των επιδομάτων εορτών Χριστουγέννων και Πάσχα και του επιδόματος αδείας και ρυθμιζόταν κάθε λεπτομέρεια για την εφαρμογή των διατάξεων των παραγράφων έξι και δέκα έως δεκατέσσερα του άρθρου 3 του ν. 3845/2010 (ΦΕΚ 65 Α).

Εν τω μεταξύ, τα επιδόματα εορτών Χριστουγέννων και Πάσχα και το επίδομα αδείας που προβλεπόταν από οποιαδήποτε γενική ή ειδική διάταξη νόμου ή κανονιστικής πράξης για τους συνταξιούχους και βοηθηματούχους όλων των φορέων

αναφέρεται στη μείωση αποδοχών στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε την ιστοσελίδα www.poeota.gr/_download/N.3833-2010.pdf.

³¹ Αφορά όσους υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής των παραγράφων 1 έως και 4, καθώς και για τα πρόσωπα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παραγράφου 5 του ν. 3845/2010.

κύριας ασφάλισης, με εξαίρεση τους συνταξιούχους του Ο.Γ.Α, χορηγούνταν εφόσον ο δικαιούχος είχε υπερβεί το εξηκοστό έτος³² της ηλικίας του. Το ύψος των επιδομάτων λοιπόν, καθοριζόταν ως εξής: τα επιδόματα εορτών Χριστουγέννων, στο ποσό των τετρακοσίων ευρώ, ενώ το επίδομα του Πάσχα και το επίδομα αδείας στο ποσό των διακοσίων ευρώ (ΦΕΚ 65 Α).

Αξίζει να σημειωθεί, ότι αν καταβαλλόταν στο ίδιο πρόσωπο δύο κύριες συντάξεις από οποιονδήποτε ασφαλιστικό φορέα κύριας ασφάλισης, τα επιδόματα εορτών Χριστουγέννων και Πάσχα και το επίδομα αδείας καταβαλλόταν μόνο από το φορέα που κατέβαλε τη μεγαλύτερη σύνταξη. Από την άλλη μεριά, αν στη σύνταξη συντρέχουν περισσότεροι του ενός δικαιούχοι εκ μεταβιβάσεως, το ποσό των επιδομάτων επιμεριζόταν αναλόγως στα συνδικαιούχα πρόσωπα. Παρόλα αυτά, τα παραπάνω επιδόματα δεν καταβαλλόταν εφόσον οι καταβαλλόμενες συντάξεις, συμπεριλαμβανομένων και των επιδομάτων (Χριστουγέννων, Πάσχα, Αδείας), υπολογιζόμενες σε ετήσια βάση υπερέβαιναν κατά μήνα τα δυο χιλιάδες πεντακόσια ευρώ, ενώ, αν με την καταβολή των επιδομάτων, οι καταβαλλόμενες συντάξεις, υπερέβαιναν το παραπάνω όριο, τα επιδόματα καταβάλλονταν μέχρι του ορίου των δύο χιλιάδων πεντακοσίων ευρώ με ανάλογη μείωσή τους (ΦΕΚ 65 Α).

Προχωρώντας στο πέμπτο άρθρο του ν. 3845/2010, που αναφέρεται στην έκτακτη εισφορά στα κέρδη των νομικών προσώπων και ειδικός φόρος τηλεοπτικών διαφημίσεων, θα ξεκινήσουμε λέγοντας ότι οι επιχειρήσεις που δημοσίευσαν οικονομικές καταστάσεις σύμφωνα με τους κανόνες των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων και των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς, η έκτακτη εισφορά επιβαλλόταν στα καθαρά κέρδη που προέκυπταν από την εφαρμογή τους, εφόσον αυτά ήταν μεγαλύτερα από το συνολικό καθαρό εισόδημα και υπερέβαιναν τα εκατό χιλιάδες ευρώ (ΦΕΚ 65 Α).

Πιο συγκεκριμένα, η έκτακτη εισφορά, που επιβαλλόταν στο συνολικό καθαρό εισόδημα ή στα καθαρά κέρδη, υπολογιζόταν ανά κλιμάκιο. Πρώτον, για συνολικό

³² Από αυτό το όριο (των 60ετών) εξαιρούνται όσοι λαμβάνουν σύνταξη λόγω αναπηρίας ή με το καθεστώς των βαρέων και ανθυγιεινών ή των οικοδομικών επαγγελμάτων, καθώς και οι δικαιούχοι εκ μεταβιβάσεως, εφόσον οι τελευταίοι είναι δικαιούχοι λόγω θανάτου συζύγου ή δεν έχουν υπερβεί το δέκατο όγδοο έτος ή αν σπουδάζουν, το εικοστό τέταρτο έτος της ηλικίας τους, ή είναι ανίκανοι για άσκηση οποιουδήποτε βιοποριστικού επαγγέλματος σε ποσοστό μεγαλύτερο του 67% (ΦΕΚ 65 Α).

καθαρό εισόδημα ή καθαρά κέρδη από ένα ευρώ έως και τριακόσιες χιλιάδες ευρώ, η έκτακτη εισφορά ισούταν με το γινόμενο τους επί συντελεστή τέσσερα τοις εκατό. Δεύτερον, για τη διαφορά του συνολικού καθαρού εισοδήματος ή των καθαρών κερδών από τριακόσιες χιλιάδες ένα ευρώ έως και ένα εκατομμύριο ευρώ, η έκτακτη εισφορά υπολογιζόταν με συντελεστή έξι τοις εκατό. Τρίτον, για τη διαφορά του συνολικού καθαρού εισοδήματος ή των καθαρών κερδών από ένα εκατομμύριο ένα ευρώ έως και πέντε εκατομμύρια, η έκτακτη εισφορά υπολογιζόταν με συντελεστή οκτώ τοις εκατό. Τέταρτον, για τη διαφορά του συνολικού καθαρού εισοδήματος ή των καθαρών κερδών από πέντε εκατομμύρια ένα ευρώ και άνω, η έκτακτη εισφορά υπολογιζόταν με συντελεστή δέκα τοις εκατό. Τέλος, το ποσό της έκτακτης εισφοράς περιοριζόταν αναλόγως, ώστε το εναπομένον συνολικό καθαρό εισόδημα ή τα καθαρά κέρδη να μην υπολείπονται του ποσού των εκατό χιλιάδων ευρώ (ΦΕΚ 65 Α).

Επιπρόσθετα, το συνολικό καθαρό εισόδημα ή τα καθαρά κέρδη της παραγράφου 1 του άρθρου 5 του ν.3845/2010, επί των οποίων επιβαλλόταν η έκτακτη εισφορά, δεν μπορούσε να υπερβεί το διπλάσιο του μέσου όρου των συνολικών καθαρών εισοδημάτων ή των καθαρών κερδών των δυο προηγούμενων οικονομικών ετών, 2008-2009. Αν για κάποιο από τα έτη αυτά δεν δημοσιεύθηκαν οικονομικές καταστάσεις σύμφωνα με τους κανόνες των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων, λαμβάνονταν υπόψη για την εφαρμογή του προηγούμενου εδαφίου, μόνο τα καθαρά κέρδη του οικονομικού έτους που δημοσιεύθηκαν (ΦΕΚ 65 Α).

Σημαντικό είναι να υπογραμμιστεί, ότι η έκτακτη εισφορά που βεβαιώνεται, καταβαλλόταν σε δώδεκα ίσες μηνιαίες δόσεις, από την οποία η πρώτη μέχρι την τελευταία εργάσιμη, για τις δημόσιες υπηρεσίες, ημέρα του Ιανουαρίου 2011 και η κάθε μία από τις επόμενες, μέχρι την τελευταία εργάσιμη, για τις δημόσιες υπηρεσίες, ημέρα του κάθε μήνα, αντίστοιχα. Το ποσό της κάθε δόσης δεν μπορούσε να είναι μικρότερο των χιλίων ευρώ. Αν η καταβολή του συνόλου της έκτακτης εισφοράς γινόταν μέσα στην προθεσμία της πρώτης δόσης, χορηγούταν έκπτωση δύο τοις εκατό, με εξαίρεση την περίπτωση που το σύνολο της έκτακτης εισφοράς έπρεπε να καταβληθεί σε μία μόνο δόση. Η έκτακτη εισφορά όμως που καταβαλλόταν, δεν ενέπιπτε ως δαπάνη κατά τον προσδιορισμό του φορολογητέου εισοδήματος. Τέλος, επιστρεφόταν (η έκτακτη εισφορά) κατά το μέρος που αποδεδειγμένα το εισόδημα ή

τα κέρδη επί των οποίων επιβλήθηκε, απετέλεσε και εισόδημα ή κέρδη άλλης επιχείρησης, για τα οποία επιβλήθηκε έκτακτη εισφορά σύμφωνα με τις διατάξεις (ΦΕΚ 65 Α).

Σχετικά με τον ειδικό φόρο στις διαφημίσεις, που προβάλλονται από την τηλεόραση, ο ν. 3845/2010 προβλέπει τα εξής: ο συντελεστής του φόρου οριζόταν σε ποσοστό είκοσι τοις εκατό επί τις αξίας της διαφήμισης που υπολόγιζαν τα τηλεοπτικά μέσα ενημέρωσης. Ο φόρος βάρυνε άμεσα τη διαφημιζόμενη επιχείρηση ή τον διαφημιστή που μεσολαβούσε και το τιμολόγιο εκδιδόταν στο όνομά του. Τον ειδικό φόρο εισέπρατταν τα τηλεοπτικά μέσα ενημέρωσης και απέδιδαν στο δημόσιο με μηνιαίες δηλώσεις που υπέβαλαν στην αρμόδια ΔΥΟ φορολογίας εισοδήματος αυτών, μέχρι την εικοστή μέρα κάθε μήνα, για τα έσοδα από τις τηλεοπτικές διαφημίσεις του προηγούμενου μήνα (ΦΕΚ 65 Α).

Είναι ευρύτατα εδραιωμένη η άποψη, ότι το πραγματικό ΑΕΠ της Ελλάδας είχε μειωθεί³³ το 2009 και φαινόταν ότι η οικονομική δραστηριότητα θα αποδυναμωνόταν περαιτέρω τον επόμενο χρόνο. Μετά τις εκλογές λοιπόν του Οκτωβρίου, αντιλήφθηκαν ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος για το 2008 και το 2009 ήταν χειρότερο από αυτό που είχε ανακοινωθεί από την προηγούμενη κυβέρνηση. Για αυτό το λόγο, χάθηκε η εμπιστοσύνη προς τη χώρα, αυξήθηκε το κόστος χρηματοδότησης και μειώθηκε η ανάπτυξη και η απασχόληση (ΦΕΚ 65 Α).

Παράλληλα, θα ήθελα να τονίσω το γεγονός ότι η κρίση αποκάλυψε την αδύναμη δημοσιονομική κατάσταση. Αναλυτικότερα, το έλλειμμα του 5,1% του ΑΕΠ το 2007, υποδεικνυε ότι η Ελλάδα εισήλθε στην ύφεση με μεγάλο δημόσιο έλλειμμα. Επιπλέον, τα έσοδα είχαν μειωθεί σημαντικά πριν τις εκλογές του 2009, λόγω της υιοθέτησης αδύναμων πολιτικών εσόδων και χαλαρής φορολογικής διαχείρισης. Αντίθετα, οι δαπάνες είχαν αυξηθεί αρκετά ιδίως σε μισθούς και επιδόματα. Αυτό το γεγονός οφειλόταν στην ελλιπή πειθαρχία και έλεγχο των δαπανών. Τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα το έλλειμμα να εκτιναχθεί στο 13,6% του ΑΕΠ, ενώ το δημόσιο χρέος αυξήθηκε σε πάνω από 115% του ΑΕΠ το 2009 (ΦΕΚ 65 Α).

Σχετικά με το εξωτερικό έλλειμμα, πρέπει να καταγράψουμε ότι στο τέλος του 2009, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών συνέχισε να κυμαίνεται πάνω από το 11%

³³ Η μείωση του ΑΕΠ ήταν της τάξεως του 2%.

του ΑΕΠ και η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση να υπερβαίνει το αρνητικό 83% του ΑΕΠ. Το σύνολο των δαπανών για τόκους για το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε σε πάνω από 5% του ΑΕΠ. Αυτό το γεγονός, σήμαινε ότι θα χρειαζόταν ένα πλεόνασμα στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών για να οδηγηθεί το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών σε μια πιο βιώσιμη κατάσταση. Έτσι, για να μπουν τα θεμέλια για ένα μοντέλο ανάπτυξης, που βασιζόταν περισσότερο στις επενδύσεις και τις εξαγωγές απαιτούταν η ενίσχυση των οικονομικών πολιτικών της ανταγωνιστικότητας (ΦΕΚ 65 Α).

Αξίζει να επισημανθεί το γεγονός, ότι για να επιτευχθούν οι στόχοι και οι προοπτικές αυτού του πρώτου μνημονίου, η τότε κυβέρνηση προέβλεπε μια περίοδο προσαρμογής. Συγκεκριμένα, ο πληθωρισμός έπρεπε να μειωθεί κάτω από το μέσο όρο της Ευρωζώνης, έτσι ώστε η Ελλάδα να ανακτήσει γρήγορα την ανταγωνιστικότητα τιμών. Ο περιορισμός της εγχώριας ζήτησης, τόσο μέσω της δημοσιονομικής προσαρμογής όσο και μέσω προσπαθειών για τη συγκράτηση των μισθών και των συντάξεων, καθώς και μέτρων για περιορισμού του κόστους στην οικονομία, θα ήταν αναγκαίος για την ουσιαστική κάμψη του πληθωρισμού. Επίσης, ο περιορισμός ολιγοπωλιακών δομών θα ήταν επίσης σημαντικός για τη μείωση υψηλών περιθωρίων κέρδους σε ορισμένους κλάδους. Όσο αφορά το εξωτερικό έλλειμμα, προβλεπόταν να μειωθεί σταδιακά στο μεσοπρόθεσμο διάστημα. Έτσι, η εγχώρια ζήτηση και ο πληθωρισμός θα μειωνόταν και η οικονομία θα ανταποκρινόταν στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, με σκοπό τη βελτίωση των εξαγωγών και τη μείωση της εξάρτησής της από τις εισαγωγές (ΦΕΚ 65 Α).

Επιπρόσθετα, η προσαρμογή των εισοδημάτων σε βιώσιμα επίπεδα ήταν απαραίτητη για τη στήριξη της δημοσιονομικής διόρθωσης και της μείωσης του πληθωρισμού σε επίπεδα κάτω από το μέσο όρο της Ευρωζώνης, καθώς και για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κόστους και τιμών σε μόνιμη βάση. Τα προγράμματα κοινωνικής ασφάλισης θα έπρεπε να ενδυναμωθούν για να αντιμετωπίσουν υποβόσκουσες διαρθρωτικές ανισορροπίες, που οφειλόταν στη γήρανση του πληθυσμού, καθώς και τα κόστη ασφαλιστικών παροχών στην Ελλάδα προβλεπόταν να είναι από τα υψηλότερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση με τις τρέχουσες πολιτικές (ΦΕΚ 65 Α).

Στα πλαίσια του πρώτου μνημονίου, η κυβέρνηση δεσμευόταν σε δίκαιη κατανομή του κόστους προσαρμογής. Πιο συγκεκριμένα, λαμβανόταν υπόψη για το σχεδιασμό

των πολιτικών προσαρμογής, η δέσμευση για την προστασία των πιο ευάλωτων από τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. Για να εξαιρεθούν νοσηρές καταστάσεις στα δημοσιονομικά, μεγαλύτερη θα είναι η συνεισφορά από όσους δεν έχουν κατά παράδοση συμβάλλει με το μερίδιο που τους αναλογεί στη φορολογική επιβάρυνση. Επίσης, οι χαμηλόμισθοι προστατεύονται από τη μείωση σε μισθούς και συντάξεις στο δημόσιο. Σχετικά με τις συντάξεις, η απάλειψη της 13^{ης} και 14^{ης} σύνταξης αντισταθμίζεται για όσους λαμβάνουν λιγότερο από 2500 ευρώ μηνιαίως με την υιοθέτηση ενός νέου ενιαίου επιδόματος 800 ευρώ ετησίως³⁴. Παράλληλα, οι μειώσεις σε μισθούς έχουν ως εξής: η πληρωμή του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού θα απαλειφθεί για όλους τους εργαζόμενους. Για την προστασία των χαμηλόμισθων³⁵, θα υιοθετηθεί ένα ενιαίο επίδομα 1000 ευρώ ετησίως ανά εργαζόμενο το οποίο θα χρηματοδοτηθεί μέσω μείωσης επιδομάτων για τα υψηλά εισοδηματικά στρώματα. Εν συνεχεία, αναφέρεται (εντός του μνημονίου) ότι οι ελάχιστες συντάξεις και τα οικογενειακά επιδόματα δε θα περικοπούν και τα πιο ευάλωτα στρώματα θα αποζημιωθούν από τις πιθανές αρνητικές συνέπειες των πολιτικών (ΦΕΚ 65 Α).

Είναι αναγκαίο να καταγραφεί, ότι γινόταν προσπάθεια να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για την ενίσχυση της αγοράς. Όμως, υπήρχε μια δυσκολία, που οφειλόταν στο γεγονός ότι οι πολιτικές για την αποκατάσταση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των τιμών, οι οποίες πρέπει να βασιστούν σε μείωση του εγχώριου κόστους και των τιμών, αργότερα θα επιβάρυναν την οικονομική δραστηριότητα, τα έσοδα της κυβέρνησης και τη δυναμική του χρέους. Τέλος, ο δημόσιος τομέας είχε καταστεί υπερβολικά μεγάλος και πολυδάπανος και έπρεπε να συρρικνωθεί, ώστε να γίνει αποτελεσματικότερος, ευέλικτος και αποδοτικός (ΦΕΚ 65 Α).

Από τον Φεβρουάριο ως τον Μάρτιο του 2010, τα τρία σημαντικότερα άμεσα μέτρα ήταν η μείωση του λογαριασμού μισθοδοσίας του δημόσιου τομέα και των δαπανών για πληρωμές συντάξεων, καθώς και η περαιτέρω αύξηση του ΦΠΑ και κάποιων συγκεκριμένων ειδικών φόρων κατανάλωσης³⁶. Με αυτό τον τρόπο, το δημοσιονομικό έλλειμμα θα περιοριστεί κατά 5,5% του ΑΕΠ από το 2009 μέχρι το

³⁴ Η μείωση απευθύνεται κυρίως σε όσους λαμβάνουν υψηλές συντάξεις (ΦΕΚ 65 Α).

³⁵ Αναφέρεται σε όσους λαμβάνουν λιγότερο από 3000 ευρώ το μήνα (ΦΕΚ 65 Α).

³⁶ Αυτά τα μέτρα συνδυασμένα με άλλα απέδιδαν εξοικονόμηση της τάξεως του 2,5% του ΑΕΠ ήδη από το 2010 (ΦΕΚ 65 Α).

2010. Αυτές οι εξελίξεις, θα συνέβαλαν στην αντιμετώπιση των δυσμενών εξελίξεων στα έσοδα αλλά και στην υποστήριξη ενδεχομένως κονδυλίων για την πληρωμή επιδομάτων ανεργίας. Άλλα μέτρα που είχαν ληφθεί, σχετιζόταν με τη μείωση των μισθολογικών δαπανών της κυβέρνησης, των δαπανών παροχών κοινωνικής ασφάλισης και τη μείωση των λειτουργικών δαπανών σε όλα τα υπουργεία. Αυτά τα μέτρα εξασφάλιζαν μόνιμα έσοδα, τους ειδικούς φόρους επί κερδοφόρων επιχειρήσεων και επί της ιδιοκτησίας μεγάλης ακίνητης περιουσίας καθώς και επί των αγαθών πολυτελείας (ΦΕΚ 65 Α).

Ταυτόχρονα, προβλεπόταν, ότι οι δαπάνες θα μειώνονταν γύρω στο 7% του ΑΕΠ μέχρι το 2013. Δηλαδή, οι δαπάνες από μισθούς και επιδόματα θα έπρεπε να περιοριστούν δεδομένου ότι αντιπροσώπευαν το μεγαλύτερο μέρος των πρωτογενών δαπανών του προϋπολογισμού και στη συνέχεια οι μισθοί και οι συντάξεις θα πάγωναν σε ονομαστικούς όρους κατά τη διάρκεια του προγράμματος. Η κυβέρνηση είχε επίσης σχεδιάσει και άλλες μειώσεις δημοσίων δαπανών, μέσω της πρόθεσης αντικατάστασης μόνο του 20% των συνταξιοδοτούμενων δημοσίων υπαλλήλων και μέσω της ενοποίησης των δήμων και τοπικών συμβουλίων (ΦΕΚ 65 Α).

Όσο αφορά τα έσοδα, προοριζόταν να αυξηθούν κατά 4% του ΑΕΠ έως το 2013. Αυτά τα έσοδα θα προέρχονταν από υψηλόμισθους πολίτες και θα περιελάμβαναν την αύξηση της φορολογίας των ελεύθερων επαγγελματιών, την αύξηση της φορολογίας των ειδών πολυτελείας και προσωρινούς πρόσφατους φόρους σε αρκετά κερδοφόρες επιχειρήσεις και υψηλής αξίας ακίνητα. Άλλες αυξήσεις των εσόδων περιελάμβαναν τη διεύρυνση της βάσης του ΦΠΑ, την αύξηση των συντελεστών και την αύξηση των ειδικών φόρων κατανάλωσης σε κατηγορίες που η Ελλάδα βρισκόταν κάτω από το μέσο όρο της Ευρωζώνης και που η αποτελεσματικότητα του φοροεισπρακτικού μηχανισμού ήταν χαμηλή (ΦΕΚ 65 Α).

Είναι γεγονός, ότι στη βάση του μνημονίου εμπεριέχονταν πολλές μεταρρυθμίσεις. Σχετικά με την ασφαλιστική μεταρρύθμιση³⁷ επισημαίνονταν τα εξής: το συνταξιοδοτικό σύστημα δεν ήταν βιώσιμο και υπήρχε κίνδυνος αδυναμίας πληρωμών αν δεν λαμβάνονταν τα απαραίτητα μέτρα. Συγκεκριμένα, τα υπάρχοντα τότε ασφαλιστικά ταμεία θα συγχωνεύονταν σε τρία. Η μεταρρύθμιση θα εισήγαγε

³⁷ Η μεταρρύθμιση αυτή θα έπρεπε να εγκριθεί πριν τα τέλη Ιουνίου 2010 (ΦΕΚ 65 Α).

ένα νέο σύστημα το οποίο βασιζόταν στην ενίσχυση της σύνδεσης μεταξύ εισφορών και παροχών, με ενιαίους κανόνες που θα ίσχυαν κατ' αναλογία σε όλους τους σημερινούς και μελλοντικούς εργαζόμενους. Η ηλικία συνταξιοδότησης ορίστηκε στα 65 έτη, αυξανόμενη παράλληλα με το προσδόκιμο ζωής. Αυτή η μεταρρύθμιση θα περιόριζε την πρόωρη συνταξιοδότηση³⁸ και τον κατάλογο των βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων. Το νέο σύστημα λοιπόν, προέβλεπε μια σύνταξη κοινωνικού χαρακτήρα με εισοδηματικά κριτήρια για όλους τους πολίτες που βρίσκονταν πάνω από το κανονικό έτος συνταξιοδότησης. Έτσι, παρεχόταν ένα σημαντικό δίκτυ ασφαλείας, συμβατό με τη βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών. Από την άλλη μεριά, σημαντική αλλαγή στη μεταρρύθμιση του τομέα της υγείας, ήταν ο προγραμματισμός από μεριάς της κυβέρνησης για διαχωρισμό του κλάδου υγείας από τον κλάδο συνταξιοδότησης. Επιπλέον, η φορολογική μεταρρύθμιση, περιελάμβανε μια σειρά μεταρρυθμίσεις, που είχαν εισαχθεί για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, που εμπεριέκλειαν την υιοθέτηση αυστηρότερων υποχρεώσεων για την έκδοση αποδείξεων για τον ΦΠΑ, την καθιέρωση τεκμηρίων διαβίωσης και την εισαγωγή της τεκμηρίων φορολογίας. Σχετικά με τη φορολογική διοίκηση, προβλεπόταν βραχυπρόθεσμα ότι η στρατηγική της κυβέρνησης θα επικεντρωνόταν στην εξασφάλιση των εσόδων από τους υψηλόμισθους φορολογούμενους, στην αποτελεσματικότερη και αυστηρότερη εφαρμογή του νόμου, τον έλεγχο των ατόμων με υψηλό πλούτο καθώς και των αυτοαπασχολούμενων³⁹ κ.α. (ΦΕΚ 65 Α).

Προκειμένου να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη των αγορών και η επικοινωνία, η κυβέρνηση σχεδίαζε να επανεξετάσει το πλαίσιο λειτουργίας, καθώς και το πλαίσιο διαχείρισης κινδύνου, που αφορά στη διαχείριση του χρέους, με στόχο την διασφάλιση της διαφάνειας και της ικανότητας πρόβλεψης. Αξιοσημείωτο είναι ότι η κυβέρνηση είχε ήδη ζητήσει τεχνική βοήθεια στον παραπάνω τομέα από το ΔΝΤ (ΦΕΚ 65 Α).

Σημαντικό είναι να καταγραφεί, ότι οι προβλέψεις για το 2010-2011 βασίζονταν σε επιφυλακτικές εκτιμήσεις για τα ληφθέντα μέτρα, καθώς μια θετική επίδραση στην εμπιστοσύνη, μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ και μείωση των ασφαλιστρών κινδύνου της αγοράς, ενώ οι προσπάθειες διαχείρισης των

³⁸ Η πρόωρη συνταξιοδότηση αναφερόταν και σε ασφαλισμένους προ του 1993 (ΦΕΚ 65 Α).

³⁹ Ο κίνδυνος φοροδιαφυγής σε αυτά τα άτομα ήταν μεγαλύτερος (ΦΕΚ 65 Α).

εσόδων, μπορούσε να αποφέρει περισσότερα έσοδα από ό,τι είχε προβλεφθεί στο πρόγραμμα. Εάν ανέκαμπτε η εμπιστοσύνη και η αγορά στήριζε την Ελλάδα νωρίτερα από το αναμενόμενο ή η «ανταπόκριση της προσφοράς» στις μεταρρυθμίσεις ήταν πιο δυναμική, τα οφέλη αυτά θα συνέβαλαν στη διόρθωση προς το επιθυμητό επίπεδο του ελλείμματος, έτσι ώστε να επιτευχθεί ταχύτερα η επιστροφή σε τροχιά δημοσιονομικής βιωσιμότητας (ΦΕΚ 65 Α).

Επιπρόσθετα, αξίζει να επισημανθεί, ότι οι διαρθρωτικές πολιτικές ενισχύονταν προκειμένου να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα και να εξέλθουμε γρήγορα από την κρίση. Οι πολιτικές αυτές θα ενίσχυαν την ευελιξία και την παραγωγική ικανότητα της οικονομίας, θα διασφάλιζαν την αποκατάσταση των μισθών και των τιμών και στη συνέχεια θα διατηρούσαν τη διεθνή ανταγωνιστικότητα. Έτσι, σταδιακά θα άλλαζαν τη διάρθρωση της οικονομίας προς ένα μοντέλο ανάπτυξης βασισμένο περισσότερο στις επενδύσεις και τις εξαγωγές. Η ελληνική κυβέρνηση θα συνεργαζόταν με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, με σκοπό την προώθηση των μεταρρυθμίσεων, όπως καθορίζονταν στο μνημόνιο συνεννόησης, που συναπτόταν στο Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής (ΦΕΚ 65 Α).

Πιο συγκεκριμένα, όσο αφορά τον εκσυγχρονισμό της δημόσια διοίκησης, οι κατακερματισμένες πρακτικές απασχόλησης θα άλλαζαν μέσω της αναδιοργάνωσης των διαδικασιών πρόσληψης και της ολοκλήρωσης της ενιαίας αρχής πληρωμών για τους μισθούς. Θα εισαγόταν ένα σύστημα αποδοχών, με σκοπό την εξοικονόμηση πόρων, που θα κάλυπτε τους βασικούς μισθούς και όλα τα επιδόματα και θα ίσχυε για όλους τους εργαζόμενους του δημόσιου τομέα. Οι πρακτικές προμηθειών θα βελτιώνονταν, με σκοπό την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και τη διασφάλιση της διαφάνειας. Η αναδιοργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης, θα εφαρμοζόταν με στόχο τη μείωση του αριθμού των τοπικών διοικήσεων και των αιρετών υπαλλήλων (ΦΕΚ 65 Α).

Εν συνεχεία, λήφθηκαν μέτρα για την ενίσχυση της αγοράς εργασίας και της εισοδηματικής πολιτικής. Αναλυτικότερα, ταυτόχρονα με τη μείωση μισθών του δημοσίου τομέα, οι μισθοί του ιδιωτικού τομέα, έπρεπε να γίνουν πιο ευέλικτοι, ώστε να γίνει δυνατή η συγκράτηση του κόστους για μια εκτεταμένη χρονική περίοδο. Εντός του πλαισίου της κοινοτικής νομοθεσίας, η κυβέρνηση θα μεταρρυθμιζε το

νομικό πλαίσιο για τις μισθολογικές διαπραγματεύσεις στον ιδιωτικό τομέα. Η κυβέρνηση θα υιοθετούσε νομοθεσία για τη θέσπιση ελάχιστων μισθών για νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας. Με αυτόν τον τρόπο, θα προωθούνταν η δημιουργία θέσεων απασχόλησης για ειδικές ομάδες, που βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο, όπως οι νέοι και οι μακροχρόνια άνεργοι. Παράλληλα, η κυβέρνηση θα εφάρμοζε νέο σύστημα ελέγχου για την αδήλωτη εργασία και θα εκσυγχρόνιζε τους θεσμούς της αγοράς εργασίας. Η νομοθεσία για την προστασία της απασχόλησης θα αναθεωρούνταν, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων περί παράτασης της περιόδου μαθητείας, των κανόνων που διέπουν τις ομαδικές απολύσεις και της διευκόλυνσης της ευρύτερης χρήσης της μερικής απασχόλησης (ΦΕΚ 65 Α).

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να αναφερθεί και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και η ενίσχυση του ανταγωνισμού στις αγορές. Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια του 2011, θα απελευθεωνόταν κλειστά επαγγέλματα με τη μείωση των καθορισμένων αμοιβών και άλλων περιορισμών για τους δικηγόρους, τα φαρμακεία, τους συμβολαιογράφους, τους μηχανικούς, τους αρχιτέκτονες, τις οδικές μεταφορές και τους λογιστές (ΦΕΚ 65 Α).

Θα πρέπει να τονιστεί ότι οι κρατικές επιχειρήσεις ήταν ανάγκη να υπόκεινται σε μεγαλύτερη διαφάνεια, με σκοπό την αύξηση της αποδοτικότητάς τους και τη μείωση των ζημιών τους. Ως πρώτο βήμα, οι οικονομικές καταστάσεις για το 2009, των δέκα κρατικών επιχειρήσεων με τις μεγαλύτερες ζημιές, αφού θα ελέγχονταν από ορκωτούς λογιστές, θα δημοσιεύονταν στο διαδίκτυο. Θα συντασσόταν ένα χρονοδιάγραμμα και σχέδιο δράσης⁴⁰ για τη βελτίωση των οικονομικών επιδόσεων των μεγαλύτερων ζημιολόγων επιχειρήσεων, κυρίως στον τομέα των σιδηροδρόμων και των μέσων μαζικής μεταφοράς (ΦΕΚ 65 Α).

Το επόμενο θέμα που θα μας απασχολήσει αφορά τις ενέργειες για τον πρώτο απολογισμό⁴¹. Με άλλα λόγια, όσο αφορά τη δημοσιονομική εξυγίανση και για να εξοικονομηθεί ποσό ίσο με το 2,5% του ΑΕΠ το 2010, ήταν αναγκαίο να μειωθεί το μισθολόγιο του δημοσίου τομέα με τη μείωση των δώρων Πάσχα, Χριστουγέννων και

⁴⁰ Το σχέδιο δράσης περιλάμβανε μέτρα για μείωση του κόστους, μεταξύ των οποίων είναι ο εξορθολογισμός των εξυπηρετούμενων δικτύων και η αύξηση των τιμολογίων (ΦΕΚ 65 Α).

⁴¹ Έπρεπε οι ενέργειες αυτές να ολοκληρωθούν ως το τέλος του δεύτερου τριμήνου του 2010 (ΦΕΚ 65 Α).

επιδόματος αδείας και των επιδομάτων που καταβάλλονταν σε δημοσίους υπαλλήλους, με τις καθαρές εξοικονομήσεις να ανέρχονται σε 1.500 εκατομμύρια ευρώ για ένα πλήρες έτος⁴². Επιπλέον, προβλεπόταν μείωση⁴³ των δώρων Πάσχα, Χριστουγέννων και επιδόματος αδείας, που καταβάλλονταν στους συνταξιούχους, με ταυτόχρονη προστασία αυτών που λάμβαναν χαμηλότερες συντάξεις. Ακόμη ένα μέτρο που αφορούσε τη δημοσιονομική εξυγίανση ήταν η μείωση των υψηλότερων συντάξεων⁴⁴. Επίσης, το κοινοβούλιο υιοθετεί από τη μια μεριά, όπως προβλέπεται στο πρόγραμμα σταθερότητας του Ιανουαρίου 2010, ένα νόμο που θεσπίζει μια προοδευτική φορολογική κλίμακα για όλες τις πηγές εισοδήματος και μια οριζόντια ενιαία αντιμετώπιση του εισοδήματος, που προερχόταν από εργασία και περιουσιακά στοιχεία και από την άλλη μεριά (υιοθετεί) ένα νόμο⁴⁵ που καταργεί τις απαλλαγές και τις αυτόνομες φορολογικές διατάξεις στο φορολογικό σύστημα, συμπεριλαμβανομένων των εισοδημάτων από τα ειδικά επιδόματα, που καταβάλλονται στους δημοσίους υπαλλήλους (ΦΕΚ 65 Α).

Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός, ότι για την ενίσχυση των θεσμών της αγοράς εργασίας, η κυβέρνηση θα ξεκινούσε συζητήσεις με τους κοινωνικούς εταίρους, προκειμένου να αναθεωρήσει το πλαίσιο διαπραγματεύσεων των μισθών στον ιδιωτικό τομέα και των συμβάσεων. Παράλληλα, για την ενίσχυση του ανταγωνισμού στις ανοικτές αγορές, η κυβέρνηση θα υιοθετούσε νόμο για την απλοποίηση της ίδρυσης νέων επιχειρήσεων. Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση θα υιοθετούσε ένα σχέδιο αναδιάρθρωσης για τον σιδηροδρομικό τομέα με χρονοδιάγραμμα μέτρων, το οποίο θα καθόριζε τον τρόπο με τον οποίο οι επιχειρησιακές δραστηριότητες θα γινόταν κερδοφόρες, συμπεριλαμβανομένων το κλείσιμο ζημιολύγων γραμμών, θα διασφάλιζε την αποτελεσματική εφαρμογή των οδηγιών της ΕΕ, που επέτρεπαν τον ανταγωνισμό μεταξύ φορέων παροχής σιδηροδρομικών υπηρεσιών και θα προέβλεπε την αναδιάρθρωση της εταιρείας συμμετοχών, συμπεριλαμβανομένης της πώλησης γης και άλλων περιουσιακών στοιχείων (ΦΕΚ 65 Α).

⁴² Οι καθαρές εξοικονομήσεις ανέρχονταν σε 1.500 εκατομμύρια ευρώ για ένα πλήρες έτος (1.100 εκατομμύρια ευρώ το 2010) (ΦΕΚ 65 Α).

⁴³ Οι καθαρές εξοικονομήσεις ανέρχονταν σε 1.900 εκατομμύρια για ένα πλήρες έτος (1.500 εκατομμύρια ευρώ το 2010) (ΦΕΚ 65 Α).

⁴⁴ Αυτό το μέτρο θα εξοικονομούσε 500 εκατομμύρια ευρώ για ένα πλήρες έτος (350 εκατομμύρια ευρώ για το 2010) (ΦΕΚ 65 Α).

⁴⁵ Ο νόμος ίσχυε αναδρομικά από την 1^η Ιανουαρίου 2010 (ΦΕΚ 65 Α).

Κατόπιν, θα αναφερθούμε στις ενέργειες για τη δεύτερη αξιολόγηση, η οποία έπρεπε να ολοκληρωθεί ως το τέλος του τρίτου τριμήνου του 2010. Συγκεκριμένα, στον τομέα της δημοσιονομικής προσαρμογής, συμπεριλαμβανόταν η εφαρμογή του κανόνα αντικατάστασης μόνο του 20% των συνταξιοδοτούμενων εργαζομένων στο δημόσιο τομέα (κυβερνήσεις, δήμοι, τοπική αυτοδιοίκηση και άλλοι δημόσιοι οργανισμοί), η μη χορήγηση της τιμαριθμικής προσαρμογής των συντάξεων, με σκοπό την εξοικονόμηση 100 εκατομμυρίων ευρώ, οι προσωρινές «εισφορές κρίσης» στις πολύ κερδοφόρες επιχειρήσεις, που θα απέφεραν επιπλέον έσοδα ύψους τουλάχιστον 600 εκατομμυρίων ευρώ το χρόνο για τα έτη 2011 έως 2013, η ενεργοποίηση των τεκμηρίων φορολόγησης των επαγγελματιών με απόδοση τουλάχιστον 400 εκατομμύρια ευρώ το 2011 και αυξανόμενες αποδόσεις για τα δυο επόμενα έτη, η διεύρυνση της βάσης του ΦΠΑ μέσω της εφαρμογής σε υπηρεσίες, που τότε εξαιρούνταν και μεταφορά σημαντικού ποσοστού⁴⁶ των αγαθών και υπηρεσιών που ενέπιπταν στη μειωμένη κανονική κλίμακα, με απόδοση 1.000 εκατομμυρίων ευρώ και τέλος η αύξηση της φορολόγησης αμοιβών σε είδος⁴⁷ (ΦΕΚ 65 Α).

Ωστόσο, όσο αφορά τις διαρθρωτικές δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις, το κοινοβούλιο θα υιοθετούσε τη μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος, με στόχο να εξασφαλιζόταν μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα η βιωσιμότητά του. Η μεταρρύθμιση θα σχεδιαζόταν σε στενή διαβούλευση με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το ΔΝΤ και την ΕΚΤ και ην εκτιμώμενη επίπτωσή της στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα θα επικυρωνόταν από την Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής της ΕΕ. Οι παράμετροι του συστήματος, θα εξασφάλιζαν την μακροπρόθεσμη αναλογιστική ισορροπία, όπως καθορίζεται από την Εθνική Αναλογιστική Αρχή. Η μεταρρύθμιση, θα έπρεπε να περιλαμβάνει τα παρακάτω στοιχεία: την απλούστευση του κατακερματισμένου συστήματος συντάξεων με την συγχώνευση των υφιστάμενων συνταξιοδοτικών ταμείων σε τρία ταμεία και θέσπιση ενός ενιαίου νέου συστήματος για όλους τους τωρινούς και μελλοντικούς εργαζόμενους. Οι νέοι καθολικός δεσμευτικοί κανόνες για τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα, τις εισφορές, τους κανόνες συσσώρευσης και την τιμαριθμική αναπροσαρμογής των συνταξιοδοτικών

⁴⁶ Αυτό το ποσοστό έπρεπε να είναι τουλάχιστον 30% (ΦΕΚ 65 Α).

⁴⁷ Σε αυτή την αύξηση συμπεριλαμβανόταν η φορολόγηση αυτοκινήτων με χρονομίσθωση και προβλεπόταν (από αυτή την αύξηση φορολόγησης) να κερδηθούν 150 εκατομμύρια ευρώ (ΦΕΚ 65 Α).

δικαιωμάτων έπρεπε να εφαρμόζονται κατ' αναλογία προς όλους από την 1^η Ιανουαρίου 2013. Επιπλέον, στις παραπάνω διαρθρωτικές, δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις περιλαμβάνονταν η εισαγωγή ενός ενιαίου ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης στα 65 έτη, ακόμη και για τις γυναίκες στο δημόσιο τομέα, που θα ολοκληρωνόταν ως το Δεκέμβριο του 2013, η σταδιακή αύξηση της ελάχιστης ανταποδοτικής περιόδου για συνταξιοδότηση με πλήρη σύνταξη από 37 σε 40 έτη ως το 2015 και η τροποποίηση του τύπου απονομής σύνταξης στο ανταποδοτικό σχήμα για την ενίσχυση της σχέσης μεταξύ των εισφορών που καταβάλλονται και των παροχών που λαμβάνονται, με το ποσοστό συσσώρευσης να περιορίζεται σε ένα μέσο ετήσιο ρυθμό της τάξης του 1,2% και οι συντάξεις να τιμαριθμούνται. Ταυτόχρονα, εμπερικλείονταν η εισαγωγή ενός αυτόματου μηχανισμού προσαρμογής όπου, κάθε τρία χρόνια αρχίζοντας το 2020, θα αυξάνει τις ηλικίες συνταξιοδότησης ανάλογα με την αύξηση του προσδόκιμου ζωής κατά τη συνταξιοδότηση, η επέκταση για τον υπολογισμό των συντάξιμων αποδοχών από τα τελευταία πέντε έτη στο σύνολο του εργασιακού βίου, η μείωση του ανώτατου ορίου στις συντάξεις και η εισαγωγή ενός εγγυημένου εισοδήματος βασισμένου σε εισοδηματικά κριτήρια για τους ηλικιωμένους, για την προστασία των πιο ευάλωτων ομάδων, συμβατό με τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Ωστόσο, υπήρχαν και άλλα μέτρα-μεταρρυθμίσεις. Αναλυτικότερα, εμπεριέχονταν μέτρα για τον περιορισμό της πρόσβασης στην πρόωρη συνταξιοδότηση, όπως η αύξηση της ελάχιστης ηλικίας πρόωρης συνταξιοδότησης στα 60έτη από την 1^η Ιανουαρίου 2011⁴⁸, η κατάργηση των ειδικών κανόνων για τους ασφαλισμένους πριν από το 1993 και ουσιαστική αναθεώρηση του καταλόγου των βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων. Τέλος δυο ακόμη μεταρρυθμίσεις είναι οι εξής: η μείωση των συνταξιοδοτικών παροχών για τα άτομα που συνταξιοδοτούνται μεταξύ των ηλικιών 60 και 65, με περίοδο συνεισφορών μικρότερη των 40 ετών και η εισαγωγή αυστηρότερων όρων και τακτική επανεξέταση της πλήρωσης των προϋποθέσεων για τις συντάξεις αναπηρίας (ΦΕΚ 65 Α).

Θα ήταν καλό στη συνέχεια να γίνει μια μνεία στο Γενικό Λογιστήριο του κράτους. Πιο συγκεκριμένα, η κυβέρνηση θα υιοθετούσε μια μεταρρύθμιση, που θα περιλάμβανε την ενδυνάμωση του ρόλου του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους στο

⁴⁸ Σε αυτή την αύξηση συμπεριλαμβάνονταν και οι εργαζόμενοι στα βαρέα και ανθυγιεινά επαγγέλματα και εκείνων με 40 χρόνια εισφορών (ΦΕΚ 65 Α).

σχεδιασμό και τον έλεγχο του προϋπολογισμού, την παροχή απαραίτητων πόρων σε όρους προσωπικού υψηλού επιπέδου, υποδομής και εξοπλιστικής υποστήριξης, διαχειριστικής οργάνωσης και πληροφοριακών συστημάτων, την παροχή διασφαλίσεων για τους υπαλλήλους του γενικού λογιστηρίου του κράτους απέναντι σε πολιτικές παρεμβάσεις και πρόβλεψη για προσωπική ευθύνη για την παροχή αξιόπιστων δεδομένων (ΦΕΚ 65 Α).

Παράλληλα, η κυβέρνηση θα άρχιζε να δημοσιεύει πληροφορίες σχετικά με τη χρηματοοικονομική κατάσταση στις δημόσιες επιχειρήσεις και σε άλλους δημόσιους φορείς, που δεν υπάγονται στη γενική κυβέρνηση, συμπεριλαμβανομένων λεπτομερών καταστάσεων αποτελεσμάτων χρήσεων, ισολογισμών και στοιχεία για την απασχόληση και τις μισθολογικές δαπάνες (ΦΕΚ 65 Α).

Όσο αφορά την πρόοδο των μεταρρυθμίσεων για τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, η κυβέρνηση θα ξεκινούσε μια διαδικασία, συμπεριλαμβανομένων των αρχών και του χρονοδιαγράμματος, για τη δημιουργία ενός απλοποιημένου συστήματος αμοιβών που θα καλύπτει τους βασικούς μισθούς και τα επιδόματα. Θα αφορούσε όλους τους δημόσιους υπαλλήλους και θα αποτελούσε μέρος της ευρύτερης μεταρρύθμισης του συστήματος διαχείρισης ανθρωπίνων πόρων. Αυτό θα έπρεπε να οδηγήσει σε ένα σύστημα, που η αμοιβή θα αντανακλά την παραγωγικότητα και τα καθήκοντα (ΦΕΚ 65 Α).

Σημαντικό είναι να καταγράψουμε, ότι στο μνημόνιο το οποίο αναφερόμαστε, περιλαμβάνονται διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, που αφορούν την ενδυνάμωση των θεσμών της αγοράς εργασίας. Συγκεκριμένα, μετά από διάλογο με τους κοινωνικούς εταίρους, η κυβέρνηση θα πρότεινε και το κοινοβούλιο θα υιοθετούσε νομοθεσία για τη μεταρρύθμιση του πλαισίου μισθολογικών διαπραγματεύσεων στον ιδιωτικό τομέα, που θα προέβλεπε τη μείωση της αμοιβής της υπερωριακής εργασίας και τη μεγαλύτερη ευελιξία στη διαχείριση του χρόνου εργασίας. Θα επέτρεπε σε τοπικά σύμφωνα να θέτουν τις μισθολογικές αυξήσεις χαμηλότερα από τις κλαδικές συμφωνίες και να εισάγουν αμοιβές, που θα συνδέονται με την παραγωγικότητα. Επίσης, η κυβέρνηση θα υιοθετούσε νομοθεσία για τους κατώτατους μισθούς, με εισαγωγή μισθών κάτω από τον κατώτατο μισθό για ευάλωτες ομάδες, όπως οι νέοι και οι μακροχρόνια άνεργοι και θα εφάρμοζε μέτρα, που θα εγγυόταν ότι οι τρέχοντες κατώτατοι μισθοί θα παρέμεναν σταθεροί σε ονομαστικούς όρους για τρία χρόνια.

Από την άλλη μεριά, η κυβέρνηση θα άλλαζε τη νομοθεσία για την προστασία της εργασίας παρατείνοντας την περίοδο μαθητείας για νέες θέσεις εργασίας στο ένα έτος, μειώνοντας το συνολικό επίπεδο αποζημίωσης σε περίπτωση απόλυσης και διασφαλίζοντας ότι το καθεστώς αποζημίωσης θα ήταν το ίδιο για ειδικευμένους και ανειδίκευτους εργάτες, αυξάνοντας το ελάχιστο όριο ενεργοποίησης των κανόνων μαζικών απολύσεων, ειδικά για μεγάλες επιχειρήσεις και διευκολύνοντας τη χρήση συμβάσεων προσωρινής εργασίας και ημιαπασχόλησης (ΦΕΚ 65 Α).

Στο παρόν μνημόνιο που αναλύουμε, η κυβέρνηση θα πρότεινε νομοθεσία για την άρση των περιορισμών σε κλειστά επαγγέλματα συμπεριλαμβανομένων του νομικού επαγγέλματος, του φαρμακευτικού επαγγέλματος, του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος, των αρχιτεκτόνων, των μηχανικών και των ορκωτών λογιστών. Στην πρώτη περίπτωση (του νομικού επαγγέλματος), θα έκανε άρση των περιττών περιορισμών για ελάχιστη αμοιβή, της ουσιαστικής απαγόρευσης διαφήμισης, τους γεωγραφικούς περιορισμούς σχετικά με το που μπορούν οι δικηγόροι να δρουν στην Ελλάδα. Στην δεύτερη περίπτωση (του φαρμακευτικού επαγγέλματος), η άρση αφορούσε τον περιορισμό του αριθμού των φαρμακείων και το ελάχιστο περιθώριο κέρδους. Στην τρίτη περίπτωση (του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος), η κυβέρνηση άρει την ελάχιστη αμοιβή, τον περιορισμό στον αριθμό των συμβολαιογράφων, γεωγραφικούς περιορισμούς σχετικά με το που μπορούν οι συμβολαιογράφοι να δρουν και την ουσιαστική απαγόρευση διαφήμισης. Στις τρεις τελευταίες περιπτώσεις η άρση αφορά την ελάχιστη αμοιβή (ΦΕΚ 65 Α).

Σημαντικό είναι να αναφερθούμε τώρα στις ενέργειες για τον πέμπτο απολογισμό⁴⁹. Ειδικότερα, περιλαμβάνονταν διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που αφορούσαν τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, την ενδυνάμωση των θεσμών στην αγορά εργασίας και την ενίσχυση του ανταγωνισμού στις ανοικτές αγορές. Όσο αφορά τις μεταρρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, η κυβέρνηση θα θέσπιζε νομοθεσία, με την οποία θα καθιερωνόταν ένα απλοποιημένο σύστημα αμοιβών, που θα περιλάμβανε το βασικό μισθό και τα επιδόματα και θα ίσχυε για όλους τους δημόσιους υπαλλήλους, εξασφαλίζοντας ότι η αμοιβή αντανακλά την παραγωγικότητα και τα καθήκοντα. Αυτή η μεταρρύθμιση, θα

⁴⁹ Οι ενέργειες αυτές έπρεπε να είχαν ολοκληρωθεί ως το τέλος του δεύτερου τριμήνου του 2011 (ΦΕΚ 65 Α).

έπρεπε να είναι μέρος μιας συνολικής αναμόρφωσης της διαχείρισης ανθρωπίνων πόρων του δημόσιου τομέα. Εν τω μεταξύ, σχετικά με την ενδυνάμωση των θεσμών στην αγορά εργασίας, η κυβέρνηση θα ολοκλήρωνε τη μεταρρύθμιση για την ενδυνάμωση της Επιθεώρησης Εργασίας, η οποία έπρεπε να στελεχωθεί πλήρως με εξειδικευμένο προσωπικό και να έχει ποσοτικούς στόχους σε σχέση με τον αριθμό των ελέγχων που θα πραγματοποιούσε. Επιπλέον, η κυβέρνηση θα υιοθετούσε νομοθεσία για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας και θα απαιτούσε την εγγραφή νέων εργαζόμενων πριν αυτοί αναλάβουν υπηρεσία (ΦΕΚ 65 Α). Αναφορικά με την ενίσχυση του ανταγωνισμού στις ανοικτές αγορές, η κυβέρνηση θα θέσπιζε συγκεκριμένη νομοθεσία για την κατάργηση των κλειστών επαγγελμάτων, συμπεριλαμβανομένων των νομικών επαγγελμάτων, φαρμακείων, συμβολαιογράφων, αρχιτεκτόνων, μηχανικών και ορκωτών λογιστών (ΦΕΚ 65 Α).

Είναι γνωστό, ότι οι ενέργειες για τον έκτο απολογισμό έπρεπε να ολοκληρώνονταν ως το τέλος του τρίτου τριμήνου του 2011 και σε αυτές περιλαμβάνονταν η μείωση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα επιπροσθέτως του κανόνα της μιας πρόσληψης ανά πέντε συνταξιοδοτήσεις⁵⁰, η αναστολή στις ονομαστικές συντάξεις, η συνέχιση της αύξησης της αποτελεσματικότητας των τεκμηρίων φορολόγησης των επαγγελματιών με στόχο τη συλλογή τουλάχιστον 100 εκατομμυρίων ευρώ, η μείωση των επιδοτήσεων σε δημόσιες υπηρεσίες κατά τουλάχιστον 800 εκατομμύρια ευρώ, ως αποτέλεσμα της αναδιάρθρωσής τους, τα επιδόματα ανεργίας με κριτήρια τα ελάχιστα απαιτούμενα μέσα διαβίωσης⁵¹ και η περαιτέρω διεύρυνση της βάσης του ΦΠΑ με την εφαρμογή του κανονικού συντελεστή για αγαθά και υπηρεσίες που τώρα υπάγονται στον μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ, στοχεύοντας την συλλογή τουλάχιστον επιπλέον 300 εκατομμυρίων ευρώ (ΦΕΚ 65 Α).

Συγχρόνως, πρέπει να επισημανθεί ότι το ταμείο χρηματοπιστωτικής σταθερότητας θα δημιουργούταν ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, ώστε να ενισχυόταν η αποτελεσματικότητα και η λειτουργία του για τη διευκόλυνση προσλήψεων και αποδοχών του κατάλληλα καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού αλλά και άλλα (ΦΕΚ 65 Α).

⁵⁰ Αυτό θα επέτρεπε εξοικονόμηση τουλάχιστον 600 εκατομμυρίων ευρώ (ΦΕΚ 65 Α).

⁵¹ Στόχος σε αυτό είναι η εξοικονόμηση 500 εκατομμυρίων ευρώ (ΦΕΚ 65 Α).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, θα ήθελα να επισημάνω κάποιες βασικές μεταρρυθμίσεις, που αφορούν τη δημόσια διοίκηση, την αγορά εργασίας και τους μισθούς, τις συντάξεις και το επιχειρηματικό περιβάλλον. Πρώτον, για την απλοποίηση του συστήματος πληρωμών των δημοσίων υπαλλήλων, ξεκίνησαν διαδικασίες ώστε να καλυφθεί τόσο ο βασικός μισθός, όσο και όλα τα επιδόματα, που αφορούσαν όλους τους δημοσίους υπαλλήλους, ιδρύθηκε μια ενιαία αρχή πληρωμών, πλήρως λειτουργική, με στόχο να συγκεντρωθούν σε μια αρχή οι πληρωμές των μισθών προς τους δημοσίους υπαλλήλους σε όλα τα επίπεδα και υιοθετήθηκε νομοθεσία για ένα απλοποιημένο σύστημα πληρωμών. Δεύτερον, η αναθεώρηση της νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης, περιλάμβανε την παράταση της περιόδου μαθητείας για νέες θέσεις εργασίας στο ένα έτος, τη μείωση του συνολικού επιπέδου αποζημιώσεων, το οποίο έπρεπε να εφαρμόζεται εξίσου για όλους τους εργαζόμενους, την ενεργοποίηση όρων ομαδικών απολύσεων, ειδικά για μεγάλες επιχειρήσεις, την εφαρμογή μέτρων για τη διασφάλιση ότι οι κατώτατοι μισθοί θα παρέμεναν αμετάβλητοι σε ονομαστική αξία για 3 χρόνια. Η αναθεώρηση του κατώτατου μισθολογίου, αφορούσε την υιοθέτηση νομοθεσίας από την κυβέρνηση για τους κατώτατους μισθούς εισάγοντας ειδική σχετική πρόβλεψη για ιδιαίτερες κοινωνικές ομάδες που βρίσκονταν σε κίνδυνο όπως οι νέοι και οι μακροχρόνια άνεργοι και τη διασφάλιση ότι οι κατώτατοι μισθοί θα παρέμεναν αμετάβλητοι σε ονομαστική αξία 3 ετών. Η αναθεώρηση του συστήματος διαπραγματεύσεων των μισθών στον ιδιωτικό τομέα για συγκράτηση των μισθών, εμπεριέκλειε την υιοθέτηση νομοθεσίας με στόχο την αύξηση μισθών σε κατώτερο των κλαδικών συμβάσεων επίπεδο και την εφαρμογή μεταβλητών απολαβών έτσι ώστε οι μισθοί να αντικατόπτριζαν την παραγωγικότητα σε επίπεδο επιχείρησης. Η αύξηση της ευελιξίας στο ωράριο εργασίας, σχετιζόταν με την προσαρμογή της νομοθεσίας για την εισαγωγή ετήσιου υπολογισμού χρόνου εργασίας και μείωση στις υπερωριακές αμοιβές. Η καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας, περιλαμβάνει την ενίσχυση της νομοθεσίας για την επιβολή δήλωσης των νέων απασχολούμενων και τη διασφάλιση ότι η Επιθεώρηση Εργασίας ήταν πλήρως στελεχωμένη και ότι είχαν τεθεί ποσοτικοί στόχοι ελέγχων. Τρίτον, όσο αφορά την αναθεώρηση του συνταξιοδοτικού συστήματος, η κυβέρνηση θα υιοθετούσε ένα νέο απλοποιημένο σύστημα (αναλογικό) για όλους τους νυν και μελλοντικούς εργαζόμενους, που περιλάμβανε συνταξιοδότηση στην ηλικία των 65 ετών για όλους συμπεριλαμβανομένων και όσων

έχουν ασφαλιστεί πριν την 1^η Ιανουαρίου 1993⁵², αύξηση της απαιτούμενης ηλικίας για συνταξιοδότηση των γυναικών που υπηρετούν στο δημόσιο τομέα στα 65 χρόνια μέχρι το 2013, ενίσχυση της σύνδεσης των εισφορών με τα επιδόματα, υπολογισμό των συντάξεων σύμφωνα με το σύνολο του εργασιακού βίου, τιμαριθμοποίηση των συντάξεων, ένα αυτόματο μηχανισμό προσαρμογής που να συνδέει το έτος συνταξιοδότησης με την αύξηση στην προσδοκώμενη διάρκεια ζωής κατά το έτος συνταξιοδότησης, αυξημένη ελάχιστη περίοδο εισφορών από 37 σε 40 έτη μέχρι το 2015, περιορισμένη χρήση της πρόωρης συνταξιοδότησης στα 60 έτη από την 1^η Ιανουαρίου 2011, συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων σε βαρέα και ανθυγιεινά επαγγέλματα και όσων έχουν 40 χρόνια εισφορών, αναθεωρημένο σύστημα παροχής αναπηρικών συντάξεων, μείωση των συντάξεων για εκείνους που θα συνταξιοδοτούνται μεταξύ των 60 και 65 ετών με λιγότερα από 40 χρόνια εισφορών, καμιά ειδική μεταχείριση για όσους έχουν ασφαλιστεί προ της 1^{ης} Ιανουαρίου 1993. Επίσης, περιλαμβάνονταν σημαντικές περικοπές στη λίστα βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων (σε όχι περισσότερα από 10% του συνόλου), ελάχιστη εγγυημένη σύνταξη για όλους πάνω από 65 ετών υπολογισμένη με βάση τα ελάχιστα απαιτούμενα μέσα διαβίωσης και μείωση των συνταξιοδοτικών ταμείων σε 3. Τελειώνοντας, στο πρώτο μνημόνιο που εξετάζαμε μέχρι τώρα συμπεριλαμβανόταν η απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών για την αδειοδότηση επιχειρήσεων, για βιομηχανικές δραστηριότητες και επαγγέλματα μέσω της νομοθεσίας και μέσω της λειτουργικότητας των σχετικών σχεδίων, η πρόταση ειδικής νομοθεσίας για κάθε κλάδο για την άρση περιορισμών στην εξάσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος, του φαρμακοποιού, του συμβολαιογράφου, του αρχιτέκτονα, του μηχανικού, των ορκωτών ελεγκτών, η εφαρμογή της οδηγίας για τα επαγγελματικά προσόντα, ώστε να αναγνωρίζονται τα προσόντα εργαζομένων που προέρχονται από τρίτες χώρες και η υιοθέτηση νομοθεσίας για την απελευθέρωση των κλειστών επαγγελμάτων (ΦΕΚ 65 Α).

⁵² Αυτό θα υλοποιούταν μέχρι τον Δεκέμβριο του 2015 (ΦΕΚ 65 Α).

B. ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ

Είναι ευρύτατα εδραιωμένη η άποψη, ότι το πρώτο μνημόνιο δεν κατάφερε να αποδώσει καρπούς. Με άλλα λόγια, οι ασφυκτικοί όροι που περιλάμβανε, δεν μπόρεσαν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της χώρας και να επιλύσουν τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε. Έτσι, η Ελλάδα σε συνεργασία και πάλι με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, προχώρησαν στη σύναψη δεύτερου μνημονίου (μνημόνιο συνεννόησης) στις 9 Φεβρουαρίου 2012, για να πετύχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα για τη χώρα. Δηλαδή, για να αποκτήσει κύρος και ανταγωνιστικότητα στην Ευρώπη, αλλά και για να ισοσταθμίσει τα οικονομικά της ελλείμματα.

Αρχίζοντας, αξίζει να αναφερθεί, ότι οι εκταμιεύσεις της χρηματοδοτικής ενίσχυσης προς την Ελλάδα από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, υπόκεινται σε τριμηνιαίες αξιολογήσεις των όρων καθ' όλη τη διάρκεια της συμφωνίας. Η αποδέσμευση των δόσεων βασίζεται πάνω στην τήρηση κριτηρίων ποσοτικής απόδοσης και σε μια θετική αξιολόγηση της προόδου, η οποία πραγματοποιείται σε σχέση με τα κριτήρια πολιτικής της απόφασης του συμβουλίου 2011/734/ΕΕ της 12^{ης} Ιουλίου 2011, το μνημόνιο οικονομικής και χρηματοπιστωτικής πολιτικής και το παρόν μνημόνιο⁵³.

Συνεχίζοντας, είναι ανάγκη να επισημανθεί ότι πριν την πρώτη εκταμίευση του νέου προγράμματος, η κυβέρνηση υιοθετεί μέτρα, μέσω ενός συμπληρωματικού προϋπολογισμού και άλλων νομικών πράξεων. Αναλυτικότερα, στα προαναφερθέντα μέτρα περιλαμβανόταν η μείωση της υπερωριακής αμοιβής για γιατρούς σε νοσοκομεία τουλάχιστον 50 εκατομμύρια ευρώ, η ελάττωση του αριθμού των αντιδημάρχων και του σχετικού προσωπικού, με σκοπό την εξοικονόμηση ποσού τουλάχιστον 30εκατομμυρίων ευρώ, το σχέδιο περικοπών στις επιδοτήσεις σε κατοίκους απομακρυσμένων περιοχών και περικοπές στις επιχορηγήσεις σε διάφορους φορείς εποπτευομένους από διάφορα υπουργεία, με σκοπό τη μείωση της δαπάνης μέσα στο 2012 κατά τουλάχιστον 190 εκατομμύρια ευρώ. Ταυτόχρονα, στα μέτρα που υιοθέτησε η κυβέρνηση, περιέχονταν οι αλλαγές σε συνταξιοδοτικά ταμεία

⁵³ Οι πληροφορίες προέρχονται από τον παρακάτω ιστότοπο:
www.ypothath.gr/htm/jkid/IMF/mnimonio_2012.pdf, ο οποίος περιέχει το 2^ο μνημόνιο συνεννόησης.

με κατά μέσο όρο υψηλές συντάξεις ή που λάμβαναν υψηλές επιχορηγήσεις από τον προϋπολογισμό, με σκοπό την εξοικονόμηση τουλάχιστον 300 εκατομμυρίων ευρώ, καθώς και η μείωση⁵⁴ του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων κατά 400 εκατομμύρια ευρώ, η οποία θα εφαρμοζόταν μέσω περικοπών στις επιδοτήσεις σε ιδιωτικές επενδύσεις και εθνικώς χρηματοδοτούμενα επενδυτικά έργα (βλέπε υποσημείωση 53).

Επιπρόσθετα, πρέπει να καταγραφεί, ότι μέχρι τον Ιούνιο του 2012, η κυβέρνηση θα θέσπιζε νομοθετικά μια μείωση κατά μέσο όρο 10% στα αποκαλούμενα «ειδικά μισθολόγια» του δημόσιου τομέα, στα οποία το νέο μισθολόγιο δεν ίσχυε. Αυτό θα εφαρμοζόταν από 1^η Σεπτεμβρίου 2012 και εντεύθεν και θα επέφερε εξοικονομήσεις της τάξεως των 114 εκατομμυρίων ευρώ τουλάχιστον (βλέπε υποσημείωση 53).

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε, ότι όσο αφορά τη φορολογική πολιτική για τον περιορισμό της σπατάλης στις δημόσιες επιχειρήσεις και στα άλλα πρόσωπα δημοσίου δικαίου, η κυβέρνηση θα προετοίμαζε μια φορολογική μεταρρύθμιση, η οποία θα αποσκοπούσε στην απλοποίηση του φορολογικού συστήματος, στην εξάλειψη των απαλλαγών και των προνομιακών καθεστώτων, συμπεριλαμβανομένης και της διευρύνσεως των βάσεων, πράγμα το οποίο θα επέτρεπε μια βαθμιαία μείωση των φορολογικών συντελεστών, καθώς θα βελτίωνε την απόδοση των εσόδων. Αυτή η μεταρρύθμιση σχετιζόταν με το φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων, τον φόρο εισοδήματος εταιρειών και τον ΦΠΑ, τους φόρους επί της ακίνητης περιουσίας, καθώς και τις κοινωνικές εισφορές και θα διατηρούσε τη σχετική φορολογική επιβάρυνση από έμμεσους φόρους. Η μεταρρύθμιση θα θεσπιζόταν μέχρι τον Ιούνιο του 2012. Μέχρι το τέλος Φεβρουαρίου του 2012, η κυβέρνηση θα ανήγγειλε το πλήρες χρονοδιάγραμμα των ενδιάμεσων σταδίων μέχρις ότου κατατεθεί η μεταρρύθμιση. Αυτά τα ενδιάμεσα στάδια περιελάμβαναν δημόσια διαβούλευση και τον δέοντα έλεγχο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Προσωπικό του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (βλέπε υποσημείωση 53).

Δεν πρέπει να παραβλέψουμε ωστόσο, ότι η κυβέρνηση με σκοπό την προώθηση των μεταρρυθμίσεων για τη διαχείριση εσόδων προβαίνει σε συγκεκριμένα μέτρα.

⁵⁴ Η μείωση του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων ουδεμία επίπτωση θα έχει επί έργων, τα οποία συγχρηματοδοτούνται από διαρθρωτικά ταμεία.

Ειδικότερα, αυξάνει το προσωπικό της μονάδας φορολογουμένων μεγάλης οικονομικής επιφάνειας κατά 40 ελεγκτές για να επιταχύνει την εκτέλεση των ελέγχων που τελούν εν προόδω⁵⁵, επιταχύνει τη διαδικασία πρόσληψης, ώστε να ολοκληρώσει το πρώτο κύμα επαναξιολόγησης και πρόσληψης ελεγκτών⁵⁶, με σκοπό την επίτευξη του στόχου των 2000 φορολογικών ελεγκτών μέχρι το τέλος του 2012, μέσα στα πλαίσια των συνολικών ορίων προσλήψεων και απομακρύνει τα εμπόδια για την αποτελεσματική φορολογική διαχείριση⁵⁷, συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου υπηρεσιακής απόδοσης και της αντικαταστάσεως διευθυντών, οι οποίοι δεν ανταποκρίνονται στους στόχους απόδοσης. Παράλληλα, θα συνέχιζε στην συγκέντρωση και την συγχώνευση εφοριών⁵⁸ και θα διέκοπτε τις πληρωμές της μετρητοίς και με επιταγές σε εφορίες, οι οποίες θα αντικατασταθούν με τραπεζικά εμβάσματα, έτσι ώστε ο χρόνος του προσωπικού αποδεδεσμεύεται και το προσωπικό θα επικεντρωνόταν σε εργασία μεγαλύτερης προστιθέμενης αξίας⁵⁹ (βλέπε υποσημείωση 53).

Ας μην παραβλέψουμε όμως και τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης. Με άλλα λόγια, η κυβέρνηση, όσο αφορά τις αποδοχές στο δημόσιο τομέα και τη διαχείριση ανθρωπίνων πόρων, δημοσίευσε και επικαιροποίησε σε τριμηνιαία βάση τα μεσοπρόθεσμα σχέδιά της για στελέχωση ανά τμήμα για την περίοδο μέχρι το 2015, σύμφωνα με τον κανόνα «μια πρόσληψη ανά πέντε αποχωρήσεις από την υπηρεσία». Ο κανόνας προσλήψεων-αποχωρήσεων από μια υπηρεσία, ίσχυε ως προς τη γενική κυβέρνηση ως σύνολο. Τα σχέδια στελέχωσης θα έπρεπε να συμβαδίζουν με το στόχο της μείωσης των θέσεων στο δημόσιο κατά 150 χιλιάδες ανάμεσα στο τέλος του 2010 και το τέλος του 2015. Εάν προέκυπτε ανάγκη, η κυβέρνηση θα θέσπιζε προσωρινά πάγωμα των προσλήψεων. Ακόμη, το προσωπικό το οποίο μετατίθεται στην κυβέρνηση είτε από κρατικές επιχειρήσεις, είτε από άλλους φορείς υπό αναδιάρθρωση, θα θεωρούνταν ως νέα πρόσληψη. Το ίδιο ίσχυε για το προσωπικό, το οποίο είχε τεθεί σε εργασιακή εφεδρεία και το οποίο μετατίθεται σε άλλους κυβερνητικούς φορείς μετά από λεπτομερή εξέταση των επαγγελματικών

⁵⁵ Αυτό το μέτρο αναφερόταν στο τέλος Μαρτίου 2012.

⁵⁶ Η μεταρρύθμιση αυτή θα ολοκληρωνόταν στα τέλη Απριλίου του 2012.

⁵⁷ Το παρόν μέτρο αναφερόταν στον Ιούνιο του 2012.

⁵⁸ 200 τοπικές εφορίες, οι οποίες έχουν χαρακτηριστεί ως αναποτελεσματικές θα κλείσουν μέχρι το τέλος του 2012.

⁵⁹ Αυτό αφορούσε το δεύτερο τρίμηνο του 2012.

τους προσόντων από τον ΑΣΕΠ, βάσει των δικών του τακτικών κριτηρίων αξιολόγησης. Η συνολική είσοδος στις επαγγελματικές σχολές, όπως για παράδειγμα στις στρατιωτικές και αστυνομικές ακαδημίες ελαττωνόταν σε επίπεδο που να συνάδει προς τα πλάνα προσλήψεων. Εκτός από αυτά, τα προγράμματα στελέχωσης ανά υπουργείο και ανά κάθε ομάδα δημοσίων φορέων, θα περιλάμβαναν αυστηρότερους κανόνες για το προσωρινό προσωπικό, την ακύρωση κενών θέσεων εργασίας και την ανακατανομή του προσωπικού με προσόντα σε χώρους προτεραιότητας και λάμβαναν υπόψη τους την παράταση των ωρών εργασίας στο δημόσιο τομέα. Πρόσθετα, 15000 άτομα πλεονάζοντος προσωπικού μετατίθενται σε καθεστώς εργασιακής εφεδρείας εντός του 2012, σε σχέση με τον προσδιορισμό φορέων ή μονάδων που έκλειναν ή ελαττώνονταν σε μέγεθος. Στο προσωπικό που βρισκόταν σε εργασιακή εφεδρεία, καταβαλλόταν ποσοστό 60% των βασικών τους αποδοχών για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο του ενός έτους, μετά το οποίο απομακρύνονταν. Αυτή η χρονική περίοδος του ενός έτους, μπορούσε να παραταθεί μέχρι τα δύο έτη για το προσωπικό, το οποίο ήταν κοντά στη συνταξιοδότηση. Οι πληρωμές στο προσωπικό ευρίσκονταν υπό καθεστώς εργασιακής εφεδρείας, θεωρούνταν δηλαδή τμήμα των πληρωμών της αποζημίωσής τους. Ακόμη, η κυβέρνηση ανέθετε μια εξειδικευμένη εκτίμηση του νέου μισθολογίου (το πρώτο τρίμηνο του 2012), η οποία επικεντρωνόταν στις μισθολογικές ωριμάνσεις οι οποίες ενσωματώνονταν στο νέο μηχανισμό προαγωγών. Εάν η εκτίμηση αποκάλυπτε οποιαδήποτε υπερβολική μισθολογική ωρίμανση στις αποδοχές, οι κανόνες προαγωγής αναπροσαρμόζονταν πριν το τέλος του 2012. Καμία προαγωγή δεν γινόταν πριν την εκτίμηση και την αναπροσαρμογή των κανόνων προαγωγής. Τέλος, η κυβέρνηση εγκαθίδρυε ηλεκτρονικό αυτοματοποιημένο σύστημα, το οποίο συνδέει τη βάση δεδομένων απογραφής με την ενιαία αρχή πληρωμών, η οποία θα έδινε τη δυνατότητα σε μια περισσότερο αποτελεσματική κάλυψη, αξιολόγηση και πληρωμή των υπαλλήλων. Αυτό το σύστημα θα συντονιζόταν με τα άλλα υπουργεία⁶⁰ (βλέπε την υποσημείωση 53).

Αποτελεί πραγματικότητα το γεγονός ότι η κυβέρνηση προέβλεπε αλλαγές και στον τομέα των δημόσιων προμηθειών. Συγκεκριμένα, η κυβέρνηση εξέδιδε αποφάσεις για τον διορισμό των μελών της Ενιαίας Αρχής Δημοσίων Πληρωμών, την πρόβλεψη για τη δημιουργία και την καθιέρωση θέσεων για το προσωπικό της

⁶⁰ Αυτό ίσχυε για το δεύτερο τρίμηνο του 2012.

Ενιαίας Αρχής Δημοσίων Πληρωμών, καθώς και για την οργάνωση του τμήματος ανθρωπίνων πόρων και υπηρεσιών της Αρχής, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου σχετικά με αυτή. Ωστόσο, η Ενιαία Αρχή Δημοσίων Πληρωμών (ΕΑΔΠ) άρχισε τη λειτουργία της για την εκτέλεση της εντολής της, την εκπλήρωση των αντικειμενικών σκοπών της, την άσκηση των αρμοδιοτήτων και εξουσιών της, όπως προβλεπόταν στο νόμο περί της ΕΑΔΠ και στο σχέδιο δράσης που συμφωνήθηκε με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Νοέμβριο του 2010 (βλέπε υποσημείωση 53).

Κοινοτοπία τείνει να αποτελέσει η άποψη ότι η κυβέρνηση είχε προβεί και σε μεταρρυθμίσεις που αφορούσαν το συνταξιοδοτικό σύστημα. Ειδικότερα, πριν την εκταμίευση, η κυβέρνηση προχώρησε, μέσω ενός νόμου, σε μια αναθεώρηση της λειτουργίας των δευτεροβάθμιων/επικουρικών δημόσιων συνταξιοδοτικών ταμείων. Σκοπός της αναθεώρησης, ήταν η σταθεροποίηση των δαπανών για συντάξεις, η εγγύηση της προϋπολογιστικής ουδετερότητας των εν λόγω ταμείων και η διασφάλιση της μεσοπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας του συστήματος. Η αναθεώρηση λοιπόν πέτυχε την εξάλειψη των ανισορροπιών στα ταμεία με ελλείμματα, την ενοποίηση όλων των υφιστάμενων ταμείων, τη μείωση του συνολικού λειτουργικού και μισθολογικού κόστους, συμπεριλαμβανομένης και της επαρκούς μείωσης των απασχολούμενων ατόμων στο νέο ενιαίο ταμείο και τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δευτεροβάθμιων συστημάτων, μέσα από μια αυστηρή διασύνδεση εισφορών και παροχών (βλέπε υποσημείωση 53).

Ταυτόχρονα, η ατομική σύνταξη θα υπολογιζόταν από τη μια, με βάση ένα θεωρητικό ποσοστό απόδοσης, το οποίο σχετιζόταν με το ρυθμό αύξησης του μισθολογικού κόστους των ασφαλισμένων και από την άλλη, με βάση ένα παράγοντα αειφορίας, ο οποίος αναπροσάρμοζε τις παροχές, ώστε να εξαλείψει αμέσως τυχόν μελλοντικές ανισορροπίες, αν αυτές προέκυπταν. Η κυβέρνηση από την άλλη μεριά, θα μείωνε τις ονομαστικές επικουρικές συντάξεις από τον Ιανουάριο του 2012, με σκοπό την εξάλειψη των ελλειμμάτων. Το νέο ενιαίο ταμείο λοιπόν εγκαθιστά, με οικονομικά αποδοτικό τρόπο, ένα μηχανογραφικό σύστημα ατομικών λογαριασμών συνταξιοδότησης (βλέπε υποσημείωση 53).

Είναι ανάγκη, να γίνει αναφορά και στον εκσυγχρονισμό στο σύστημα υγείας. Πιο συγκεκριμένα για την ενίσχυση της διακυβέρνησης του συστήματος υγείας, τη βελτίωση της συνοχής της πολιτικής της υγείας, τη μείωση του κατακερματισμού της

αγοράς των υπηρεσιών υγείας και τη μείωση των διοικητικών δαπανών, η κυβέρνηση συγκέντρωσε όλες τις σχετικές με την υγεία διαδικασίες και ευθύνες λήψης αποφάσεων, υπό το Υπουργείο Υγείας μέχρι τον Ιούνιο του 2012. Προκειμένου να το πράξει, η κυβέρνηση προετοίμασε ένα σχέδιο και τις αναγκαίες νομοθετικές αλλαγές, μέχρι τα τέλη Φεβρουαρίου 2012. Ως μέρος αυτής της διαδικασίας συγκέντρωσης, όλα τα ασφαλιστικά ταμεία υγείας συγχωνεύτηκαν στον Εθνικό Οργανισμό Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (ΕΟΠΥΥ) και ενέπιπταν στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Υγείας. Ο ΕΟΠΥΥ αγόρασε υπηρεσίες, με οικονομικά αποδοτικό τρόπο, από τις μονάδες του Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ) και ιδιωτικούς παροχούς, μέσω συμβάσεων. Όλοι οι άλλοι φορείς πρόνοιας του Υπουργείου Υγείας μετακινούνται στο Υπουργείο Εργασίας, το αργότερο έως τον Ιούνιο του 2012. Ωστόσο, από τον Ιανουάριο του 2013, ο ΕΟΠΥΥ θα αγόραζε νοσοκομειακές υπηρεσίες, με βάση προοπτικούς προϋπολογισμούς, μετά την εκπόνηση των διαδικασιών κοστολόγησης ανά κατηγορία θεραπείας. Ως αποτέλεσμα της διαδικασίας συγκέντρωσης, ο ΕΟΠΥΥ εξορθολόγησε τον αριθμό των συμβάσεων με ιδιώτες ιατρούς, έτσι ώστε να μειωθεί η αναλογία ιατρών-ασθενών κοντά στον πολύ χαμηλότερο μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλέπε υποσημείωση 53).

Είναι αξιοπρόσεκτο το γεγονός ότι στον τομέα του εκσυγχρονισμού του συστήματος υγείας λήφθηκαν και άλλα μέτρα που αφορούσαν την παροχή υπηρεσιών ΕΣΥ. Με άλλα λόγια, το σχέδιο για την αναδιοργάνωση και αναδιάρθρωση υλοποιήθηκε βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα, με στόχο να μειώνονταν οι υφιστάμενες ανεπάρκειες, να αξιοποιούνταν οι οικονομίες κλίμακας και έκτασης και να βελτιώνονταν η ποιότητα φροντίδας προς τους ασθενείς. Ο στόχος ήταν να μειωθούν περαιτέρω τα λειτουργικά έξοδα των νοσοκομείων κατά 8% εντός του 2012. Αυτό θα επιτυγχανόταν μέσω της αύξησης της κινητικότητας του προσωπικού υγείας, εντός και μεταξύ ιδρυμάτων και υγειονομικών περιφερειών, της προσαρμογής της παροχής υπηρεσιών από τα δημόσια νοσοκομεία εντός και μεταξύ νοσοκομείων, που βρίσκονταν στην ίδια περιοχή και υγειονομική περιφέρεια, καθώς και της αναθεώρησης των δραστηριοτήτων των μικρών νοσοκομείων προς την κατεύθυνση της εξειδίκευσης σε τομείς όπως η αποκατάσταση, η αντιμετώπιση καρκινοπαθών ή ασθενών τελικού σταδίου, όπου χρειάζεται (βλέπε υποσημείωση 53).

Από την άλλη μεριά, στο σύστημα υγείας εκτός από τις παραπάνω αλλαγές συντελέστηκαν και άλλες, που αφορούσαν τις αμοιβές διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού και τη λογιστική και τον έλεγχο. Όσο αφορά τις πρώτες (τις αμοιβές διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού), προβλεπόταν ένα αναθεωρημένο σύστημα πληρωμών, που χρησιμοποιούταν από τον ΕΟΠΥΥ, για τη σύναψη συμβάσεων με ιατρούς και η βελτίωση της αποτελεσματικότητας από την αξιοποίηση του προσωπικού, που θα οδηγούσαν σε εξοικονόμηση τουλάχιστον 100 εκατομμυρίων στο συνολικό κόστος κοινωνικής ασφάλισης, που συνδεόταν με τους μισθούς και τις αμοιβές των ιατρών το 2012. Ενώ, οι αλλαγές που αφορούσαν την λογιστική και τον έλεγχο, σχετιζόταν με την τοποθέτηση εσωτερικών ελεγκτών σε όλα τα νοσοκομεία και όλα τα νοσοκομεία καθιέρωσαν τα μητρώα ανάληψης δεσμεύσεων (βλέπε υποσημείωση 53).

Εξίσου μεγάλης σημασίας είναι και οι μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση της ανάπτυξης, που θα εξετάσουμε παρακάτω. Πρώτον, θα αναφερθούμε στη διασφάλιση της τραχείας προσαρμογής της αγοράς εργασίας και στην ενίσχυση των θεσμών της αγοράς εργασίας. Δεδομένου λοιπόν, ότι η έκβαση του κοινωνικού διαλόγου για την προώθηση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες, η κυβέρνηση θα λάμβανε μέτρα για την ενθάρρυνση της τραχείας προσαρμογής του κόστους εργασίας, ώστε να καταπολεμιόταν η ανεργία και να αποκατασταινόταν η ανταγωνιστικότητα, με βάση το κόστος, για τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των πρόσφατων μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας, για την ευθυγράμμιση των συνθηκών εργασίας στις πρώην κρατικές επιχειρήσεις με αυτές του υπόλοιπου ιδιωτικού τομέα και για την ευελιξία των συμφωνιών για τις ώρες εργασίας. Η στρατηγική αυτή έπρεπε να στοχεύει στη μείωση του ονομαστικού μοναδιαίου κόστους εργασίας κατά 15% στο διάστημα 2012-2014. Συγχρόνως, η κυβέρνηση, θα προωθούσε την ομαλή διαπραγμάτευση των μισθών στα διάφορα επίπεδα και θα καταπολεμούσε την αδήλωτη εργασία. Δεύτερον, όσο αφορά τα μέτρα για τον καθορισμό των μισθών, υιοθετήθηκαν τα παρακάτω μέτρα. Συγκεκριμένα, οι ελάχιστοι μισθοί⁶¹, που ορίζονταν από την εθνική γενική συλλογική σύμβαση εργασίας (ΕΓΣΣΕ), θα μειωνόταν κατά 22% σε σύγκριση με το επίπεδο που ίσχυε την 1^η Ιανουαρίου 2012 και θα αναστέλλονταν οι διατάξεις του νόμου και των

⁶¹ Για τα άτομα άνω των 25 ετών, οι μισθοί που ορίζονταν από την ΕΓΣΣΕ θα μειώνονταν κατά 32% χωρίς περιοριστικούς όρους (βλέπε υποσημείωση 46).

συλλογικών συμβάσεων, που προέβλεπαν αυτόματες αυξήσεις μισθών, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων περί ωριμάνσεων. Τρίτον, οι μεταρρυθμίσεις στο σύστημα καθορισμού των μισθών είχε ως εξής: η κυβέρνηση θα εργαζόταν μαζί με τους κοινωνικούς εταίρους, για τη μεταρρύθμιση του συστήματος καθορισμού των μισθών σε εθνικό επίπεδο. Έως το τέλος Ιουλίου 2012, θα καταρτιζόταν ένα χρονοδιάγραμμα για την αναθεώρηση της ΕΓΣΣΕ. Η πρόταση, θα στόχευε στην αντικατάσταση του ύψους των μισθών, που ορίζονταν στην ΕΓΣΣΕ με ελάχιστο ύψος μισθού νομοθετημένο από την κυβέρνηση σε διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους. Τέταρτον, τα μέτρα για την ενθάρρυνση της επαναδιαπραγμάτευσης των συλλογικών συμβάσεων, αφορούσαν την τροποποίηση νομοθεσίας περί συλλογικών συμβάσεων, με σκοπό την προώθηση της προσαρμογής του συλλογικά διαπραγματευόμενου μισθού και των μη μισθολογικών όρων στις μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες, σε τακτική και συχνή βάση. Ο νόμος 1876/1990 θα τροποποιόταν ως εξής: συλλογικές συμβάσεις, που αφορούσαν μισθολογικούς και μη μισθολογικούς όρους, μπορούσαν να συναφθούν για μέγιστη διάρκεια τριών ετών. Συμβάσεις, που είχαν ήδη συναφθεί για 24 μήνες ή περισσότερο, θα είχαν υπολειπόμενη διάρκεια ενός έτους. Επιπλέον, συλλογικές συμβάσεις, που είχαν λήξει θα παρέμεναν σε ισχύ για μέγιστο χρονικό διάστημα τριών μηνών. Εάν δεν συναπτόταν νέα συμφωνία, μετά το διάστημα αυτό, η αμοιβή θα επανερχόταν στο βασικό μισθό και τα επιδόματα ωρίμανσης, τέκνων, εκπαίδευσης και βαρέων επαγγελματιών θα συνέχιζαν να ισχύουν, έως ότου αντικατασταίνονταν από εκείνα της νέας συλλογικής σύμβασης ή των νέων ή τροποποιημένων ατομικών συμβάσεων. Πέμπτων, στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση της ανάπτυξης που αναλύουμε, συμπεριλαμβανόταν και η αύξηση της δυναμικής των μεταρρυθμίσεων της αγοράς εργασίας. Δηλαδή, πριν την εκταμίευση, αναθεωρήθηκε η νομοθεσία, ώστε να λαμβάνει χώρα διαιτησία όταν αυτό συμφωνούνταν από εργαζομένους και εργοδότες. Η κυβέρνηση, θα ξεκαθάριζε ότι η διαιτησία θα ίσχυε μόνο για το βασικό μισθό και όχι για άλλες αμοιβές και ότι λαμβάνονταν υπόψη μαζί με τις νομικές διαστάσεις, οι οικονομικές και οι χρηματοπιστωτικές. Επιπλέον, έως τον Οκτώβριο του 2012, θα καταρτιζόταν μια ανεξάρτητη αξιολόγηση της λειτουργίας της διαιτησίας και της μεσολάβησης, προκειμένου να βελτιώνονταν οι υπηρεσίες διαιτησίας και μεσολάβησης, ώστε να εξασφαλιζόταν πως οι αποφάσεις της διαιτησίας αντανάκλυσαν επαρκώς τις ανάγκες της μισθολογικής προσαρμογής.

Έκτον, σχετικά με τις δεσμεύσεις από το παρελθόν και τους ειδικούς εργασιακούς όρους, προβλεπόταν η κατάργηση των όρων περί μονιμότητας⁶², που συμπεριλαμβάνονταν σε νόμο ή σε συμβάσεις εργασίας και η κυβέρνηση διεξήγαγε μια αναλογιστική μελέτη των πρώτου πυλώνα συνταξιοδοτικών ταμείων σε εταιρίες, όπου οι εισφορές για τα ταμεία αυτά υπερέβαιναν τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης για τους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα σε συγκρίσιμες επιχειρήσεις, που καλύπτονταν από το ΙΚΑ. Με βάση τη μελέτη αυτή, η κυβέρνηση μείωσε τις κοινωνικές εισφορές για τις εταιρίες αυτές κατά δημοσιονομικά ουδέτερο τρόπο. Τέλος, τα μέτρα που πάρθηκαν για τα μη μισθολογικά εργασιακά κόστη, την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας και την εισφοροδιαφυγή ήταν τα ακόλουθα: η κυβέρνηση, θα θέσπιζε νομοθεσία, ώστε να μειώσει τις κοινωνικές εισφορές στο ΙΚΑ κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες και θα εφάρμοζε μέτρα, που θα διασφάλιζαν ότι αυτό θα ήταν δημοσιονομικά ουδέτερο. Τα ποσοστά εισφορών θα μειώνονταν μόνο όταν υπήρχαν μέτρα επαρκή για να καλύψουν την απώλεια εσόδων. Τα μέτρα, που θα χρηματοδοτούσαν τη μείωση των ποσοστών θα νομοθετούνταν σε δύο φάσεις. Δηλαδή, πριν την εκταμίευση, θα υιοθετούνταν νομοθεσία για να κλείσουν μικροί φορείς ειδικού σκοπού, που ασχολούνταν με κοινωνικές δαπάνες, οι οποίες δεν αποτελούσαν προτεραιότητα, με μεταβατική περίοδο, που δε θα υπερέβαινε τους έξι μήνες και έως το τέλος του Σεπτεμβρίου του 2012, η κυβέρνηση θα προσαρμοζε τις συντάξεις και τη βάση για την είσπραξη των εισφορών. Επίσης, θα διεξαγόταν μια ανεξάρτητη αξιολόγηση σχετικά με την αποτελεσματικότητα της δομής και των δραστηριοτήτων του σώματος επιθεώρησης εργασίας. Θα παρουσιαζόταν οι διαρθρωτικές ενέργειες για την αντιμετώπιση της αποτελεσματικότητας, που διαπιστωνόταν στην προαναφερόμενη αξιολόγηση. Οι εν λόγω ενέργειες, ενδεχομένως να περιλάμβαναν κάποιες αλλαγές στην οργάνωση και τον τρόπο εργασίας του σώματος επιθεώρησης εργασίας, ενισχυμένους μηχανισμούς κατά της απάτης και της διαφθοράς, καθώς και ενισχυμένες χρηματικές και νομικές κυρώσεις για παραβάσεις νόμων, εργασιακών κανονισμών και για εισφοροδιαφυγή. Θα τίθονταν ποσοτικοί στόχοι για το σώμα επιθεωρητών εργασίας ως προς τον αριθμό των ελέγχων αδήλωτης εργασίας, που έπρεπε να εκτελεστούν. Παράλληλα, η κάρτα εργασίας θα εισαγόταν σταδιακά από το Μάρτιο του 2012 και κάθε επιχείρηση σε

⁶² Η κατάργηση των όρων περί μονιμότητας αφορούσαν συμβάσεις ορισμένου χρόνου, που οριζόταν ότι λήγουν σε κάποιο όριο ηλικίας ή στη συνταξιοδότηση (βλέπε υποσημείωση 46).

συγκεκριμένους τομείς θα υποχρεούταν να τη χρησιμοποιεί έως το τέλος του 2012. Για όσες επιχειρήσεις χρησιμοποιούσαν την κάρτα εργασίας, θα κατασταίνονταν υποχρεωτική η ταυτόχρονη πληρωμή μισθών, παρακρατηθέντων φόρων επί της μισθοδοσίας και κοινωνικών εισφορών με ηλεκτρονικά μέσα (βλέπε υποσημείωση 53).

Εξίσου μεγάλης σημασίας είναι και το γεγονός, ότι αλλαγές, στο δεύτερο μνημόνιο που εξετάζουμε, έγιναν και για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την ενίσχυση του ανταγωνισμού στις ανοικτές αγορές. Πράγματι, η κυβέρνηση υιοθετεί σχετική νομοθεσία για την ενίσχυση της διαφάνειας στη λειτουργία των επαγγελματικών φορέων, με τη δημοσίευση στην ιστοσελίδα κάθε επαγγελματικής οργάνωσης των παρακάτω πληροφοριών: τις ετήσιες λογιστικές καταστάσεις της επαγγελματικής οργάνωσης, την αμοιβή των μελών του διοικητικού συμβουλίου αναλυτικά ανά αξίωμα, τα ποσά των ισχυουσών εισφορών ανά είδος και είδος υπηρεσίας, που παρεχόταν από τις επαγγελματικές οργανώσεις, καθώς και τους κανόνες για τον υπολογισμό και την εφαρμογή αυτών και τα στατιστικά και συνολικά δεδομένα σχετικά με τις επιβαλλόμενες κυρώσεις σύμφωνα πάντοτε με τη νομοθεσία περί προστασίας προσωπικών δεδομένων. Επιπλέον, περιλαμβάνονταν τα στατιστικά και συνολικά δεδομένα σχετικά με αξιώσεις ή παράπονα που έχουν κατατεθεί από καταναλωτές ή οργανώσεις, καθώς και τους λόγους αποδοχής ή απόρριψης των εν λόγω αξιώσεων ή παραπόνων, σύμφωνα με τη νομοθεσία περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, οι τυχόν αλλαγές στους επαγγελματικούς κώδικες δεοντολογίας, εάν υφίστανται και οι κανόνες σχετικά με το ασυμβίβαστο και οποιαδήποτε κατάσταση χαρακτηριζόταν από σύγκρουση συμφερόντων και σχετιζόταν με τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων. Ωστόσο, υπήρχαν και άλλα μέτρα για τα νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα. Με άλλα λόγια, όσο αφορά τις καθορισμένες αμοιβές που ίσχυαν για τα βασικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα: η κυβέρνηση τροποποίησε το άρθρο 10 του προεδρικού διατάγματος 100/2010 σχετικά με τη διαδικασία εξουσιοδότησης και ισχυουσών αμοιβών για ενεργειακούς επιθεωρητές, προκειμένου να καταργηθεί η ελάχιστη αμοιβή για τις παρεχόμενες υπηρεσίες ενεργειακού ελέγχου και να αντικατασταθεί η πάγια αμοιβή ανά τετραγωνικό μέτρο με μέγιστη αμοιβή. Για τα νομικά επαγγέλματα, η κυβέρνηση εξέδωσε ένα προεδρικό διάταγμα, το οποίο όριζε προκαταβαλλόμενα ποσά για κάθε διαδικαστική ενέργεια ή παράσταση ενώπιον του δικαστηρίου. Επίσης, η κυβέρνηση

διεξήγαγε μια αξιολόγηση σχετικά με το βαθμό στον οποίο οι εισφορές των δικηγόρων και των αρχιτεκτόνων για την κάλυψη των λειτουργικών δαπανών των επαγγελματικών οργανώσεών τους ήταν εύλογες, αναλογικές και δικαιολογημένες, καθώς και προσδιόρισε μέτρα για την αποσύνδεση της φορολογίας των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης των μερισμάτων και των καταβολών προς τις επαγγελματικές ενώσεις από τις δικηγορικές αμοιβές. Το τελευταίο μέτρο σχετικά με τα νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα αφορούσε τον ορισμό από την κυβέρνηση των εισφορών των δικηγόρων και των μηχανικών προς τις επαγγελματικές τους οργανώσεις, οι οποίες εισφορές αντανακλούσαν τα λειτουργικά έξοδα για τις υπηρεσίες που παρέχονταν από τις εν λόγω οργανώσεις. Αυτές οι εισφορές καταβάλλονταν περιοδικά και δεν συνδέονταν με τις τιμές που χρεώνονταν από τα επαγγέλματα (βλέπε υποσημείωση 53).

Ας δούμε όμως τώρα και κάποιους κανονισμούς που υιοθετήθηκαν έως το πρώτο τρίμηνο του 2012. Συγκεκριμένα, υιοθετήθηκαν προεδρικό διάταγμα, το οποίο καταργούσε την οικονομική δοκιμασία για το άνοιγμα σφαγείων και νόμος, που παρείχε τη δυνατότητα δεύτερης εγκατάστασης για ιδιωτικά γραφεία εύρεσης εργασίας, εξαλείφοντας τα προκαθορισμένα μέγιστα ποσοστά, καταργώντας την απαίτηση για ελάχιστο αριθμό εργαζομένων και επιτρέποντας τη διασυνοριακή παροχή υπηρεσιών από ιδιωτικά γραφεία εύρεσης εργασίας (βλέπε υποσημείωση 53).

Θα ήταν καλό να καταγραφούν τώρα και ορισμένα μέτρα, που αφορούσε το επιχειρηματικό περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, η κυβέρνηση υιοθέτησε πακέτο μέτρων για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, για να καταργήσει το άρθρο 24 του ν. 2941/2001, το οποίο απαγόρευε την πώληση εμπορευμάτων σε τιμές χαμηλότερες του κόστους αγοράς. Αυτό ίσχυε με την επιφύλαξη του άρθρου 2 του ν. 3959/2001 περί καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης με τη μορφή της επιθετικής πολιτικής τιμών και του ν. 149/14 περί αθέμιτου ανταγωνισμού. Επιπρόσθετα, η κυβέρνηση μέσω του παραπάνω πακέτου μέτρων (επιχειρηματικού περιβάλλοντος) άρει τα εμπόδια προκειμένου οι έμποροι λιανικής να πωλούν συγκεκριμένες κατηγορίες προϊόντων, όπως προέβλεπε ο ν. 3526/2007 και η νομοθεσία εφαρμογής του. Επιπλέον, με την παρούσα υιοθέτηση μέτρων, η κυβέρνηση θα τροποποιούσε το άρθρο 22 του ν. 3054/2002, που ρύθμιζε την αγορά πετρελαιοειδών και άλλες διατάξεις, καθώς και την υπουργική απόφαση εφαρμογής

της, προκειμένου να απελευθερώνονταν πλήρως τα ωράρια των πρατηρίων υγρών καυσίμων, με παράλληλη εφαρμογή του τρέχοντος συστήματος υποχρεωτικής νυκτερινής λειτουργίας, εκ περιτροπής, σε ορισμένο αριθμό πρατηρίων υγρών καυσίμων ανά νομαρχία, πέραν των κανονικών ωρών λειτουργίας, και θα τροποποιούσε και το άρθρο 11 παρ.1 του ν. 3897/2010 προκειμένου να μειωνόταν η ελάχιστη απόσταση, που προέβλεπε το εν λόγω άρθρο μεταξύ σταθμού υγρών καυσίμων και χώρων, των οποίων η χωρητικότητα ξεπερνάει τα 50 άτομα, να καταργούταν η απαίτηση κατασκευής ανεξάρτητης κυκλοφοριακής σύνδεσης για πρατήρια καυσίμων εντός έκτασης υπεραγοράς, όπως προέβλεπε το άρθρο 11 παρ.1 του ν. 3897/2010 και θα τροποποιούταν το άρθρο 11 παρ.6 του ίδιου νόμου προκειμένου να επιτραπεί σε πολίτες του ΕΟΧ να ανοίξουν πρατήρια υγρών καυσίμων στην Ελλάδα.. Τέλος, (η κυβέρνηση) θα καταργούσε το άρθρο 12 παρ.12 του ν. 3853/2010, το οποίο προέβλεπε ότι τα προσύμφωνα σύστασης εταιριών θα έπρεπε να προτείνονταν αρχικά από τους συμβολαιογραφικούς και δικηγορικούς συλλόγους προτού το υπουργείο ανάπτυξης, ανταγωνιστικότητας και ναυτιλίας μπορέσει να εκδώσει τη σχετική κοινή υπουργική απόφαση, που προβλεπόταν σε αυτό (βλέπε υποσημείωση 53).

Μια παράμετρος, που οφείλουμε να εξετάσουμε, ήταν ότι η κυβέρνηση εφάρμοσε ένα σχέδιο δράσης για μια επιχειρηματικά φιλική Ελλάδα. Το σχέδιο περιλάμβανε μέτρα, που αποσκοπούσαν στην ολοκλήρωση της δημιουργίας του γενικού εμπορικού μητρώου (ΓΕΜΗ) με την άμεση λήψη μέτρων για την ολοκλήρωση της βάσης δεδομένων ΓΕΜΗ, την περαιτέρω ανάπτυξη των δικτυακών υπηρεσιών και της χρήσης ηλεκτρονικών υπογραφών, τη διασύνδεση του ΓΕΜΗ με τα πληροφοριακά συστήματα του επιμελητηρίου και με το ενιαίο κέντρο εξυπηρέτησης, προκειμένου να εξασφαλιζόταν η πρόσβαση στην ηλεκτρονική ολοκλήρωση των διαδικασιών, τόσο για την ίδρυση επιχειρήσεων όσο και των διοικητικών διαδικασιών, που ήταν απαραίτητες για την άσκηση των δραστηριοτήτων τους. Έως τον Ιούλιο του 2012, όλες οι εταιρίες που είχαν ιδρυθεί στην Ελλάδα, θα έπρεπε να μπορούσαν να δημοσιεύουν όλα τα σχετικά εταιρικά στοιχεία μέσω του ΓΕΜΗ. Ταυτόχρονα, όμως το προαναφερθέν σχέδιο περιλάμβανε και την απλούστευση των περιβαλλοντικών και οικοδομικών αδειών και των αδειών λειτουργίας (βλέπε υποσημείωση 53).

Εν συνεχεία θα μπορούσαμε να καταγράψουμε ότι υπήρχαν στο δεύτερο μνημόνιο που αναλύουμε και άλλα μέτρα για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Ιδιαίτερα, υπήρχε έλεγχος των κανονισμών, που περιόριζαν την επιχειρηματικότητα. Δηλαδή, η κυβέρνηση ολοκλήρωσε διαρθρωμένη ανάλυση του τρόπου με τον οποίο η ρύθμιση σε τομείς όπως άδειες, οι κανόνες υγείας και ασφάλειας και η πολεοδομία, μπορούσαν να περιορίσουν άσκοπα την επιχειρηματικότητα και τον ανταγωνισμό σε σημαντικούς τομείς, όπως η επεξεργασία τροφίμων, το λιανικό εμπόριο, τα οικοδομικά υλικά ή ο τουρισμός. Ομοίως, η κυβέρνηση επεδίωκε να απλουστεύσει τους κανονισμούς επιχειρήσεων σε τομείς όπως η καταχώρηση νέων επιχειρήσεων και η ρύθμιση της λογιστικής (βλέπε υποσημείωση 53).

Εκείνο όμως που πρέπει να περιγράψουμε τώρα αφορά μεταρρυθμίσεις στο δικαστικό σύστημα. Η κυβέρνηση λοιπόν, συγκρότησε μια ομάδα εργασίας, που ήταν ευρέως αντιπροσωπευτική των μελών της νομικής κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων, αλλά όχι περιοριστικά, και των ακαδημαϊκών, των ασκούμενων δικηγόρων, των νομικών συμβούλων επιχειρήσεων και των δικηγόρων από άλλα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που είχαν εγκατασταθεί ή προσέφεραν υπηρεσίες στην Ελλάδα, για την αναθεώρηση του κώδικα πολιτικής δικονομίας, με σκοπό να εναρμονιζόταν με τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές, μεταξύ άλλων για τη διαχείριση των δικαστικών υποθέσεων, συμπεριλαμβανομένης και της δυνατότητας διαγραφής υποθέσεων σε αδράνεια από τα μητρώα των δικαστηρίων, την απαλλαγή των δικαστών από μη δικαστικές εργασίες, όπως η προσημείωση ακίνητης περιουσίας, η σύσταση και η λύση νομικών προσώπων και οι συναινετικές αιτήσεις οικογενειακού δικαίου, την εκτέλεση των αποφάσεων και των διαταγών πληρωμής, με σκοπό τη μείωση του ρόλου του δικαστή στις διαδικασίες αυτές και την επιβολή κανονιστικών προθεσμιών για τις δικαστικές διαδικασίες. Για τους σκοπούς του παρόντος μνημονίου, ως διαχείριση των δικαστικών υποθέσεων, λαμβανόταν η δυνατότητα των δικαστών να συμμετέχουν έγκαιρα στον εντοπισμό των κυριότερων πραγματικών και νομικών ζητημάτων των διαφορών μεταξύ των διαδίκων, να απαιτούν από τους δικηγόρους και τους διαδίκους να παρακολουθούν τις προκριματικές συνεδριάσεις και να διαχειρίζονται τη διεξαγωγή των διαδικασιών και την πρόοδο των υποθέσεων, προκειμένου να επιτύχουν τη συντομότερη και πλέον αποδοτική επίλυση των διαφορών (βλέπε υποσημείωση 53).

Συγχρόνως με τα παραπάνω μέτρα, η κυβέρνηση αποφάσισε για την ημερομηνία μέχρι την οποία θα επέτρεπε την πρόσβαση στο νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα του διαμεσολαβητή σε μη δικηγόρους, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις για τα νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα και παρουσίασε ένα σχέδιο δράσης, που θα εξασφάλιζε ότι οι μη δικηγόροι θα μπορούσαν να προσφέρουν υπηρεσίες διαμεσολάβησης, αρχίζοντας από την ημερομηνία αυτή. Ακόμη, μετά την υποβολή του σχεδίου εργασίας για τη μείωση των εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων σε όλα τα διοικητικά δικαστήρια και τα διοικητικά εφετεία τον Ιανουάριο του 2012, που προέβλεπε ενδιάμεσους στόχους για τη μείωση των εκκρεμοτήτων κατά τουλάχιστον 50% μέχρι το τέλος Ιουνίου του 2012, τουλάχιστον κατά 80% μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου 2012 και για την πλήρη εκκαθάριση των εκκρεμοτήτων μέχρι το τέλος Ιουλίου 2013, η κυβέρνηση παρουσίαζε, στα τέλη Μαΐου του 2012 και στη συνέχεια μια φορά ανά τρίμηνο, επικαιροποιημένα και αναλυτικότερα σχέδια εργασίας και έλαβε διαρθρωτικά μέτρα σε περίπτωση αναμενόμενων ή πραγματικών αποκλίσεων (βλέπε υποσημείωση 53).

Τελειώνοντας, είναι ανάγκη να προσθέσουμε κάποια περαιτέρω μέτρα που αφορούσαν τις μεταρρυθμίσεις του δικαστικού συστήματος. Αναλυτικότερα, η ομάδα εργασίας, που είχε λάβει εντολή αναθεώρησης του κώδικα πολιτικής δικονομίας, προκειμένου αυτός να εναρμονιζόταν με τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές, θα προετοίμαζε ένα συνοπτικό έγγραφο προβληματισμού, το οποίο θα προσδιόριζε τα βασικά θέματα και τα σημεία συμφόρησης κατά το προδικαστικό, το δικαστικό και το εκτελεστικό στάδια των αστικών υποθέσεων και θα παρέθετε προτεινόμενες λύσεις. Τέλος, η κυβέρνηση θα ψήφιζε ένα προεδρικό διάταγμα, το οποίο θα προέβλεπε τον εξορθολογισμό και την αναδιοργάνωση των ειρηνοδικών και την κατανομή του κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού και υποδομών για τη νέα δομή των ειρηνοδικείων, που θα προέκυπτε από τη μεταρρύθμιση αυτή (βλέπε υποσημείωση 53).

Γ. ΤΡΙΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ

Αποτελεί κοινό τόπο η άποψη, ότι οι διαπραγματεύσεις της κυβέρνησης με την Τρόικα κατέληξαν στην κατάρτιση του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016. Το πολυνομοσχέδιο κατατέθηκε στη βουλή στις 5 Νοεμβρίου, με τη διαδικασία του κατ' επείγοντος και υπερψηφίστηκε στις 7 Νοεμβρίου του 2012.

Το παρόν πολυνομοσχέδιο, περιλάμβανε αρκετές αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις, τις οποίες θα δούμε ανά κατηγορία παρακάτω. Οι πρώτες αλλαγές, που θα εξετάσουμε αφορούν τις συντάξεις. Συγκεκριμένα, καταργήθηκαν από την επομένη της έναρξης ισχύος του νόμου, οι συντάξεις που είχαν καθιερωθεί με νόμο του 1924 και τις οποίες δικαιούνταν όσοι είχαν διατελέσει δήμαρχοι για πάνω από 8 χρόνια, ή πρόεδροι και αντιπρόεδροι κυβερνήσεων, που είχαν λάβει ψήφο εμπιστοσύνης για τουλάχιστον έξι μήνες ή βουλευτές για τέσσερα χρόνια. Από 1^η Γενάρη του 2013 εφαρμόζονταν οι προϋποθέσεις συνταξιοδότησης, που προβλέπονταν από 1^η Γενάρη 2015 και εφεξής, όπως διαμορφώνονταν με τις διατάξεις του άρθρου 10 του ν. 3863/2010. Ταυτόχρονα, προστέθηκαν στα διαμορφούμενα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης δύο επιπλέον έτη. Οι αλλαγές αφορούσαν όλους τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης, συμπεριλαμβανομένου του ΟΓΑ, με εξαίρεση το ΝΑΤ. Για παράδειγμα, ασφαλισμένη μητέρα του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, που συμπλήρωνε 5.500 ημέρες ασφάλισης από την πρώτη μέρα του 2013 και εφεξής, προκειμένου να συνταξιοδοτούταν εντός του ίδιου έτους, θα έπρεπε να συμπληρώσει το 67^ο έτος της ηλικίας της για πλήρη σύνταξη και το 62^ο έτος για μειωμένη. Η αύξηση του ορίου ηλικίας κατά δύο έτη, αφορούσε και αυτούς που επρόκειτο να συνταξιοδοτηθούν μετά την 1^η Γενάρη του 2013 με προϋποθέσεις, που δεν είχαν μεταβληθεί με τις διατάξεις του άρθρου 10 του ν. 3863/2010. Λόγου χάριν, με σκοπό οι ασφαλισμένοι να συνταξιοδοτηθούν με τη συμπλήρωση 4.500 ημερών ή 15 ετών ασφάλισης, από 1^η Ιανουαρίου 2013 και εξής απαιτούνταν η συμπλήρωση του 67^{ου} έτους της ηλικίας. Από τα παραπάνω εξαιρούνταν ασφαλισμένες, που θεμελιώναν συνταξιοδοτικό δικαίωμα ως μητέρες, όπως και οι χήροι πατέρες παιδιών ανίκανων για κάθε βιοποριστική εργασία και οι ασφαλισμένοι, που είχαν υπαχθεί σε καθεστώς εργασιακής εφεδρείας σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 4024/2011.

Εν τω μεταξύ, οι ασφαλισμένοι, που είχαν θεμελιώσει ή κατοχυρώσει συνταξιοδοτικό δικαίωμα μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου 2012, διατηρούσαν το δικαίωμα να συνταξιοδοτηθούν οποτεδήποτε με τη συμπλήρωση του κατά περίπτωση απαιτούμενου χρόνου ασφάλισης και ορίου ηλικίας, χωρίς να θίγονταν από την παρούσα ρύθμιση. Για παράδειγμα, ασφαλισμένος του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, που συμπλήρωνε 10.500 μέρες ασφάλισης εντός του έτους 2012, θεωρούταν ότι είχε κατοχυρωμένο συνταξιοδοτικό δικαίωμα μέχρι 31/12/2012 και θα συνταξιοδοτούταν και μετά την 1/1/2013 με τη συμπλήρωση 11.100 μερών ασφάλισης και ηλικία 59 ετών. Δηλαδή, στην περίπτωση αυτή δεν απαιτούνταν για τη συνταξιοδότησή του μετά την 1^η Ιανουαρίου 2013 η συμπλήρωση 12.000 μερών ασφάλισης.

Επιπλέον, οριζόταν ότι από 1/1/2014, για τη χορήγηση του επιδόματος κοινωνικής αλληλεγγύης συνταξιούχων (ΕΚΑΣ) σε συνταξιούχους γήρατος ή θανάτου, απαιτούνταν η συμπλήρωση του 64^{ου} έτους της ηλικίας. Με την προτεινόμενη διάταξη, το απαιτούμενο όριο ηλικίας για χορήγηση του ΕΚΑΣ σε συνταξιούχους γήρατος ή θανάτου ορίζεται το 64^ο.

Ακόμη, θεσπίστηκε από 1/1/2013 ανώτατο όριο στη σύνταξη που καταβαλλόταν στις άγαμες κόρες θανόντων συνταξιούχων του δημοσίου, που ανερχόταν στα 720 ευρώ μηνιαίως. Στην περίπτωση, που η δικαιούχος είχε και άλλα εισοδήματα, αναστελλόταν η καταβολή της σύνταξης όταν το ποσό των εισοδημάτων αυτών υπερέβαινε τα 8.640 ευρώ ετησίως. Εάν τα εισοδήματά της ήταν μικρότερα του ανωτέρω ετησίου ποσού, αλλά με συνυπολογισμό και του ποσού της κύριας σύνταξης το υπερέβαιναν, η κύρια σύνταξη των ανωτέρω προσώπων, δεν εφαρμοζόταν, σε περίπτωση που αυτά ήταν ανήλικα ή ανάπηρα κατά ποσοστό 67% και άνω ή σπούδαζαν.

Σχετικά με τις μειώσεις συντάξεων, ορίστηκαν τα εξής: οι μειώσεις που επιβάλλονταν από 1/1/2013, αφορούσαν όλες ανεξαιρέτα τις συντάξεις από οποιαδήποτε αιτία, είτε γήρατος, είτε αναπηρίας, είτε θανάτου και από οποιαδήποτε πηγή και επιβάλλονταν στο σύνολο των συντάξιμων αποδοχών, που υπερέβαιναν τα 1.000 ευρώ το μήνα με την παρακάτω κλίμακα. Δηλαδή, η μείωση ανερχόταν σε ποσοστό 5% για ποσά από 1.000,01 έως 1.500 ευρώ, 10% για ποσά από 1.500,01 έως 2.000 ευρώ, 15% για ποσά από 2.000,01 έως 3.000 ευρώ, 20% για ποσά από 3.000,01 έως 4.000 και 25% για ποσά από 4.000,01 ευρώ και άνω. Το κατά περίπτωση

κατώτατο ποσό μετά τις μειώσεις, το οποίο στην πρώτη περίπτωση δεν μπορούσε να ήταν κατώτερο των 1.000,01 ευρώ, στην δεύτερη περίπτωση των 1.425,01 ευρώ, στην τρίτη περίπτωση των 1.800,01 ευρώ, στην τέταρτη περίπτωση των 2.550,01 ευρώ και στην πέμπτη περίπτωση των 3.200,01 ευρώ.

Προχωρώντας, θα γίνει αναφορά στις αλλαγές που σχετίζονταν με τα δώρα, τους μισθούς και τα ειδικά μισθολόγια. Ειδικότερα, καταργούνταν από την πρώτη μέρα του έτους 2013, τα επιδόματα εορτών και αδειάς για όλους τους λειτουργούς και υπαλλήλους του δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (ΝΠΔΔ) και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ). Με τις ίδιες διατάξεις καταργούνταν τα επιδόματα εορτών και αδειάς και για όλους τους υπαλλήλους και τους μισθωτούς των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ). Αναστάθηκαν επίσης από 1/1/2013 και μέχρι το τέλος του 2016, η χορήγηση των κινήτρων επίτευξης στόχων και δημοσιονομικών στόχων στους υπαλλήλους του δημοσίου, των ΝΠΔΔ και των ΟΤΑ.

Αντίστοιχα, μειώθηκε η αντιμισθία των προέδρων των δημοτικών και περιφερειακών συμβουλίων κατά 50%. Η μείωση αυτομάτως επεκτάθηκε και στην αντιμισθία των συμπαραστατών του δημότη και της επιχείρησης των περιφερειακών συμπαραστατών του πολίτη και της επιχείρησης. Καταργήθηκαν ακόμη και οι αποζημιώσεις για τη συμμετοχή τους σε συνεδριάσεις των δημοτικών συμβουλίων και άλλα. Οι αποδοχές, οι αποζημιώσεις, τα έξοδα παράστασης και οι πάσης φύσεως αμοιβές των διοικητών, υποδιοικητών, των προέδρων, αντιπροέδρων, διευθυνόντων συμβούλων, καθώς και των μελών του διοικητικού συμβουλίου των ιδρυμάτων και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου των δήμων και των περιφερειών, καθώς και των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου αυτών, συμπεριλαμβανομένων των ΟΤΑ, αλλά και των ανωνύμων εταιριών, στις οποίες οι ΟΤΑ κατείχαν ποσοστό πάνω από το 50% του μετοχικού κεφαλαίου, μειώνονταν κατά ποσοστό 50%.

Από την άλλη πλευρά, εντάσσονταν από την 1^η Γενάρη του 2013 στο ενιαίο μισθολόγιο οι υπάλληλοι της εθνικής υπηρεσίας πληροφοριών και της προεδρίας της δημοκρατίας, καθώς και οι εργαζόμενοι σε δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς. Βέβαια, από 1/1/2013 μειώθηκαν κατά 20% οι αποδοχές και οι λοιπές αποζημιώσεις των προέδρων, αντιπροέδρων και μελών όλων των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών, καθώς και των διοικητών, υποδιοικητών, των προέδρων, αντιπροέδρων,

διευθυνόντων συμβούλων και των μελών του διοικητικού συμβουλίου των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου. Καταργήθηκε επιπλέον, από την 1^η Γενάρη του 2013, το χρονοεπίδομα που καταβαλλόταν στους δικηγόρους με έμμισθη εντολή του δημοσίου, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ.

Συγχρόνως, από 1/1/2013 καταργήθηκε η προβλεπόμενη από τις διατάξεις της παραγράφου 5 του άρθρου 58 του ν. 3528/2007 προσαύξηση αποδοχών σε όσους χορηγούταν άδεια υπηρεσιακής εκπαίδευσης στο εσωτερικό. Εξάλλου, οριζόταν ρητά, ότι στους υπαλλήλους, που χορηγούταν άδεια για μετεκπαίδευση ή μεταπτυχιακή εκπαίδευση στο εξωτερικό, για τον υπολογισμό της προσαύξησης λαμβανόταν υπόψη μόνο ο βασικός μισθός.

Κατόπιν, αναδρομικά από 1^η Αυγούστου 2012, μειώνονταν οι αποδοχές των αμειβομένων με ειδικά μισθολόγια, ενώ προβλεπόταν νέα μέθοδος υπολογισμού του μηνιαίου βασικού μισθού.

Φυσικά υπήρξαν και αλλαγές στη διαμόρφωση του κατώτατου μισθού. Σαφέστερα, δημιουργήθηκε διάταξη, που αφορούσε τον κατώτατο νόμιμο μισθό και ημερομίσθιο για τους εργαζόμενους ιδιωτικού δικαίου όλης της χώρας. Με αυτή λοιπόν τη διάταξη οριζόταν, ότι ο κατώτατος μισθός θα παρέμενε σταθερός στα επίπεδα που είχε διαμορφωθεί με το νόμο 4046/2012, ενώ θα συνέχιζαν να προσαρτούνταν σε αυτό τα επιδόματα προϋπηρεσίας (τριετίας), υπολογιζόμενα με τους υφιστάμενους ανασταλμένους συντελεστές ωριμότητας, οι οποίοι είχαν ανασταλεί μέχρι η ανεργία να διαμορφωθεί σε ποσοστό κάτω του 10%, σύμφωνα με το νόμο 4046/2012, σε συνδυασμό με το άρθρο 4 της υπ' αριθμόν 6 πράξη υπουργικού συμβουλίου ΠΥΣ/2012, όπως αυτοί οι συντελεστές ωριμότητας είχαν διαμορφωθεί από την 15^η Ιουλίου 2010 εθνική συλλογική σύμβαση εργασίας κατά την 1^η Γενάρη 2012 πρόβλεψή της.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να πούμε, ότι με τη λήξη περιόδου οικονομικής προσαρμογής, που προέβλεπαν τα μνημόνια, που προσαρτούνταν στο νόμο 4046/2012 και οι επακολουθούσες τροποποιήσεις αυτών καθορίστηκε ο νόμιμος κατώτατος μισθός υπαλλήλων και το ημερομίσθιο εργατοτεχνιτών ως εξής: για τους υπαλλήλους άνω των 25 ετών ο κατώτατος μισθός οριζόταν στα 586,08 ευρώ και για τους εργατοτεχνίτες άνω των 25 ετών το κατώτατο ημερομίσθιο οριζόταν σε 26,18

ευρώ, για τους υπαλλήλους κάτω των 25 ετών ο κατώτατος μισθός οριζόταν στα 510,95 ευρώ και για τους εργατοτεχνίτες κάτω των 25 ετών το κατώτατο ημερομίσθιο οριζόταν σε 22, 83 ευρώ. Ο κατά τα άνω κατώτατος μισθός των υπαλλήλων άνω των 25 ετών προσαυξανόταν με ποσοστό 10% για κάθε τριετία προϋπηρεσίας και έως τρεις τριετίες και συνολικά 30% για προϋπηρεσία 9 ετών και άνω και το κατώτερο ημερομίσθιο των εργατοτεχνιτών άνω των 25 ετών προσαυξανόταν με ποσοστό 5% για κάθε τριετία προϋπηρεσίας και έως έξι και συνολικά 30% για προϋπηρεσία 18ετών και άνω. Από την άλλη μεριά, ο κατά τα άνω κατώτατος μισθός των υπαλλήλων κάτω των 25 ετών προσαυξανόταν με ποσοστό 10% για μια τριετία προϋπηρεσίας και για προϋπηρεσία τριών ετών και άνω και το κατώτερο ημερομίσθιο των εργατοτεχνιτών κάτω των 25 ετών προσαυξανόταν με ποσοστό 5% για κάθε τριετία προϋπηρεσίας και έως δύο τριετίες και συνολικά 10% για προϋπηρεσία 6 ετών και άνω. Οι παραπάνω προσαυξήσεις προϋπηρεσίας καταβάλλονταν σε εργαζόμενο με προϋπηρεσία σε οποιονδήποτε εργοδότη και με οποιαδήποτε ειδικότητα. Για τους μεν εργατοτεχνίτες μετά τη συμπλήρωση του 18^{ου} έτους της ηλικίας τους, για τους δε υπαλλήλους μετά τη συμπλήρωση του 19^{ου} έτους της ηλικίας τους και ίσχυαν για τη συμπληρωθείσα υπηρεσία την 14^η Φεβρουαρίου του 2012. Πέραν της μηνιαίας τακτικής προσαύξησης λόγω προϋπηρεσίας καμία άλλη προσαύξηση δεν περιλαμβανόταν στο νομοθετικώς καθορισμένο κατώτατο μισθό και ημερομίσθιο. Έως ότου η ανεργία διαμορφωνόταν σε ποσοστό κάτω του 10% αναστελλόταν η προσαύξηση του νομοθετικώς καθορισμένου νόμιμου μισθού και ημερομισθίου για προϋπηρεσία, που συμπληρωνόταν μετά την 14/2/2012. Τέλος, οι ατομικές συμβάσεις εργασίας και οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας κάθε είδους δεν επιτρεπόταν να ορίσουν μηνιαίες τακτικές αποδοχές ή ημερομίσθιο πλήρους απασχόλησης κατώτερο από τον νομοθετικώς καθορισμένο κατώτατο μισθό και ημερομίσθιο.

Είναι χρήσιμο να τονιστούν επίσης και οι αλλαγές στις αποζημιώσεις. Αυτό σημαίνει ότι με τις προτεινόμενες διατάξεις, που αφορούσαν θέματα καταγγελίας της σύμβασης ή σχέσης εργασίας αορίστου χρόνου ιδιωτικών υπαλλήλων, προβλέπονταν ρυθμίσεις με τις οποίες επιδιωκόταν η προώθηση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας, με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Με τις εν λόγω ρυθμίσεις επιχειρούταν μεταξύ άλλων η άμβλυνση των εμποδίων στην κινητικότητα των εργαζομένων, έτσι ώστε η ενδεχόμενη αύξησή της να οδηγούσε σε μείωση της

ανεργίας δίνοντας στην οικονομία την ώθηση που χρειαζόταν. Εκτός από αυτό, προβλεπόταν η μείωση του χρόνου προειδοποίησης σε περίπτωση τακτικής καταγγελίας της σύμβασης εργασίας υπαλλήλου με σχέση εξαρτημένης εργασίας αορίστου χρόνου άνω του ενός έτους, θέτοντας ως μέγιστο χρόνο προειδοποίησης τους 4 μήνες πριν τη λύση της σύμβασης, προκειμένου ο εργοδότης να κατέβαλε το μισό της προβλεπόμενης κατά την επόμενη παράγραφο αποζημίωσης απόλυσης.

Αυτό σήμαινε ότι, για υπαλλήλους που είχαν υπηρετήσει από ένα έως δύο χρόνια, απαιτούταν προειδοποίηση ενός μηνός πριν την απόλυση. Για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει από 2 έτη έως πέντε έτη, απαιτούταν προειδοποίηση δύο μηνών πριν την απόλυση. Για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει από πέντε έως δέκα έτη απαιτούταν προειδοποίηση τριών μηνών πριν την απόλυση, ενώ για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει από δέκα έτη και πάνω απαιτούταν προειδοποίηση τεσσάρων μηνών πριν την απόλυση.

Έχοντας κατανοήσει τα παραπάνω σχετικά με την προειδοποίηση πριν της απόλυσης, θα ήταν καλό να καταγράψουμε τις αποζημιώσεις απόλυσης ιδιωτικού υπαλλήλου με σχέση εργασίας αορίστου χρόνου. Το ύψος λοιπόν της αποζημίωσης ανάλογα με τα χρόνια υπηρεσίας, στις περιπτώσεις που ο εργοδότης δεν έκανε χρήση της δυνατότητας έγγραφης προειδοποίησης διαμορφωνόταν ως εξής: για υπαλλήλους που είχαν υπηρετήσει από ένα έως τέσσερα έτη, η αποζημίωση προσδιοριζόταν στους δύο μηνιαίους μισθούς. Για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει από τέσσερα έως έξι έτη, η αποζημίωση προσδιοριζόταν σε τρεις μηνιαίους μισθούς. Για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει από έξι έως οκτώ χρόνια, η αποζημίωση οριζόταν σε τέσσερις μηνιαίους μισθούς. Για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει από οκτώ έως δέκα έτη, η αποζημίωση οριζόταν σε πέντε μηνιαίους μισθούς. Για υπαλλήλους που είχαν υπηρετήσει δέκα συμπληρωμένα έτη, η αποζημίωση οριζόταν σε έξι μηνιαίους μισθούς. Για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει έντεκα συμπληρωμένα έτη, η αποζημίωση προσδιοριζόταν σε επτά μηνιαίους μισθούς. Για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει δώδεκα συμπληρωμένα έτη, η αποζημίωση προσδιοριζόταν σε οκτώ μηνιαίους μισθούς. Για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει δεκατρία συμπληρωμένα έτη, η αποζημίωση οριζόταν σε εννέα μηνιαίους μισθούς. Για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει δεκατέσσερα συμπληρωμένα έτη, η αποζημίωση οριζόταν σε δέκα μηνιαίους μισθούς. Για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει δεκαπέντε χρόνια, η

αποζημίωση οριζόταν σε έντεκα μηνιαίους μισθούς, ενώ για υπαλλήλους, που είχαν υπηρετήσει δεκαέξι χρόνια συμπληρωμένα, η αποζημίωση οριζόταν σε μισθούς ενός έτους. Ο υπολογισμός των παραπάνω αποζημιώσεων, γινόταν βάσει των τακτικών αποδοχών του τελευταίου μήνα υπό καθεστώς πλήρους απασχόλησης.

Μολαταύτα, με στόχο τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων με αυξημένη προϋπηρεσία, περιλαμβανόταν μεταβατική διάταξη, η οποία προέβλεπε για τους εργαζόμενους, που κατά τη δημοσίευση του νόμου 3198/1995 είχαν υπηρεσία στον ίδιο εργοδότη δεκαεπτά έτη συμπληρωμένα και άνω, σύμφωνα με την οποία, εκτός της προβλεπόμενης στην προηγούμενη παράγραφο αποζημίωσης, δικαιούνταν επιπλέον αποζημίωσης, η οποία αυξανόταν κατά ένα μηνιαίο μισθό για κάθε επιπλέον έτος υπηρεσίας μέχρι και τους δώδεκα μηνιαίους μισθούς. Ωστόσο, αυτή η ειδικά προβλεπόμενη επιπλέον αποζημίωση, υπέκυπτε στο πλαφόν των 2.000 ευρώ ανά μήνα, καθώς ο υπολογισμός της γινόταν με βάση τις τακτικές αποδοχές του τελευταίου μήνα, υπό καθεστώς πλήρους απασχόλησης με την προϋπόθεση όμως ότι δεν υπερέβαιναν το άνω ποσό.

Αναντίρρητα αλλαγές πραγματοποιήθηκαν και στο καθεστώς των εφάπαξ τις οποίες θα απαριθμήσουμε παρακάτω. Πρώτον, μειώνονταν ποσοστιαία τα εφάπαξ βοηθήματα, που χορηγούσαν οι φορείς πρόνοιας, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της αναλογιστικής μελέτης ελέγχου περιπτώσεων, από την οποία προέκυψαν οι εκτιμήσεις αναφορικά με την ανταποδοτικότητα εισφορών-παροχών των εφάπαξ βοηθημάτων των ασφαλισμένων μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου 2012. Δεύτερον, για όσους δεν είχαν καταβάλλει ασφαλιστικές εισφορές για τη χορήγηση εφάπαξ παροχής, καταβαλλόταν η αποζημίωση, λόγω αποχώρησης από την υπηρεσία για οποιοδήποτε λόγο και καθοριζόταν ως ανώτατο όριο αυτής το ποσό των 15.000 ευρώ. Τρίτον, για την εξάλειψη του φαινομένου των ληξιπρόθεσμων οφειλών και τον αντίστοιχο περιορισμό των ελλειμμάτων στα ταμεία πρόνοιας, θα εκδιδόταν υπουργική απόφαση έως την 31/12/2012, έπειτα από σύμφωνη γνώμη της εθνικής αναλογιστικής αρχής, με την οποία θα καθοριζόταν η νέα τεχνική βάση για τις εφάπαξ παροχές των φορέων αυτών. Τέταρτον, καθοριζόταν ότι το δικαίωμα των ασφαλιστικών οργανισμών αρμοδιότητας υπουργείου εργασίας, κοινωνικής ασφάλισης και πρόνοιας να αναζητήσει αχρεωστήτως καταβληθείσες παροχές, ανεξαρτήτως της υπαιτιότητας του λαβόντος, υπέκυπτε σε εικοσαετή παραγραφή.

Πέμπτον, για τη διαφύλαξη των συμφερόντων των ασφαλιστικών φορέων, κρινόταν απαραίτητο να μπορούν να αναζητήσουν σε χρονικό διάστημα έως 20 ετών, αντί για 10έτη που ήταν ως τότε για παράδειγμα στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, τις αχρεωστήτως καταβληθείσες παροχές. Έκτον, κρινόταν ως απαραίτητη προϋπόθεση, μεταξύ των άλλων, για τη χορήγηση της παροχής στους ανασφάλιστους υπερήλικες, να μη λαμβάνουν ή να μη δικαιούνται οι ενδιαφερόμενοι σύνταξη από οποιοδήποτε φορέα κοινωνικής ασφάλισης, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ανεξάρτητα από το ύψος αυτής. Ως προϋπόθεση, προβλεπόταν η συμπλήρωση του 67^{ου} έτους της ηλικίας και η μόνιμη διαμονή στην Ελλάδα. Όσο αφορά τη δεύτερη (για τη μόνιμη διαμονή), είναι ανάγκη να καταγράψουμε ότι θα ίσχυε από 1/1/2013, με την προσθήκη όμως πέντε επιπλέον ετών διαμονής, δηλαδή συνολικά είκοσι χρόνια μόνιμης και νόμιμης διαμονής στην Ελλάδα. Έβδομον, διαμορφώθηκαν τα εισοδηματικά κριτήρια του ετήσιου ατομικού και οικογενειακού εισοδήματος με βάση το σύνολο της καταβαλλόμενης ετήσιας παροχής προς τους ανασφάλιστους υπερήλικες, όπως αυτή διαμορφώθηκε από 1/1/2013 και εντεύθεν. Τέλος, συμπεριλαμβανόταν ρύθμιση για το θέμα υπολογισμού των ληξιπρόθεσμων εισφορών των ασφαλισμένων του ΟΓΑ, που δεν είχαν καταβληθεί ή δεν θα καταβάλλονταν μέχρι τις 31/12/2012, ώστε να υπολογίζονταν με ασφάλιστρο 2,5% και επί του ποσού της ασφαλιστικής κατηγορίας του άρθρου 4 του νόμου 2458/1997, που είχε καταταγεί ο ασφαλισμένος στο ύψος όμως του ποσού, που ίσχυε κατά το χρόνο καταβολής αυτών.

Στο σημείο αυτό, μπορούμε να αναφερθούμε στις αλλαγές που αφορούν τις ασφαλιστικές εισφορές και το ΦΠΑ. Με άλλα λόγια, καταργήθηκαν οι διατάξεις, με τις οποίες προβλεπόταν εργοδοτική εισφορά σε συνολικό ποσοστό 1,1% υπέρ των καταργηθέντων πλέον οργανισμών εργατικής κατοικίας και εργατικής εστίας και μειώθηκαν οι συντελεστές επιστροφών ΦΠΑ στους αγρότες από 11% σε 6%.

Τελειώνοντας λοιπόν το περιεχόμενο και του τρίτου μνημονίου, θα ήταν καλό να κάνουμε και μία αναφορά στις αλλαγές, που αφορούσαν τους ανέργους. Συγκεκριμένα, από την 1^η Γενάρη του 2014 θα θεσπιζόταν επίδομα μακροχρόνιας ανεργίας, για τους ανέργους που είχαν εξαντλήσει το δικαίωμα τακτικής επιδότησης, εφόσον το εισόδημά τους δεν ξεπερνούσε τις δέκα χιλιάδες ευρώ, προσαυξανόμενο κατά πεντακόσια ογδόντα έξι ευρώ και οκτώ λεπτά για κάθε ανήλικο τέκνο της οικογένειας. Το ύψος του μηνιαίου επιδόματος του μακροχρόνια ανέργου δεν

μπορούσε να υπερβεί το ποσό των διακοσίων ευρώ και καταβαλλόταν για όσο χρονικό διάστημα οι δικαιούχοι παρέμεναν άνεργοι και όχι πέραν του ενός έτους. Τα όρια ηλικίας των δικαιούχων ορίζονταν από είκοσι έως 66 έτη, ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι πιλοτικό πρόγραμμα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος αποτελούσε πρόγραμμα αντιμετώπισης των ακραίων συνθηκών φτώχειας και των ζητημάτων του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΟΥΣ **ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ**

Με αφετηρία τα όσα εξετάσαμε παραπάνω σχετικά με τις αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις, δεν αποτελεί λεκτική υπερβολή, το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι που είναι οι άμεσα επηρεαζόμενοι από αυτές, βρέθηκαν στο κενό. Με άλλα λόγια, οι εργαζόμενοι βρέθηκαν σε ένα αδιέξοδο, που οφειλόταν στις αλληπάλληλες αλλαγές που δέχτηκαν εντός του εργασιακού και όχι μόνο περιβάλλοντος τους και που οδήγησε τους περισσότερους από αυτούς είτε στη μετανάστευση για την εύρεση μιας καλύτερης επαγγελματικής σταδιοδρομίας, είτε στην ανεργία.

Ξεκινώντας το παρόν κεφάλαιο, θα καταγράψουμε τους παράγοντες, που επηρεάζουν την αποδοτικότητα του εργαζομένου και συνδέονται άμεσα με τις αλλαγές που επήλθαν στη χώρα μας εξαιτίας των μνημονίων.

Οφείλουμε λοιπόν να καταγράψουμε, ότι οι αλλαγές των συνθηκών εργασίας, είναι ένας από τους βασικούς λόγους, οι οποίοι οδηγούν το άτομο σε αύξηση του στρες, το οποίο μπορεί να προκαλέσει στο ίδιο (το άτομο) ακόμη και σωματικές διαταραχές. Συγκεκριμένα, το στρες αλλά και η επιδείνωση του επιπέδου απόδοσης και ποιότητας της εργασιακής ζωής, εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από τις χρονικές συνθήκες του εργασιακού περιβάλλοντος. Δηλαδή, από τη φύση της εργάσιμης ημέρας, τις βάρδιες, το ευέλικτο ωράριο και άλλα. Διαπιστώνουμε λοιπόν με την παραπάνω θεωρία, ότι με την έλευση των μνημονίων επιδεινώνεται η απόδοση και η ποιότητα της εργασίας, δεδομένου των πολλαπλών αλλαγών που επέφεραν στις χρονικές συνθήκες του εργασιακού περιβάλλοντος. Επιπλέον, είναι γνωστό ότι πολλά άτομα, λόγω της οικονομικής κρίσης, αναγκάστηκαν να απασχοληθούν σε εργασίες με χαμηλό κύρος. Έτσι, τα υποκείμενα υποχρεώνονταν σε βίαιη αναδίπλωση στο εσωτερικό της επαγγελματικής ομάδας και του περιβάλλοντος που τα τροφοδοτούσε, καθώς και σε ταυτόχρονη αποκοινωνικοποίηση από την καθημερινή συμμετοχή στα ευρύτερα κοινωνικά δρώμενα. Αυτή η διαδικασία κοινωνικής υποβάθμισης, οδηγούσε τα υποκείμενα στην παθητικοποίησή τους στο χώρο εργασίας, αφού η εργασία που επιτελούσαν είχε ως μόνο σκοπό την απόκτηση χρήματος. Παρόλα αυτά, και εξαιτίας και των μειώσεων των μισθών μέσω των μνημονίων, το άτομο δεν απολαμβάνει ούτε το μισθό που παίρνει από την εργασία του, ενώ συχνά είναι

αναγκασμένο να εργάζεται σε παραπάνω από μία δουλειές για να μπορεί να ανταπεξέλθει στις καθημερινές του ανάγκες (Παπαδοπούλου,2013: 191-193).

Ωστόσο, η απόδοση του εργαζομένου είναι συνδεδεμένη και με τη δράση της επιχείρησης, η οποία εμφανίζεται με την πολιτική της στον τομέα της διεύθυνσης και οργάνωσης της εργασίας, στον τρόπο αμοιβής και υλικής υποκίνησης των εργαζομένων, στην τεχνολογία της παραγωγής και στον τρόπο διευθέτησης του περιβάλλοντος του χώρου εργασίας (Λιαντά, 2000: 32). Με βάση όμως τα όσα είδαμε στο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, εξετάζοντας το περιεχόμενο των μνημονίων, η ίδια η επιχείρηση δεν μπορεί να προσφέρει καλές απολαβές στον εργαζόμενο, όπως μισθούς ή υλικά μέσα υποκίνησής του εντός της εργασίας, λόγω των μέτρων που αναγράφονται εντός των μνημονίων και περιλαμβάνουν κυρίως τις μειώσεις μισθών. Επιπλέον, σημαντικές είναι στην απόδοση του εργαζομένου και οι εξωτερικές καταστάσεις, όπως η γενική κοινωνική επιρροή (π.χ. γεγονότα στην πολιτική ζωή της χώρας). Έτσι, αντιλαμβανόμαστε, ότι η δεδομένη οικονομική κρίση και η πολύπλοκη πολιτική κατάσταση που επικρατούν τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας, έχουν άμεσο αντίκτυπο στον εργαζόμενο, ο οποίος δεν μπορεί να αποδώσει τα μέγιστα στο εργασιακό περιβάλλον.

Τα παραπάνω παραδείγματα είναι θεωρίες-μελέτες-απόψεις, που αφορούν τη μείωση της αποδοτικότητας του εργαζομένου στον εργασιακό χώρο, λόγω των αλλαγών που επήλθαν με τα μνημόνια. Όμως, για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε ποιος ήταν ο πραγματικός αντίκτυπος των μνημονίων στους εργαζόμενους, είναι ανάγκη να αξιολογήσουμε στοιχεία που αφορούν επίμαχα ζητήματα όπως η ανεργία καθ' όλη τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, δηλαδή από το 2008 έως και σήμερα.

Θα σας παραθέσω παρακάτω λοιπόν κάποιους πίνακες, τους οποίους θα αναλύσω στη συνέχεια, ώστε να βγάλουμε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την πορεία των εργαζομένων από την είσοδο της χώρας μας στο πρώτο μνημόνιο μέχρι σήμερα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2008-2013

Ομάδες ηλικιών						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Άντρες	5%	7,1%	10,5%	16,3%	22,9%	24,5%
Γυναίκες	11,1%	13,4%	17%	22,2%	30,2%	31,4%
Σύνολο	7,5%	9,7%	13,2%	18,8%	26%	27,4%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Ομάδες ηλικιών						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
15-24	22,2%	25,5%	34,2%	47,6%	56,7%	51,9%
25-34	10,3%	13,1%	18,3%	25,7%	34,5%	36,8%
35-44	6%	8,2%	11,1%	15,5%	22,3%	24,4%
45-54	4,3%	6,7%	9,2%	13,2%	19,9%	20,3%
55-64	3%	4,7%	6,1%	8,2%	13,8%	15,1%
65-74	1%	0,9%	1,8%	3%	5,5%	9%
Σύνολο	7,5%	9,7%	13,2%	18,8%	26%	27,4%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2009-2014

Ομάδες ηλικιών						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Άντρες	7,9%	12,10%	18,60%	23,80%	24,80%	23,40%
Γυναίκες	14,4%	18,3%	25,6%	29,8%	30,8%	29,3%
Σύνολο	10,7%	14,8%	21,7%	26,4%	27,3%	26%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Ομάδες ηλικιών						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
15-24	29%	37,8%	51,7%	58,4%	56,2%	51,0%
25-34	13,2%	20,4%	29%	32,9%	36,3%	35%
35-44	8,9%	12,1%	17,7%	22,9%	24%	22,5%
45-54	7,1%	9,8%	15,4%	19,7%	20,6%	20,9%
55-64	5%	7%	10,8%	15,8%	17,5%	16,4%
65-74	1,2%	1,8%	4%	6,8%	10,6%	10,6%
Σύνολο	10,7%	14,8%	21,7%	26,4%	27,3%	26%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΕ-28 ΑΠΟ ΤΟ
2005-2014

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ΕΛΛΑΔΑ	9,7%	10,6%	10%	9%	8,4%	7,8%
ΕΕ-28	9,2%	9,3%	9%	8,2%	7,2%	7%

Πηγή: Eurostat

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΕΛΛΑΔΑ	9,60%	12,70%	17,90%	24,50%	27,50%	26,50%
ΕΕ-28	9%	9,60%	9,70%	10,50%	10,90%	10,20%

Πηγή: Eurostat

Παρατηρώντας λοιπόν τους παραπάνω πίνακες, γίνεται αντιληπτό, ότι με την πάροδο των χρόνων τα ποσοστά ανεργίας στη χώρα μας αυξάνονται. Ωστόσο ιδιαίτερα μεγάλη αύξηση πραγματοποιείται τα τελευταία χρόνια από το 2010-2014, που βρισκόμαστε εντός του μνημονίου, αφού σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat η ανεργία στην Ελλάδα κυμαίνεται από 12,7% έως 26,5% και είναι διπλάσια σε ποσοστό σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι η ανεργία στην Ελλάδα το 2014 (26,5%) έχει σχεδόν τριπλασιαστεί σε σχέση με το 2003 (9,7%).

Ακόμη, σύμφωνα με την ελληνική στατιστική αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), μεγαλύτερη ανεργία παρατηρείται στα άτομα μεταξύ 15-34 ετών σε σχέση με τα μεγαλύτερα σε ηλικία. Αυτό μας δείχνει, ότι η χώρα δεν αξιοποιεί το καλύτερο εργατικό δυναμικό της, αφού μένει στάσιμη στον τομέα της αγοράς εργασίας και δεν προσλαμβάνει προσωπικό. Σε αυτό το σημείο όμως φτάσαμε λόγω των μέτρων, που εμπερικλείονται στα μνημόνια, τα οποία σύμφωνα με τα στοιχεία που είδαμε στην παρούσα εργασία παρακωλύουν τη διαδικασία προσλήψεων και έτσι πολλοί άνθρωποι μένουν χωρίς εργασία.

Τα παραπάνω στοιχεία έχουν ως αποτέλεσμα, πολλοί από τους εργαζόμενους να θέλουν να μετακομίσουν στο εξωτερικό για να αναζητήσουν μια καλύτερη επαγγελματική προοπτική. Πιο συγκεκριμένα, οι Έλληνες μεταναστεύουν κυρίως σε Βρετανία, Γερμανία, Νορβηγία και Βέλγιο, προκειμένου να βρουν εργασία. Ωστόσο, υπάρχουν και άλλοι προορισμοί, που επιλέγουν (οι Έλληνες), με σκοπό να ενταχθούν

στην αγορά εργασίας. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με δημοσίευμα της «Norway Post», η Νορβηγία έχει βιώσει μια μεγάλη αύξηση στον αριθμό των μεταναστών από τον Νότο της Ευρώπης τον τελευταίο χρόνο, με τα στατιστικά στοιχεία να καταδεικνύουν περαιτέρω άνοδο. Συγκρίνοντας λοιπόν τα στοιχεία από τον Νοέμβριο του 2012 έναντι του Νοεμβρίου 2013, οι μετανάστες από την Ελλάδα στη Νορβηγία έχουν αυξηθεί κατά 49% (Τσακίρη, 2014).

Ταυτόχρονα, στη Μεγάλη Βρετανία έχει παρατηρηθεί αύξηση Ελλήνων μεταναστών. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τα στοιχεία της Βρετανικής Διεύθυνσης Εργασίας και Συντάξεων η αύξηση των μεταναστών σε ποσοστά στο 12μηνο ως τις 30 Σεπτεμβρίου 2013 από την Ελλάδα ήταν 31%. Δέκα χιλιάδες γιατροί έχουν φύγει στο εξωτερικό το τελευταίο διάστημα σε χώρες όπως η Γερμανία, η Αγγλία και οι ΗΠΑ για να βρουν εργασία, ενώ οι μηχανικοί που έχουν καταφύγει στη Μέση Ανατολή, και όχι μόνο, είναι δεκάδες (Τσακίρη, 2014).

Παράλληλα, η Γερμανία παραμένει ένας τόπος που επιλέγουν οι Έλληνες από τη δεκαετία του '60 ως και σήμερα για μετανάστευση. Το 2012 ο αριθμός των Ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία αυξήθηκε κατά 5,1% σύμφωνα με τα στοιχεία της Ομοσπονδιακής Στατιστικής Υπηρεσίας Destatis (Τσακίρη, 2014).

Τέλος, αξίζει να καταγραφεί, ότι η χώρα μας έρχεται 14η ανάμεσα σε 30 και πλέον χώρες από τις οποίες προέρχονται τα περισσότερα βιογραφικά σημειώματα. Οι τομείς εκείνοι που απορροφούν Έλληνες και ξένους μετανάστες είναι κυρίως ο νομικός, ο διοικητικός και ο οικονομικός και ακολουθούν εκείνοι του μάρκετινγκ και των ξενοδοχοϋπαλλήλων (Τσακίρη, 2014).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Φτάνοντας λοιπόν στο τέλος της εργασίας, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα, ότι το περιεχόμενο των μνημονίων που εξετάσαμε (στην παρούσα εργασία), τα οποία (μνημόνια) εισήλθαν στη χώρα μας από το 2010, έχουν επιφέρει τεράστιες αλλαγές ειδικά στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων το οποίο εξετάζουμε.

Είδαμε λοιπόν παραπάνω, ότι τα μνημόνια καθόριζαν μέτρα στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων, που αφορούσαν τους μισθούς, τις αποζημιώσεις, τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, τις παροχές των εργαζομένων, τις απολύσεις-προσλήψεις, τις δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις και πολλά άλλα που εμπερικλείονται στο πεδίο της ελληνικής οικονομίας. Αυτά όμως (τα μέτρα), δεν είχαν τα αναμενόμενα θετικά αποτελέσματα που αναμένονταν, ώστε να γίνει η Ελλάδα και πάλι μια ανταγωνιστική χώρα τόσο στις Ευρωπαϊκές όσο και στις παγκόσμιες αγορές. Αντίθετα, την υποβάθμισαν ακόμη περισσότερο, με αποτέλεσμα να γίνεται ακόμη πιο δύσκολη η ανάκαμψή της.

Παρατηρήσαμε επίσης και τον αντίκτυπο των προαναφερθέντων αλλαγών στον ίδιο τον εργαζόμενο, ο οποίος ως επί το πλείστον αναγκάζεται είτε να μεταναστεύσει είτε πολλές φορές να μείνει εκτός της αγοράς εργασίας.

Τελειώνοντας, αξίζει να τονιστεί ότι τα επόμενα χρόνια είναι ανάγκη να ληφθούν μέτρα, που θα διευκολύνουν τη χώρα να σταθεί ξανά στα πόδια της, τα οποία όμως να μην την υποβαθμίζουν, έτσι ώστε κάποια μέρα να μπορέσει να μπει και πάλι δυναμικά στην παγκόσμια αγορά, αλλά και να καταφέρει να ενσωματώσει το εργατικό δυναμικό, που έχει αφήσει αδρανές στο παρασκήνιο τα τελευταία χρόνια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Μαυρογορδάτος, Γ. & Χατζηιωσήφ, Χ. (1988) *Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο.
- Δουκάκης, Ντάντης-Λάζαρος (1988) *Εργασιακές σχέσεις οικονομία και θεσμοί*, Οδυσσέας, Αθήνα.
- Κουζής, Γ. & Κουτρούκης, Θ. (επιμ.) 2009, *Εργασιακές σχέσεις: μια επιστημονική προσέγγιση*, Κριτική, Αθήνα.
- Κουζής, Γ. (2001) *Εργασιακές σχέσεις και ευρωπαϊκή ενοποίηση. Ευελιξία και απορρύθμιση ή αναβάθμιση της εργασίας;*, Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα.
- Ντάνος, Α. (2011) *Εργασιακές σχέσεις και θεσμοί. Θεώρηση των εργασιακών σχέσεων και θεσμών στο ελληνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον*, Σύγχρονη εκδοτική, Αθήνα.
- Θεοδωράτος, Ε. (1999) *Εργασιακές σχέσεις*, Σταμούλης, Αθήνα.
- Καρακιουλάφη, Χ. (2012) *Εργασιακές σχέσεις, θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικά ζητήματα*, Παπαζήση, Αθήνα.
- Αντωνίου, Α. Σ. (επιμ) 2008, *Ψυχολογία της εργασίας*, Παπαζήση, Αθήνα.
- Παπαδοπούλου, Δ. (2013) 'Η κοινωνική κατασκευή του αποκλεισμού και της ένταξης στα χαμηλού κύρους επαγγέλματα στην Ελλάδα: Η περίπτωση των οικονομικών μεταναστών', στο Ψημμένος, Ι. (επιμ.), *Εργασία και κοινωνικές ανισότητες. Προσωπικές υπηρεσίες και υπηρετικό δυναμικό*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
- Λιαντά, Μ. Γ. (2000) *Ψυχολογία της εργασίας. Εφαρμογές της ψυχολογίας στο χώρο εργασίας*, Ζήτη, Θεσσαλονίκη.

- Κατσανέβας, Θ. (1983) *Επιστημονικές μελέτες 2. Εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα*, Κέντρο προγραμματισμού και οικονομικών ερευνών, Αθήνα.
- Γαλανάκης, Μ. (2012) *Εργασιακή ψυχολογία. Νέες προσεγγίσεις και πρακτικές παρέμβασης*, Σταμούλης, Αθήνα.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (2010) Νόμος 3845 (ΦΕΚ 65) Εφημερίς της κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας [online] 6 Μαΐου
<http://www.ktpae.gr/pdf/D_7_N_3845_2010.pdf>
- (2009) Πρόωρες εκλογές προκήρυξε ο πρωθυπουργός. *In*, [online] 2 Σεπτ.
<<http://news.in.gr/greece/article/?aid=1048619>>. [Ανακτήθηκε στις 26 Απριλίου 2015]
- Οι εκλογικές αναμετρήσεις από τη μεταπολίτευση μέχρι το 2007 με μια ματιά. [online]. < <http://www.fourtounis.gr/election/ekloges1.htm>>. [Ανακτήθηκε στις 26 Απριλίου 2015]
- Κυβέρνησις Γεωργίου Α. Παπανδρέου. *Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης*, [online]. < <http://www.ggk.gov.gr/?p=1335>>. [Ανακτήθηκε στις 26 Απριλίου 2015]
- (2009) Παπακωνσταντίνου: Στο 12,5% του ΑΕΠ το έλλειμμα το 2009. *Τα Νέα*, [online] 20 Οκτ.
<<http://www.tanea.gr/news/economy/article/4542129/?iid=2>>. [Ανακτήθηκε στις 26 Απριλίου 2015]
- (2009) Κατατέθηκε ο προϋπολογισμός για το 2010. *Tvxs*, [online] 20 Νοεμ.
<<http://tvxs.gr/news/ελλάδα/κατατέθηκε-ο-προϋπολογισμός-για-το-2010>>. [Ανακτήθηκε στις 26 Απριλίου 2015]
- (2005) Ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός. *Λογιστικός, ασφαλιστικός, φοροτεχνικός & νομικός σύμβουλος*, [online] 24 Δεκ.
<<http://www.e-forosimv.gr/details.asp?ID=3980>>. [Ανακτήθηκε 30 Μαΐου 2015]

- Ποδηματά, Α. (2014) Η κατάρριψη των μύθων... *Μεταρρύθμιση* [online] 21 Δεκ. <<http://metarithmisi.gr>>. [Ανακτήθηκε 30 Μαΐου 2015]
- Ελληνική κρίση χρέους 2010-σήμερα. Βικιπαίδεια, [online] <el.wikipedia.org>. [Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2015]
- Τσακίρη, Τ. (2014) Οι Έλληνες φεύγουν στο εξωτερικό για εργασία. Το Βήμα [online] 16 Ιαν. <<http://www.tovima.gr/>>. [Ανακτήθηκε 22 Ιουνίου 2015]